

O Ceallaigh, Sean

Mealhog na macaomh: leabhar leighte
i gcomhair na scol

PB

1399

0335

M53

1911

From the Library
of
PÁDRAIG Ó BROIN

Leabóꝝ na Macaoin

leabhar léighe i gcómair na scol

seán ua ceallaiḡ

do scríḡ is do cuir i neasár

Ar n-a cúir amac

do

Connrad na Saeḡilge

i mBaile Átha Cliat.

1911

sgillínḡ, slan.

meabóꝝ na macaom

Δι η-α ερη ι γελό
 ο' ηα Cαταλ αβυρ τὰ θυρόιν
 Δι Cείδ ηρημυηαν ιοέταμας, η. α 40,
 ι mDaile δα Cηιατ.

nealbhóg

nealbóg na macaom

leabhar léighe 1 gcómair na scol

seán ua ceallaiḡ
do scríḃ is do cuir 1 neasgar

Ar n-a cuir amaé
do
connradḡ na saeḡilḡe
1 mḡaile áta cliaḡ

1911

LIBRARY

Books by the same Author:

JUN 1978

	s.	d.
Seán an Sean i gCéim. A Prize Essay on the work and traces of the Early Gael on the Continent. Paper, 1/-, cloth ...	2	0
Brian Bóirne. Historical Sketch of the Life and Times of the great Brian Boru. Limp cloth net	1	0
Beata an Achar Tiobóir Mathú. Life of Father Mathew, the Apostle of Temperance: With an Introduction in English by Rev. Father Augustine, O.S.F.C. Paper, 6d.; cloth, 1/-; Irish leather net	2	6
Leabhar na Laoitear. A Collection of Ossianic Poems. Edited, with Complete Vocabulary and Notes net	2	6
Eacra an Amadain Mór. A Poem of 160 lines. Edited, with Notes and Complete Vocabulary net	1	0
Feice Fóla. Gill's Irish Reciter. A Collec- tion of Gems from Ireland's Modern Litera- ture. Illustrated net	2	6
Liúdaire Ós na Leasgá Mór. A Comedy. From the English of Séamus Mac Maighuara net	0	6

RÉAMHÁD.

Cuirfear na hairtíde ro i n-ídiú éile beagán bliadhán ó íoin agus cuirfí na rcoile ní ba íoiléime im' aigne 'ná mar atáir anoir dá gearraíct ó íoin é. Tá dócar agam go dtairníú ríao leir an aor rcoile atá ag eirge ruar anoir, agus go gcuirfí ríao trát na rubáilce i gcuirne do luíct léigte an leabhráin ir cuma ós aorta íao.

Do léig Seóram Laoide agus Taús Ua Donncaóda agus Ripeáir Ua Foglaóda aóbar na n-alt dom ir é ag dul i gcló agus táim buirdeac díob. Léig oiríde rcoile an reirbinn leir, agus ariúim gur íoladair na ceacá; áct ní heól dom cia hiao féin go cruinn. Táim buirdeac díob ríao leir agus do gac duine dáir éiríis le foillrúgáó an leabhráin.

seán ua ceallais.

ÁIREAM ALT IS AMRÁN.

	ÉIRIM NA SCEAÐT.	leathnád a
1.—Éire		7
2.—An Baité Dúttair		10
3.—Seanrouine as teagairc a mhic asur eirean as dul ar rcoil	...	14
4.—An Scoil		16
5.—Cité		20
6.—Cómairle máit do'n rouine ós		24
7.—Doḡad		26
8.—as damt mhóna		30
9.—Roiḡs na Ríog i ḡCruadain		34
10.—Ar ḡCeáiruirdeáct Dúttair		36
11.—An Ceól ir' duat' dúinn		40
12.—Céitíde Comairce		45
13.—Scéaluirdeáct Óḡḡan		46
14.—Scéalairdeáct Óḡán		52
15.—An Scoláire		56
16.—Uirce		57
17.—Salann		62
18.—Molad' Veinne Éadair		66
19.—Fianna Éireann		67
20.—Oraoite Éireann		72
21.—Óa mí' óeas na bliadna		76
22.—Iarcairdeáct		78
23.—An Capall		83
24.—Aighear an peacais leir an mhár		89
25.—Notes		93

meabóꝑ na macaom

I. Éire.

Ir í Éire talam tóúccair na nḡaeḡeal. Buoḡ cóir do ḡac ḡaeḡeal cion do beit aige uirte. Tír áluinn doibinn árraioḡ ir eaḡ í. Ruḡaḡo fir com crioḡa aḡur mná com mánla i nḡeirinn ir mar ruḡaḡo i n-aon tír eile ar domán. Bí tóúḡaet i n-uḡtaib fear i mḡanḡain faḡo aḡur ḡan de crieḡeam aca aet crieḡeam ḡeintliḡe. U'rin é an rean-faoḡal. Bí fuinneam i n-a nḡéaḡaib 'ran am roin, bí binnear i n-a ḡpḡotat, bí fáirḡe aḡur filirḡe aḡur curairḡe i n-a mearc. U'ionann rcéal aḡ na mnáib. Bí cion aḡur oirre aḡur ḡráḡo i n-ioḡtar cléib ḡac tuine aca, bí maire oirḡa, bíotar ḡo daḡamail banamail craibḡeac réim. Bí a n-aínm i n-áirḡe oá ḡarr ro, aḡur cá fór.

Bí a ḡceól aḡur a ḡcleapa aḡur a ḡceáirḡa réim aḡ muinntir na hḡeieann an tráḡ uḡ; bí a noliḡe no a ḡfémeaḡar réim aca, nio nac ionḡnaḡo. Ní maib aon teḡra le n-a ḡflaiteamlaet ná le n-a léiḡeann. Bí cáil móir oirḡa oá ḡriḡ rin, aḡur ir ceairḡ do ḡac ḡaeḡeal eolar do cur ar a ḡpuit de rḡair ar faḡáil i n-a oḡaioib. Na oaoine nac cuirfir ní tiocfairḡ leḡ a rḡar do oéanam ar ron na hḡeieann ná ar a ron réim; na oaoine cuirfir beirḡ a nḡráḡo tóúḡaige aḡur a ḡcraibḡeacḡ aḡ uol i noéine aḡur beirḡ a noeiḡ-ḡréite aḡ uol i líonmaire oá ḡarr ó ló ḡo ló.

Suar le míle go leir bliadan ó foim éaimis an
 cneideamh go hÉirinn, agus o'imeis an t-uaireadact le
 fán an t-uaireadact i n-uaireadact an t-uaireadact. Act
 níor imeis o'imeis ná sairce na b'ear agus níor
 imeis o'imeis ná maire na mban i n-aeineadact le
 t-uaireadact na rean-aimire. Uí na ceoltóirí de as
 toul i n-aeineadact, bí na filí de as toul i mbinnear,
 bí na daoine go léir de as toul i n-uaireadact. Agus mar
 bair ari reo o'imeis Saeril éirídeada i n-a rluaidtib
 móra ear fairise anonn, agus éirídear uiríor na
 héirídear agus uiríor éirídear féin ari bealaic a leara.
 Seo raotar agus reanear nac mirt de o Saerídealaib
 an lae inoiu b'íor agus mórtar de beir oirca oá
 mbair.

Dútaig fáilte agus féile de b'ead Éire maí;
 agus oá réir rin ba mór an t-éirídear de b'íor de
 Sallair uiríde. Tasaer cuir aca de foilum agus,
 foilíor, tasaer cuir aca de foir de agus de cneadao.
 Tugtar de oirídeadact i n-aeiríor de luic foilumta i
 reolair na fóla.

Dútaig áluinn de b'ead Éire, leir, agus ir amairí
 de fóir. Ní cneinne cneic fá luic na gneine 'ná cneic
 na hÉirídear, ní doiríne airíne 'ná a h-airíne, ní réiríde
 réiríde 'ná a réiríde, ní gluiríde gleannra ná a
 gleannra, ní buiríde bánra 'ná a bánra, ní réiríde a
 cuannra de fáiríde, ní míne macairíde ari oiríde an
 doiríde 'ná a macairíde. Tá aer úir fólláir le ídear
 i n-gaer oirídear de ó bun gleanna go mullac réiríde:—

“ Ir foirídear fáiltear an áir í Éire,

Ir bán-cneic Éirídear Óige!

Díonn tairí na pláirte i mbair na réiríde

i mbair-cneic Éirídear Óige!

Níor bhíne liom méara ar téadaibh ceoil
 'Ná reirim ar géimead a laos ar a mbó:
 Taitneamh na gréine orda aorta ar ós,
 Ar bán-chnuic Éireann Óige!"

Beas iongnadó na filíde as molaó a maire ó túir.
 Tugadó banba agus fócla uirte 'ran rean-faoḡal;
 cuirtear i gcomórtar le Véanur agus le Péabur i le
 diaðonaise. 'San am atá láirthead ar beas filíthead
 a ceapaito Saeóil, ámtaó. Ir é ar bun leir reo a
 oteanga óúttair do beir as dul i noirc feaó tamail.
 Aó beir aóruḡaó rcéil i nÉirinn feara má cuirteann
 Éireannaig óga rpéir i oteangain a otíre mar ar
 oual, má cuirteann ríao eólar ar reanóur a rean mar
 ar cóir, má cleaóttann ríao na cleara agus na béara
 ba óúttair doibh. Ceapfar filíthead agus noótfar
 reanóur agus inneórfar rcéalta i otaoib na fócla
 aríar agus tabarfar raoḡar go toilteanaó ar a ron.
 Beir an óláirthead, an fíttóall, an rcéaluirthead, an
 rinnee, an iománuirthead ar an trealg doibinn ar
 éaóan rleíbe fá mear ar ball, beir caiteamh aimpíre
 san cáim as ós agus as aorta, agus beir Éire réim
 fá réim naó maóair i n-éas go bráó. Mar aoubaire
 an ríle:—

"Beir an fáirre 'n-a tuiltib deaḡa ar an rpéar
 'n-a fuil,
 Beir an raoḡal 'n-a óḡaó ómoirdearḡ ar óruim
 na gcnoc,
 Beir ḡaó gleann rleíbe ar fuir na hÉireann ar
 móinte ar cirt,
 Lá éigin fuil a n-éasfaió mo Róirín Dub."

Deineadó aor ós na hÉireann maóttamh ar reo!

II. an baile dútcáis.

Ir iongnatac an puo é baile dútcáir. Ir buan tian an gheim a coimeádann pé ar éiríde agus ar aighe an Saeóil. Pé áit go dtéigean pé ní féidir leir dútaig a óige do rcaoilead ar a cuimne. An mácair do tug bainne cíce dó ní hannaí a bíonn an deóiríde ar fead tamail san cuimneam uirte. An t-ácair dútmaéac do coitig agus do cómairig é ní bíonn a cuimne reo féin de ríor i n-aighe an tairtealuirde. Sciobann an báir leir ácair agus mácair agus ir minic a tuiteann amac sur beas tuine bíonn as maétnam orda feara. Aét i bpáirt an baile dútcáir! Ir cuma cao é an fáir ó baile bíonn ríor-Saeóil, ir cuma cao é an rélteann a bíonn ór a gcionn, ní féidir leó san beir as maétnam ar an gcúic mar ar oilead iad “ go ríntear i gcómhair ’ran uais ” iad.

“ Máire, ní feadaí an bfuil don toul go bfeicir mo anam boét Éire na n-ollam ir na naom agus é as toul go flaitear Dé? ” ar’ an trean-bean ó Éirinn agus í ar bhuac báir i nAimeirice tráit. Bíonn gráó as an bfeair allta ar a baile dútcáir, ámtac; cá hiongnad gráó as an Éireannac geanaíail ar an áit mar ar tógaó é, mar roin? Cá hiongnad é as teac fá n-a déin agus as féacaint fá n-a déin sac uair go mbíonn caoi aige air, mar do deairbuis an file dúinn:—

“ A Éire, mo dútaig, cé tuda mé ir tréigte,

Ir ruda mé im’ néalaib as féacain do trága.

Aét ar múrcailt ’ran truíc ro ir úr rílim déara

San rúil le toul o’éileam mo gaolta go brát.

Oc! a éineamhain éruair! an bfaigead cuairt beas
uair éigin

Do'n tír úd an truaireir san buairtreamh san
baogal dom?

Mo céad lomaó luain! ir ní luairtfead mo géasa:
Mo cáirde táir traocta no as géillead dá
námhaid.

Ca bfuil doimh mo áruir bíod láim leir an scoill
gluair?

A cáirde 'r a muinntear naé oíct lib é ar lár!
No an máttair tuis gráó dom ir táil laet a cíce
orm;

Ir cara mo éiríde 'rtis ir oílre 'ná cáé?
Tá an t-anam, mo órólan! le brón suir as
tráscán;

Ca bfuil na rpoirta ba oóis linne o'faigáil real?
Silim oíle deóra saé ló mar an báirtis
San doibnear, san doócar le róscár so bráé?

An uair tuisar gráó fá leir do baile oútcáir
deimh daoine ná bíonn annroin aet paróirteadár no
cúiseadár asur sur córa do'n Éireannaé gráó do
beir aise ar Éirinn i n-íomplán 'ná ar a éannntair
féin. Tá daoine so leór ann asur ní éiofraó leó
an oiréad gráóda do beir aca ar an tír so léir ir
mar bíonn aca ar na hiaclaib do bí fá n-a scoraib
asur iad as eirge ruar. Aet ní hionann ro asur a
ráó ná deánfaióir a scion ar ron a oíre. Ir péirir
le tuine gráó fá leir do beir aise ar a baile oútcáir
asur san fuat ná oíóic-mear do beir aise ar an
scómurpanaet ná ar cómurpanaet a cómurpanaeta.
Tá móran daoine ar an raochal asur ceapair má bíonn

oian-ghráð as Ciarrmaigeas ar Ciarrmaige naé féidir leir ghráð ná meaf do bheir aige ar Oúin na nGall. Dearmádo móir é seo, agus cuirfeann ré daoine san tuiscint as áiteam ro rúto ar a céile go minic.

An uair luadotar éire tar páile baintear preab ar croidé an deóiríde ó éirinn. An uair luadotar baile tóitcheir an deóiríde baintear seir ar agus cuirfeann ré cluar cum éirteasda air féin. Ní bíonn leigear aige air rin, óir ir minic a cuirfeann ainm a baile tóitcheir i gcumhne dó ghlómairta garta cnearta do tuit amaé i n-a óige agus níóte do bain le n-a muinntir agus le n-a cáiríde agus leir féin. Ir amlaíó do'n rcéal ó túir an domain, agus ir amlaíó a beir go deó deó. Toir agus deónuáto Dé é rin, céas molaó le ná ainm!

Naé féidir dúinn ár mbaile tóitcheir do molaó san baile tóitcheir ár gcómharran do marlaó? Má deirimíto ár mbaile tóitcheir do molaó do réir a cirt, agus eólar cruinn do cur ar a rtair, agus gac níó fósanta dá mbaineann léi do buanuáto deanfaimíto maítear do'n tír go léir. Má deintear amlaíó i nGac baile agus ceanntair i nÉirinn ní baogal do rtair ná do fcanóir na tíre. I nolaíó a céile tógtar na cairleain, dar nódís! Má cuirtear feabhar agus maire ar gac baile agus ceanntair i nÉirinn naé pollur go mbeirfeair as cur na tíre ar fad i bfeabhar dá réir? Agus má cuirtear maire uirte, pé beas móir é, ní fásgair a muinntear plán aici i mbláit na hóige fá mar deintear le fada. I n-a ionas ran claoiríto ríao léi agus coitcheir ríao í agus cuiríto ríao bús agus tádas agus neart inte.

Ir cóir do shac Shaeóeal ós a rcar féin do déanamh ar ronn a baile úútcair. Má bimeann, ní'l baozal ná go ndeanfaió ré cion Éireannais ar ronn na hÉireann an uair eirgeócaíó ré ruar. Agus buó deacair molaó ní b'feair do tabairt do Éireannac 'há a ráó go ndeanna ré cion Éireannais ar ronn na hÉireann.

Mar a céile buó cóir do shac Shaeóeal ós cion agus mear do beit aise ar a com-Shaeóeal agus ar a cómurrain. Oá mbeaó mear agus cion as shac Shaeóeal ós ar a com-Shaeóeal agus ar a cómurrain agus ar a baile úútcair agus ar a talamh úútcair do réir mar cuireann ré eólar oirta, beaó raozal doibinn ionmolta asainn i nÉirinn, agus beaó éaó as muinntir na hÉoirpa linn airé fá mar bí raóó.

III. SEANTUINE A'S TEAGASC A MÍC A'SUS EISEAN A'S TUL AR SCOIL.

Ar maidin tuit, a macaoinn óis,
Iar tteagasc ar an Tríonóir,
Ionnail go cáir, gab go glan
San rail ió' láim do leabair.

Féac gab líne go glinn glie,
Déin meabruisad go mimic:
Ceirt beas ir meabair ghéar glan;
A leanaib, féac gab focal.

Beit a's féacáin cáir ná cleaét,
Tabair aise doo' aen-éaét;
Taircú í ó cúl do éinn,
Bí léi dá éruar é an éomlann.

Dá déine í ná géill ri,
Ná rtao éiríde go scuiri
Gab focair caom le céile
Comfocal dá airméide.

Ar muir móir an léiginn láin
Bí ió' loingreoir máit, a macáin,
Má'r áil leat ió' fáir eagna
I noáil éata cóimheasra.

De'n eagna lán ír dá fíor
 An tan geoba tú t'omóior,
 Deiró gac flait fá éior ío' ceap,
 Deiró i ngac leit ío' labhairt.

Íbíró gac lá lán-deoó de
 Tobair na heagna uairle;
 Má buó rearb ío' beól a blar,
 Buó reab ól ír doibneap.

IV. AN SCOIL.

Bíomair aS cur ríor ar an mbaile dútcáir. Bíodó beagán cainnte anoir aSainn i dtaoibh na scoile. An uair éirgeann páirte ar scoil an céad lá ir móir an ionghaó bíonn air. Bíonn ré aS éirteadct le gac focal dá labairtar i n-a timcheall aSúr bíonn ré aS féadaint aSúr aS fairre ar gac nio no so dtasann tuirre air. Ceapann ré so mbíonn faio readtmaine 'ran céad leit lae.

Ir móir an t-ácar a bíonn air an uair rcaoiltear líon na scoile amac ar an bfaicce cum caiteam ainirre do beic aca i láir an lae. Saoileann ré surab amla táio le toul a baile, aSúr gluaireann ré air fá óein an bótar. Adt cuirtear bñis an rcéil i dtuigrint dó i dtiáct, aSúr ní móide rcéal de 'ná é aS ciomaó ar gól annroin. Ir minic ir éigin do'n oide meall ama no reóó éigin eile do gcallamain dó. Muna mbeaó so dtuSann an múinteoir an gcallamain reo uairó ní móide so dtiocfaó leir an páirte do meallaó irtead arir.

Na púiríníde daihte bíonn ar cpoáó i nglinn leó féin ar an bfaíla cuireann an páirte dúil ionta aSúr ir mian leir cuir aca t'faSáil. Adt cuireann an múinteoir i n-iúl dó ná féadfaíde cóimream do múineadó do'n dor ós dá gcaillfíde na púiríníde ran. Tugtar ceadt annroin dó aSúr tuirgeann ré an rcéal so léir.

I gcaiteam an tráctóna tuSann an páirte rúil-féadain ar óeild na cruinne: bíonn dealb na cruinne ar cpoáó i nSac scoil nac móir. Saoileann an páirte sur liatróio coire bíonn innre, aSúr tear-

tuirgeann uairt í fásáil. Aét deimniúgeann an múinteoir
 dó naé amlaio atá. Cuirfeann ré i dtuirgint dó gur
 gléar múinte tÁ inte. Tugann ré i n-a glaic dó í,
 agus éionn an páirte ar iompáil na baire go bfuil
 dearmáto air féin.

Annroin míniúgeann an múinteoir briú na deilbe do
 buiróin naoiúeanán, agus leatann a rúla oiréa uile.
 Cuirfeann ré i n-úil dóib gur cumaó liairóirde tÁ ar an
 scríuinne; aét ip deocair le cuir aca géilleat dó.
 Cá hionghaó ro? Níor géilleat 'ran Róim do feargal
 an uair aoubairt ré 'ran oétmáto doir gur cumaó
 liairóirde bí ar an scríuinne agus go maib daoine i
 n-a scóinnuirde ar aghaio a éor. Cia éóghaó ar páirtib
 ionghaó do beir oiréa de bair an réil mar roin? Cá
 hionghaó má deir le n-a muinntir an uair éirgeann
 riad a baile trátnóna gur cumaó liairóirde tÁ ar an
 scríuinne agus mar roin de? Bíonn acair fo-úine
 aca agus ní géilleann ré do éagarc an múinteóra.
 Agus ip é críoc an réil go mbíonn cumaó na scríuinne
 mar aóbar conrróirde i mboctán éigin de boctánaib an
 baile an oiréa rin.

Éirgeann an páirte ar rcoil lá ar n-a máiréac air.
 Éionn ré na nioé céatna ip mar éonnaic ré an céat
 lá. Bíonn léarrcaíl ar an bfalla agus dealb na
 heóirpa leagta amac air. Bíonn léarrcaíl eile ann
 agus éanlaite agus ainmíóte alita tairraicte air.
 Aét ip beag ruim a cuirfeann an páirte ionta ro tar
 éir reatmáine no dó ar rcoil dó, ná i n-aon nio
 eile aét amáin a cuir oibre féin.

Ir minic ip éigin do'n oirde gairrín leirceamail do
 léaraó agus é coimeáto iriú ag gabáil dá éadtaib
 an fáio ip bíonn na buacailirde eile ag caiteam
 ainripe dóib féin amuis ar an bfaicé i láir an lae.

Bíonn triaas aas an bpaírte dúénaátaá aipeaá do'n
 saiprún leirceamail reo asur bíonn ré féin as tnué
 le beir i n-a múniteoir uaipeanta i scuma ip so
 pcaoilfeao ré an saiprún boét daoréa amaá i tteannta
 na nsaiprún eile. Do réir mar eirgeann ré ruar,
 ámtáá, léirísteair do suab éigin buaáailiúe áiríte do
 míniuáá asur naá ar an oíde bíonn an loét má
 coimeáótar ipciá ó'n imipt iao anoir ip aipr.
 Uaipeanta ip éigin iao do coimeáó ipciá tráéhnóna,
 asur bíonn ro an-dian oiréa mar so mbíonn tarit ip
 ocpair ip níóte eile as cup oiréa so séar fá'n am roin.
 Mar'adeir an peanpáó:

Páirte na pcoile
 O'ioiraoir na cloáa
 Tá bfeaoir a scoisaint.

I scionn cúpla bliáoan bíonn ré i scumar an páirte
 leabair simplíe do léigean, asur bíonn ré as toul i
 bfeaoir ó bliáoan so bliáoan. Bíonn cup ríor ip
 na leabair áir ainmíóitib ailita asur tairbeántar
 ramail saá cinn aca do ar an léaircáil. Mar a céile
 bíonn cup ríor ionta ar tíoréaib móra a bfeao i scéin
 asur tairbeántar na tíoréa ro do ar an léaircáil,
 leir. Ar an scuma ro fašann ré beasán eólaip i
 otaoib saá tíre fá luíge na spéine asur tuigseann
 ré cuma na cuinne com mail le cáá 'ran deiréao.

Ip iomóa saeóeal so mbíonn air an toman do
 fuóbal an uair eirgeann ré ruar. Na hainmíóte asur
 na háiteanna do bí leasá amaá ar na léaircálaib ór
 a cómair ar pcoil asur é i n-a saiprún éionn ré le
 n-a fúilí cinn iao asur é as tairteal an toman.
 So deimín ip féioir ainmíóte ailita so leór o'feicrin
 i néirinn féin. Tá áir fá leir i n-a scómair i

mBaile Átha Cliath. Ádt, ní tuiscear go cruinn cad
 is ainmíúite aillea agus oillíarta ann go bfeictear
 iad is na ballaib is dútcár dóib.

Mar seo, a cáirde, is ead fáraann an Saeúeal ó
 beir i n-a páirte as dul ar rcoil go mbíonn ré i n-a
 páoi léigeannta. Seo mar a gluaireann ré ó n-a
 baile dútcáir cum go mbíonn an domhan mói riubalta
 aise. Ádt is cuma cá mbíonn ré, is cuma coir baile
 é no i scéin, cuimnígeann ré go minic minic ar an
 rcoil mar ar éirí ré torac a páogail. Agus má'r
 puo é náir éirí ré críoc máir ar an aimpirí do éirí ré
 ar rcoil bíonn ré as a cáinead féin moe diaónac
 agus bíonn aitheadair air go deiread a páogail.

Is cóir do sac mac léiginn úráio máir do déanamh
 de'n aimpirí a tuiscear do ar rcoil. Is cóir do mear
 do beir aise ar a mhúinteoir. Is cóir do congnamh
 agus cómaidle máir do tabairt do mac a cómaidle
 má bíonn roin i n-a cumar. Is cóir do beir dútracac
 deas-múinte. Is cóir do san oiread is neómat do
 leigin uair adt beir as gabáil dá leabhair as baile
 agus ar rcoil sac uair go mbíonn uain aise éiríse.
 Is mó uain go mói a bíonn as mac léiginn i torac
 a páogail i scómaidle foglumta 'ná mar bíonn an uair
 eirígeann ré ruar, mói mói i n-iaitib na héireann.
 Is fearr an meabair éinn a bíonn aise, leir.

An té bíonn i bfeirib a leabair go dútracac le
 linn a áise is gnáac leir beir buirdeac de féin an
 uair éireann an doir air. An té bíonn leirceamhail
 díomhaoin i tdaoib a leabair i torac a páogail ní
 gnáac leir beir iris leir féin i ndeiread a páogail.
 Tuis ar rinnear cad a bí móipa an tan o'fástadair
 "Mol an áise agus tiocfaid sí," mar cómaidle
 asainne.

V. CRÉ.

Ir áireamhail an puo é an cré, aét tá ré com
flúirpeacé ran ir gac don ball sup beas ruim a
éirumíto ann. Ní cóir tóinn san ruim asur rpeir do
éur ann, ámhacé, mar ná fuil aét cré i nsgac tuine
ruam asainn féin:—

“ Féac sup cré do baot-folt carra go ráil,
Féac sup cré do béal cé dearg a rcáil,
Féac sup cré do taob mar eala ar an ttráig,
Féac sup cré go léir do taire mar bláé.”

Ir é an cré tojac asur deiracó an daonnaióe.
Tug Seacrún Céitinn cómhailte do mnaoi muinntearóa
tó fadó asur le linn na cómhailte tuidairt ré an
méio rep:

“ Ní’l aét cré io’ béal tanaíóe ar ínuat-ghaoi an
róir,
No io’ baet-teangain gléarta ó’r luaimnige an
glóir
’San éam-leaca’ ar ghe dáta an suail gíir-béó,
No ’ran déac éailce gléigeal mar buailpíóe i
sclóó.

“ Ní’l aét cré io’ céib carra an tuailín óir,
Ná io’ éadan geal réat-ghan ar ínuat an doil fóir,
Ná i bpéarla do élaon-puirc mear-éruat pígin
reoró,
Ná io’ éaol-mála néata mar ruainín póin.”

B'fíor do. Agus ir é an rceál céadna agaimn ar fad é. Ní'l i n-ár ngeagaid ná i n-ár n-éadan ná i n-ár n-éadac, féin, aet cre. Fíú amáin ní mó-
 taitneamác an cre cuir de. Uaireanta ní mótuigtear ro aet i látair an báir. Tá an báir i noán do éac, áin. Ir amlaio a bí maí agus ir amlaio a beio go brát. Mar aubairt an Céitinneac aip le n-a mnaoi muinntearóda:—

“ Éagfaió an tuine aorta ir an triag-naoióe ós,
 Éagfaió na cléirig ir na tuataig leó,
 Éagfaió do céile ir do múirín deoil,
 Ir éagfaiir-re féin, dar ma eubar, ní go.”

Éagann gac nio go mbíonn anam ann. Éagann an t-ainmíóe. Éagann an crioirtuioe. Éagann na céadta agus na mílte aca gac lá; agus ir móir an nio óuin an cre do beic láin linn le n-a gcuir fá'n bfo.

Má'r mian linn bris an rceíl reo do tuigint i gceart cuirimír i gcár go b'agfaióe corp crioirtuioe agus conablaé capail ar óruim talman i n-ár noútaig féin. Cuir i gcár go b'agfaióe fá ceir na gréine go ceann reachtmaine iao. Cao a-tiocfaó ar? Ná féadfaó éinne, coiméigeac ná muinntearóda, teact i n-a ngeoir i gceann na haimprie rin. Beao bolao millte uata, agus tarraiceoóair aicfo ar an noútaig. Daoine go mbíonn de mí-ao oita rúil do leagao ar faicce éata agus na mílte corp rinte ann ir maic ir eól doib gur maí reo beao an rceál. Aet cuirtear cuirp ir conablaig 'ran úir gan leigin doib loáo. Cuirtear clúoac cre anuar oita agus ní beimo doóar do'n cre ná do fláinte na oútaige.

Ní fada fá'n bfuoto iad go mbíto féin i n-a scharnánaið
 cré. Agus dá tótgácfaiðe uais an daonnaiðe,
 abair, i scionn na mbliadán ní beaò pian ná tuairisc
 le fagáil ar a corp, aét an cré comh glan úr mín ó
 bun bairi ir mar bí fár ar rínead corp mian ann. Dá
 mbeaò san don mairt i scré aét sur féioir dúinn
 corp ár scharad do cur ann an fáio ir bíonn crot
 an críofaiðe air nár mór a b'fíú dúinn an méio rin
 féin!

Aét ir iomda rochar agus buntáirte eile aghainn de
 bairi na cré. An tobac a tustar dúinn i tuis an
 tóiríam ar an scré ir ead fárann ré rin. Na
 píofaiðe go scuirtear an tobac ionta i tuis an
 tóiríam ar cré ir ead deintear iad. An corp a
 bíonn fá élar agus na píofaiðe go n-óltar an tobac
 arta ir beas a fáoileann an cúiteadta sur o'don
 adbhar iad, sur cré bun agus bairi an píofa, agus
 sur cré torac deiread an cuirp. Aét rin mar
 atá an rceal.

Na cuirp ir na cupáin ir na miara ir na plátaíðe
 bíonn ar an mbóro móiminn i scóimair bíð agus tige
 naé ar cré deintear iad? Agus áruiríðe bíonn ar
 an bfuinneois ir bláta ionta naé ar cré cumtar
 iad rúto comh mairt céadna? An b'fice bíonn fá n-ár
 scoraið 'ran uirlár cré loircte é rin. Deintear
 fallaiðe tige de b'fice i mbailtið móra; agus, ruo
 eile de, tá b'fice go leór dá déanam i n'éiminn
 anoir.

Na leacaða bíonn mar bíon tige aghainn i n-ionad
 rinne, agus na leacaða éitear i mbinn tige go minic,
 cré loircte iad rúto leir. Ir iomda ruo eile deintear
 ar cré loircte. Deintear teintear ar agus n'óte

oá leicéio. Iy féioir do roḡa oáta do éur ar an
 ḡcḡé reo, aḡur ceairnóḡa beaḡa buana do óéanaḡ
 oe. Iy ḡléiḡeal taitneamaḡ an t-aóḡar teinteain a
 bíonn ann annroin.

Móir-móir tá cré ar faḡáil aḡur ḡan don beann
 aḡe ar tear ná ar teine oá óéine iao. Ní féioir
 an cré rin do óóḡaó; aḡur, oá méir rin, bíonn ré
 an-úrárioaḡ i ḡcómair fuirnéire. Deinteair corcáin
 aḡur coirúe aḡur áruirúe eile ar. Ieaḡtar aóḡar
 ḡloine, aḡur aimriḡteair aḡur tómairteair bḡḡ ḡaḡ
 mianaiḡ le corḡ teara iy na coirú ro.

Deinteair marḡaol ar cré, oar noóis, aḡur
 teinteair uḡláir iy faḡlaíe iy nióte naḡ iao ar an
 marḡaol roin. Óeintúe tiḡte oe cré iy oe éuiḡe
 i nḡiunn ḡo oḡí le oiaónaḡe, aḡur bíoir com-
 póroaḡ ḡo leóir, leir. Tá cuir aca le feicḡit i
 nḡruim Conḡaḡ cor ḡaile áta Cliaḡ fór.

Ní hé rin amáin! Cuirteair ríol i ḡcḡé i iú an
 eairraiḡ, aḡur i ḡcaíteam an fḡḡmair bainteair a óeic
 n-oirú iy mar éuríeaó, molaó iy buíoeaḡar le Dia.
 Muna mbeaó ran ní féaḡfaióe an cineao oaoḡa do
 éoḡuḡaó i n-aon éor. Iy móir na oaoine bíonn aḡ
 iómair iy aḡ treaḡao iy aḡ fuiríeaó iy aḡ raoḡruḡaó
 talḡan ar fuio an oomáin. Iy bḡeaḡ folláin an
 obair beic irḡiḡ i n-icir úir aḡ ḡrafaó aḡur aḡ
 teilḡean aḡur aḡ pluairteail ḡo fuinneamail
 oúḡraḡtaḡ. Aḡur ní heaó amáin ḡur obair folláin
 raoḡruḡaó talḡan aḡt ná barraióe bíonn aḡainn oe
 ḡair an traḡair rin iy bḡeaḡ folláin ro-ḡlaḡta an
 t-aóḡar bíó a óeinro.

Oá laiḡeao aḡainn an cré féaḡ ḡur móir iy ríú é.

VI. cómairle maidt do'n duine óg.

A leimh atá i dtúir do fáogail,
Mo teagairc go cruinn beir leat,
An té go dtáinig a ciall le haoir
Cuir-re gac níos n-a céad.

Ná rannnais náiríte bairt'
Ná an tream go mbíto aca;
Sul a dtiocfaid an iomaio deo' doir
Díot aithe ar Chiorc agat.

Ná cairt do fáogal díomaoim
I n-á leis an trlige ear ceal
Óir an trlat an uair éiríodann le haoir
I n-deacair a rníom 'n-a gao.

I n-óige orcail do meabair
Agur bailis an fogluim leat,
Óir an glór naé tuiseann an ceann
I n-cuma é ann no ar.

Deirí mair a cleáctair ar dtúir
No mair a deir fogluim leat:
Pé glór do tuiseir go cruinn
Labair ran le Ríg na bfeairt.

An glór naé fuinthead le saoir
 Is naé soire do'n éiríde 'nā an cab,
 Ní'l áct ag imthead le saoir
 Mar imtígear ó'n nsaóar beas rceamh.

Dailis glan-eólar go cruinn
 Is cuimníg saé níó 'n-a éairt:
 An glór do bógann an éiríde
 Is é tairtneann le Rís na bfeairt.

VII. BOZAC.

Cionnup a t'eanfaimír ár ngnó i nÉirinn dá mbeimír san bozac ašainn? Ar an mbozac baintear an móin, ašur ní'l t'aóðar teine aš móir-cuir Éireannaic áct an móin rin. Na coillte móra do bí i nÉirinn faoi tá a n-urmhóir ar lár le faoi ašur san a man, féin, le feicrint anoir. Dá b'ís rin ní'l aómao ašainn le tógáó ná aon tui air. Tá cuir móir de muinntir na hÉireann ašur ní bíonn an oireao airtio aca ir do éannócaó sual a noótain dá tictitib dá b'fašair ualaic de ar coróin. Ní féitir leo ro sual do beic aca.

Tóigtar sual go leoir i nÉirinn i n-a t'iaio ran féin. Tiomáintear longa le sual, ašur tiomáintear an traen leir. Sual an puo ir mó tóigtar ir na caíraic ašur ir na bailtib móra, ašur téigean ré dian go maic ar t'aoimib dealba ir na háitib ro an sual do éannaic uaireanta. Bíonn cuir aca ašur san i n-a scumar é éannaic i n-aon cor, ašur ir beas ná leatcar leir an b'uaict iao an uair beireann an t'ioic-uain oita. Beao an r'eal com dona céatona aš muinntir na tuata, ašur móir-móir aš t'aoimib dealba, muna mbeao an móin do beic aca.

Taoine go mbíonn taitige aca ó n-a n-óige ar sual ceapao go mbíonn t'ioic-bolaó ó teine móna ašur ní mó-maic taitneann an tuat leo. Taoine go mbíonn taitige aca ar an móin faoilio go mbíonn bolaó t'ránao ó'n n'sual ašur sup palac rmearta an t-aóðar teine é. Áct, mar aoir an rean-amrán, fášaimír riúo fá mar tá ré.

Ní hé an móin amháin a bíonn aghainn de bharra an bogaí. Cuirtear bogac as learuḡaḡo talman eile, aḡur ip maiḡ an learuḡaḡo é, leir. Deintear páiréar ar an mbogac le diaḡnaisḡe aḡur ip dear na cártaiḡe puit a baintear ar an bpáiréar roin. Deintear leaḡairi do cumḡac leir an bpáiréar céatna aḡur ip fíir-dear an t-aḡḡar cumḡais é. Ip féirip fór earairi do baint ar an mbogac. Tá an oirḡeo ran bogaisḡ aḡainn i nḡirinn náir b'ionḡnaḡo dá nḡéanaimír raiḡḡhear ar aḡt earairi do déanamḡ de cuir de aḡur an earairi rin do díol. Pé fuḡleac bogaisḡ aḡá aḡ muinntir na ḡearmáine aḡáio aḡ déanamḡ earriac de le fada, aḡur díolann riad cuir máit de annro i nḡirinn. Ip é earairi na ḡearmáine ip mó bíonn i rciobólaiḡ an Airin i nḡirinn. Deir daoine ḡur móir an ionḡnaḡo ro. Deir daoine eile ḡur móir an éaḡcóiḡ é, aḡur ḡurab é rin an fáḡ ḡo bfuil éirḡe ḡan puinn riácmuir aici.

Ip ionḡa fáḡ le boḡtaine na hḡirḡeann, daḡ nḡóisḡ. Na nḡḡe tá aḡ coimeáḡo éirḡeann i mboḡtaine aḡur i nḡealḡar buḡ céarḡ do ḡac éirḡeannaḡ óḡ eólar do beir aḡe oirḡa aḡur iad do tuisḡint ḡo cḡuinn do péir mar eirḡeann pé ruar. Aḡur annroin buḡ céarḡ do a díḡeall do déanamḡ cum an rḡeal do leirḡear. Ip beaḡ tíḡ ar doḡan inḡiu cōm deaḡḡ ḡáḡḡarac ip mar tá éirḡe cé ná beaḡ aon teóḡa le raiḡḡhear na hḡirḡeann dá ḡcuirḡiḡe a bfuil de aḡḡar raiḡḡhir. inḡe cum cḡíḡe.

Ip riáḡḡanaḡ an puḡ eólar do beir aḡ aor óḡ an traosḡail reo ar ḡac nḡo ḡo bfuil aon fósḡantaḡt ann. Ip cóiḡ o'ár n-aor óḡ i nḡirinn beir ar loḡḡ cḡuinn-eólar i ḡḡaoiḡ a ḡḡirḡe féin coitḡianta

Daoine bíonn ag baint móna fiú amáin bíonn eólaí fá leit ar fašáil aca uaireanta, agus ip minic na raoite léigeannta ag tnuít leó. Ip minic minic a buaileann reóto luachmaí árraíó le meitíl móna. B'féidir suí claióeamh šaircúis do buailfeadó leó i n-íochtair porcúis iníu; b'féidir suí corin ó'n rean-íaošal do buailfeadó leó i mbáiread. Seapuígeann na nioíte ro i n-íochtair porcúis go ceann na šcian šan lošadó. Ní beiríó com doimhin píor muna mbeadó iadó do beir i b'ao ann. Tagann daoine ar leadó go minic agus veic oiróishte de bogaš anuair air. Agus fá'n am go mbíonn pé noctta šlan aca bíonn ríao ríair agus tuairce seapúta air 'ran ošam-šmaoió. Ní haon rceál nuadó leadó cúimne do bualaó le meitíl i n-íochtair porcúis mar reo.

Ruo eile. Aimpúgtear cpaínn go leóí fá'n mbogaš i n-áitíó. Ní bíonn i šcuio aca ro aet rpreoótaíóe šiunáire. Aet bíonn an šiunáir reo féin an-áireamail. Scoiltear i n-a rcolbaíó beaga faoa caola é agus tugann na rcolba ro áro-íolar uata. I n-am šábtaí 'ran rean-íaošal ní bíóó o'adóar polair ag daoimíó boctta aet na rcolba ro.

Faštair rpreoóta oaraó 'ran mbogaš anoir ip áir, agus bíonn na rpreoótaíóe ro an-luachmaí. Deintear reóto agus féiríníóe, píoraióe agus peanna agus šréitpe oeara eile óioó; agus oíoltair na nioíte ro le luét tairtíl ip le n-a leitéio ar mórán aipšio. Óioó na rean-daoine go héadóac cum na rpreoótaíóe ro do aimpúšadó. Buailíóir láir an bogaš amac maíoean ramíraíó le breacaó an lae, agus oá máingeoóadó rpreoóta oaraó no aon rpreoóta luachmaí eile fá n-a šcoraíó buó cuma cao é an

doiríoe bogais a beaó ór a cionn o'aitneócaíóir
 láitíeacá so maib ré ann. Ir é an míniúgaó túsann
 muinntear an lae inoiu ar gliocar na reanóaoine so
 mbíóó an oimúct an-éadórom ar an mball mar a
 mbíóó an rpreoóta clúdaíste asur ar an aóbar roin
 so otaasáó leó dealb asur lácair an rpreoóta oó
 aimpiúgaó ar éroiceann an bogais. Séar glie so
 leóir má'r amlaíó oó bíóó.

VIII. AS BAINTE MÓNA.

Ir dóca go bfuil daoine óga go leór ip na caiteadaiḃ ip i mballaiḃ eile aḡur ná facaḡar éinne maḃ aḡ baint móna. Ní mipe eólar an ḡnóca do beit aca, óip ip tual do ḡaeḡealaiḃ móin do baint le ciantaiḃ. Léaḡtar 'ran ḡforar feara ḡur "maḡbaḡ Raḡallaḡ mac Uaḡaḡ do bí i n-a riḡ Connaḡt cúis bliatḡna aḡ fiḡro" le meitil tḡ móḡaiḃ do bí "aḡ baint móna" i n-a tuiḡ i n-aipiri Ųiaḡmaḡa mic Aoḡa Sláine.

Ir iomḡa rliḡe cum móin do baint, aḡt tá pé reo aḡ na rliḡtiḃ ip ḡnáḡaiḡe. Taḡann beipḡ fear, má bíonn oḡta poḡtaḡ nuaḡ do forcailt, aḡur ríniḡ amaḡ an poḡtaḡ le doḡmuḡa. Le n-a linn rin ḡearraio an talam le n-a maḡnaiḃ com doimín aḡur ip féiḡip leḡ aḡ ḡaḡ taoiḃ. Bainiḡ an cḡoiceann ip an t-uacḡar de'n ḡoḡaḡ annḡoin. An poḡtaḡ do ḡlanaḡ ip eaḡ tuiḡtar aḡ an obaiḡ reo.

Ir deap an puḡ beipḡ fear do féicḡint aḡ ḡlanaḡ poḡtaiḡ aḡ a noiceall. Bíonn tuine aca i toḡaḡ aḡur maḡan aḡe. Sáḡann pé an maḡan go fuinneamail i toḡalam fá tḡ, fá tḡi, aḡur tuiḡann pé boḡaḡ aḡ an ḡfó. Bíonn an oara tuine i n-a Ųiaiḡ irtis 'ran claiḡ aḡur maḡan eile aḡe. Sáḡann reirean an maḡan fá'n ḡfó irtaḡ com fuinneamail céatḡna, fá tḡ, fá tḡi; aḡur caiteḡ aḡaon an fḡo amaḡ aḡ an bpoḡt tḡaon iaiḡaḡt annḡoin. Deinḡ ro no go mbíonn, abaiḡ, cúis péipre ip tḡ fiḡro aḡ fáio aḡur pé no reaḡt de tḡoiḡtiḃ aḡ leiteaḡ de'n ḡoḡaḡ ḡlanta aca. Tá lán tḡi rleaḡáin móna 'ran méio reo, aḡur

baineann ré lá de dá fear óéas na trí pleagáin ran do baint de gnáth. Dá mbeadh don moighear i scoiceann ip i n-uachtar an bogaigh, mar bíonn go minic, cuirfeadh luét glanta an pórtaiḡ cúige an dt-uair agus bainfidir an dara riat de.

Lá ar na báiread tagann meiteal de na cómuiraidh as baint na móna. Cuimíir i scár go bfuil dá fear óéas aca ann agus pleagáin ip píciúe aca. Cuirtear cúigear aca ar an mbairfédo de gnáth. Bíonn fear an trpleagáin as baint na bfo do agus fear píce as tógaint na bfo uair com tuis ip baintear iad. Bío ro amon iriḡ 'ran pórtad agus an triúr eile amuis ar an bpoit, ip iad as caiteam na bfo ó tuine go tuine no go leachtar i bfo amad é fá óeireadh. Ip gnáthad an bairfédo do beir an-moigín, agus dá réir rin ip féidir é caiteam i bfo ó baile san a bpireadh. Ait ip deocair é tiormuḡad agus ip fupar é fluadh arir. Dá dearcuid rin ip gnáthad rparit do tadhairt mar ainm air.

Luigeann an dara pleagáin irtead i ttráth. Ní bíonn i bfeiríl an trpleagáin reo ait ceathrar fear; agus ní fáḡann rain ait triúr fear i scómair an tríomadh pleagáin. Uaireanta téigeann gairín as cabruḡad le luét an tríomadh pleagáin. Ní gábad a iad go mbíonn an riat móna as tmuim le bpuad pórtaiḡ i noiaid ar noiaid agus do réir mar tmuideann beal an trriat irtead deintear laigtiuḡad ar luét freartail gac pleagáin. Filleann luét an trpleagáin toraiḡ ar an obair i scionn tamail, agus deintear aithriamad ar na fearaid i scuma ip go mbíonn ceitire pleagáin as obair go minic agus iad as déanam ar an mbunfédo. Agus mar poin de.

Ir minic a bíonn dá fícho fear no or a éionn i n-aon meitil amáin; uaireanta ní bíonn aet ceathrar no cúigear. Dá mbeaó ceannairde no fear riopa no feirmeoir láirir ann baineann ré le dealiamh go tteartócaó móran móna uairó i gcómar a éise. Ir luza 'ná ran a baineann shó an tuine boict. Aet ir cuma rairóbir no dairóbir iad tagann na cómuirain as cabruzáó de sháct cum an móin do baint. Asur veinit amlaíó i noúitcib Saebealaáa an uair bíonn shócaíóe eile le déanam. Sean-shár Saebealaá é seo asur baó éuaas dá leigirde óó tul i n-éas.

Ir sháctáé reaet bfoio ar doimneap do baint ar poraé nuao má bíonn an bogae ar roghan, asur bíonn saé fóó aca ruar le trois ar fáio. I bfeabar ir eaó bíonn an móin as tul do réir mar ráiróear ríor. Téigean rí a bflide asur i mbuise ríor, leir, asur ir minic ir éigin do'n meitil clámaá do cup fá n-a scoraió i gcuma ir ná maáiróir ar láir. An uair bíonn an bogae mó-fluó ómuideann clíteain an pórtaió irteaé le céile. An poraé a bainfirde veic ótroiscte ar doimneap asur ré troiscte ar leiteao moiu níor dócaíge rcéal de 'ná a dá taoib as cuimilt le céile i mbáiread. Dá bris rin ir sháctáé le fear bainte móna veit as ómuideamain ó'n bporaé fluó do réir mar téigean ré ríor irteaé, asur móir-móir má'r poraé nuao é. Ní gábaó veit coim áiread ro i otaoió rean-pórtaió.

Ir fura an móin fluó do éormuzaó ná an móin roisín a bíonn ar an mbairfóó, asur ir fearr go móir an mianaé a bíonn innte. Ir mó polar asur tear a éugann rí uairte, leir.

Má beireann aimreap oireamháa ar móin tar éir a bainte ir féoir i do iompáil i gcionn reaetmaine

ašur ní mirté í énočairt i gcionn reáctmáine eile
 ar an gcuid ir ría de. Deintear púcóga móra i
 gcionn tamail eile ói; ašur éom luac ir bíonn pí
 tirim airtreítear amac ar éliteán an bóchair í.
 Tarraingítear abaille i noeiréad na dála í, ašur
 deintear cruaca móra coir baile ói.

Ir minic a bíonn ó'fiacháib ar óaoiniú a gcuid móna
 do baint ar éadon énuic no mullaé cnuic. Ní ró-
 mairt an móin a bíonn le fašáil ar na cnocáib de
 šnác; áct ir éigin beir pártá léi. Ní bíonn de bogač
 ar na cnocáib áct cúpla fóo ar óoinnear ašur ir
 éigin an móin reo do baint ir do leacáó ir do
 énočairt ir do éruacáó go haipeac. Muna noéan-
 fairde ro ó'imteocáó šac fóo ói le fánaíó, ašur ní
 beaó don teacé ruar le n-a ótman.

Iao ro go mbíonn oirta a gcuid móna do éabhairt
 ó mullaé cnuic ní maoróte oirta é. Ní hannam a
 bíonn ar innáib bočta an móin do iomčur ar a nošum
 i gcipeánaib móra ó mullaé cnuic go bun šleanna
 ašur šan rian de'n brioš, féin, ar éuro aca áct iao
 corlomnočta ašur ar beašán éadaiš.

Áct an uair bíonn an móin aš baile ašur teine
 bpeaš aš blaómpaó ar an óteinteán oiróce šeimpió,
 ašur šarpaó šráómar šaeóeal aš reančuiróeacé
 óóib féin timčeall an teinteain, annroin ir ead
 močuirítear móir-mairtear ašur buntáirte an bogaš
 óá píriú. Mar a céile an uair éašann iarcaipe bočt
 irteac i n-a leiópin báiróte oiróce earrmaiš, no fear
 ruabail ašur rneacáó ar rileaó le n-a féaróšaiú,
 nac doibinn an ruo beilteac teine ašur deoc ée do
 beir i n-a šcómar. Ir bpeaš rólárac áireamail an
 ruo é an teine, ašur ir iomóa rólár ašainn óá bairi.

IX. ROILIS NA RÍOŠ I SCRUAČAIN.

“Ó á bhíonmhoilis do dhóid i nÉirinn i n-Allós . . . Dhuš
na Dóinne agus Roilis na Ríóš.”—Seathrún Céitinn.

Atá fút-ra ní fionn fáil,
Dáití mac Fiaénae fear spáir;
A Chuaca do cheilir rin
Ar Šallair, ar Šaebealair.

Atá fút Dúngaiaé dian
Tus na géill ear muir 'n-a rian;
Atáir fút, foillirís a nuaé,
Conn Tuatai agus Tomaltaé.

Trí mic Eoáe Feiróis rinn,
Atáir fáo' múr, mar maoróim;
Agus Eoáiró Aiream fáon
Ar n-a marbair do móir-maol.

Atá Eoáiró Feirólae flait
Fút agus Deirbhí deagmair,
Agus Cloéna, ní céim airc,
Agus Meadó agus Murare.

Éire fórla agus Vanba,
Trí ógmhá áilne amra,
Atáir i Scruačain na sclann,
Triar ban de Tuair Dé Danann.

Τηί mic Ceapmna a Sit Tpuim
 Agyr luḡairō a liaṭōpuim
 Clann Aoṛa mic an Daoḡa
 Agyr Mīōm mōr-ēalma.

Ατάιο fάο' līs i n-a luḡe
 Coḡṭaḡ Caol ip Uḡaine
 Agyr Baṭōḡa, pēim so maṭ,
 Agyr Ollaṃ āmō uallaḡ. Ατά.

Τόμνα Είσεαρ ect.

[Τυγταμ innrint eile aip reo i leaḡam na huiōme. ip beaḡ
 veipm eaoarṭa aḡṭ pann 'pan mbpēip to beit i leaḡam na
 huiōme.]

X. ÁR ḡCEÁRṮUIṮEACṬ ṮÚṬCAIS.

ḡAIṮNEACṬ:—Ṯá méio eólaip ap ealaṮnaib aḡ raoiṮib Éireann ní luḡa 'ná ran oe eólaip Ṯo bí aca ap céáṮuiṮeacṬ. Ip é ionḡnaṮ an rcéil ná fuil ceáṮo Ṯá luáṮfaibṮe ḡan a cómaṮcaibṮe le faḡáil 'ran reanṮur ip pia riap aḡainn. Bí ḡoiṮneann ḡaḃa ip CrieṮne ceáṮo ip luṮtaine raop ruap i n-aimrip ṮuaṮ Dé Ṯanann. BaíneaṮ a lám oe nuáṮaib ní Tuac Dé Ṯanann i ḡCaṮ Muige TuireáṮ. Bíteap aḡ a leigear reacṬ mbliáṮna aḡur i ḡcionn na haímpire rin cuireáṮ lám aṮḡio aip aḡur baipṮeaṮ nuáṮa aipḡeaṮlám aip Ṯá baip.

Ip é TigearnnṮap Ṯo fuap mianaṮ óip ap Ṯúip i nÉipunn, aḡur UáṮaṮán b'ainn an céáṮuiṮe Ṯo bíoṮ aḡ bṮuiṮneaṮ an óip Ṯó. I bṮoṮaṮaib oipṮip life Ṯo bíoṮ ré aḡ a beapṮaṮ.

Éanna aipḡṮeaṮ Ṯo Ṯeim rcéit aṮḡio ap Ṯúip i nÉipunn. Sé ḡlúna anuap ó MíleaṮ Earpáine réin Ṯo'n níḡ rin.

I n-aimrip aillṮearḡóio Ṯo cuireáṮ fáinnibṮe óip ap ḡlacaiṮ na n-uapal ap Ṯúip i nÉipunn. le Ollám fóṮla ip eaṮ Ṯo maipbuiḡeaṮ an ní rin i ḡCaṮ TeamṮac. Tá SeacṮrún Céitinn maip uḡṮap aḡainn ḡo mbíoṮ aipḡeaṮ Ṯá bualaṮ i náṮo MaṮa ip i ḡCaipreal Mumán ó ṮeaṮ páṮaṮais ḡo ṮeaṮ na loṮlannaṮ.

Ip é aṮbaip cṮuinnigṮe ip mó Ṯo bíoṮ aḡ Feip ÉaṮna ip aḡ Feip ÉruacáṮ cum fṮoṮaṮ Ṯo ṮéanaṮ ap an noṮuṮing Ṯo bíoṮ le ḡaiṮneacṬ no le céáṮaṮ no le raepṮeaṮ no le n-a leitṮeio eile oe fáepcéáṮaib

Do tógtaíod leir na huairibh agus leir na hollamhnaibh do bíos 'ran dá cómhóil rin trí píctio raoi mur gac céirto ar gac cómhóil díobh agus do roinntíod fó éirinn dá éir rin iad. Agus ní leomhad fear cómhchéirte díobh fearm na céirte rin do déanamh san ceao do'n raoi leir an gcéirto rin a bíos 'ran tír mar don le deimniúad go raib eólar na céirte aige. Ioladánais do gairtíod de na raoitibh ro.

Saba míscríte do b'ead Conlaod Cille Dara. As déanamh cailír ir clog ir a leitíod do bhuíro an cúram ir mó bíos air. Ceáruirte garta do b'ead foirtcearn mac mic Laochair, leir. B'é an foirtcearn ro céao-oide Finnéin Cluana hlochair.

Ba áomhad an puo óir ir aigeao do beit le fagáil i nÉirinn féin, leir. Bí an oirao ran óir timcheall Cille Mantáin agus ar puo laigean uile go ngoirtíod laigníg an óir de laigníb trát. Bí óir le fagáil coir Cille Dálua ir Doire Colum Cille, leir, agus i ndontrium ir i tTír Eogain. Agus deimniúeann Cailír Áirdeair do "Dealz Teamhad" ir Cior Cunga agus a ramla dúinn náir teir ar Éirinn ceáruirte com clirte do beit ann ir mar bí le fagáil ar domhan.

Dein míste ir flaeta a gcion i gcóinníod ar ron na gairneadta. Toirdealhad Ua Concuair mí Connaet do tús Cior Cunga do'n Áirdearbog Muirdead Ua Dubháig i gcóir Áirdeaglaire Tuama Dá Sualann. Ir na ceallair ir mó bíos na reoda ro ar coimead; agus b'rin é ba bun le n-a miniciúe ir mar deintíod Cluain mic Nóir ir Ceall Dara ir cealla naé iad do ardaim.

SCRÍBNEÓIREACT:—Cleactad ceáirto eile reod ir an gairneact i nÉirinn. Creitcear go raib toga

an eolair ar iolvaatugadó as ár rínreap rui a maib don éumhneamh aca ar an scribeamh. Ó taeat an éreiomh ip beas bliadain san tagairt do bár reiribneópa éigin i n-annálaib na típe. Ní hiongnadó riadnairé Seapailt Caimbreinr asainn go b'faca ré le n-a rúilib cinn ramla do na Soircéalaib i gcloáar Buióde i gCill Dara i mbliadain a 1185 asur go maib coramlaet com miorbailteac ran ar an reiribinn sur fáoil ré féin mar don le cáe sur fá comairce aingil do reiribad na Soircéala céatna.

Deiribuis ugdar eile darab ainm Westwood surab é leabair Ceananra an reiribinn ip áilne mar le pur com reanra le feirint ar domhan inoiu, asur ná rui éinnib le cur i gcomórtar leir ip na leabraib uile do reiribad do Carolur Mór ip dá luét leanamna. Asur b'é tuairim Máirgheá Steócr nár mírte leabair Ceananra do cur i gcomórtar le blátaib Dealtaine no le reódaib dá leitéir a tagann de bair ollmáiteara Dé. Dá géire ip mar infúcfaióe leabair Ceananra fá'n gloine ip feirómeamla amuis, ní féarófaíóe loét ná cáim do feirint 'ran reirib-neoiréac atá ann. Saoiltear surab é Colm Cille féin do reirib ar otúir é; acé, pé duine óein, ip deirib sur mairgheá é leir an aimpri. Ar don éuma tugadó an deigcéápo ó Éirinn go hí Cuilm Cille asur do leatad i tórác é le luét tairtil ó Éirinn cum nár fan leabairla mór ó tairib tairib na heópa san macramail iolvaite de lomram Bpéandain do beir ann asur sac macramail aca beagnaé com áluinn le leabair Ceananra.

TOLLAIÓEACÉ:—Fá mar cleacáó sairbneacé ip reiribneoiréacé ip iolvaatugadó i nÉirinn cleacáó

tollaiðeáct go coiticiaanta leir. Ir beas nár fáruis na tollaiðe ar na reriðneoirið. Níor garta an obair o'fás na reriðneoiriðe i n-a noiaðo ip na leaðraib 'ná an obair do fás na tollaiðe ar leáctuib ip ar éiríuib, ar oðoirið ip ar fuinneógaib na sceall i n-gaé áro de éirinn agus i nAlbain agus i othairceart Sacran éom maið, móir-móir ó bliaðain a naoi scéao go bliaðain a haon éao oéas go leit no mar roin. Tollað raíla na naoi ip na n-aingeal ip Céarta an Aenmíc ip a leicéio ar na cpoáib ro ip na cealluib. Agus, b'iao na cealla ro leádaip na n-aineólaé, arpa Máirgheáo Steócr, no b'féoiri sup éora a mío sup b'iao na cpoá ip na leácta tolluiðe ro ba féir-meamla éum luét aineólaip do éur as maétnaí ar obair ip ar ollmaítear an Tigearna

Tá móir-éuro oáir reanéur agus oáir rtaip le foğluim fóir ar na leáctuib agus ar na cpoaib ro. Pé áit go bfuil leáct no cpoir, ceall no oún no foémac árraio le feicrint fóir buio éoiri do aor rcoile na háite ruim do éur 'ran iarrma agus oiréao eólaip agus ip féoiri do éruinniuáto i n-a éaoib.

XI. an ceól is duál dúinn.

Cuir ár rinnear-na rpeir i gceól ó túir. Tá reanúir Éireann roim teacht an éireoin lán de rceáltaib i rtaoib ceoil. Do réir Fíre Adámnáin bíonn aingil an Tigearna as rírréimib ceoil ar neam do Dia na Slóire. Deirtear i Saltair na Rann go raib an raoḡal go dian ar Adám ir ar doirfe toirce a mbeir go ceann bliadna san biaó cóir san adúar teine san tigear san ceól san éadac—

Ir tuirreac clát bím de ḡnát

As rmaoineam ar na tréanaib

San éirteact le sué saúar

'Ná le róro ruammar na Féinne,

arra reanúirde Feire Tighe Conáin,

Léagtar go mimic mimic sur fada ceól 'ran eaglaír i nÉirunn; asur tá na naoin ir a mbeata ir Seairalt Caimbreinr mar uḡdaréár asainn sur ḡnátac le manaúab tairtil na hÉireann cláirreaca do beir ar iomúir aca sac áit dá nḡadúoir. Dá bús rin bí ollamain ceoil na hÉireann asur a n-ainm i n-áirde ar fuir na hÉoirpa. Níor ráruigead le n-a linn ar mḡngall ná ar Tuactal ceóltóirde ó Éirunn go raib baint aca le mainirtir Sain Sall 'ran Eilbéir tá ruar le míle go leir bliadán ó roin ann.

Da ḡnátac cruirithe as cantain ir as réimim 'ran am éadna. Tá a úeimniugad ro asainn i rceál dá n-innirtear i rtaoib Feolimidó mic Cuiomúain ní na Muimán 'ran náomadú aoir. Dubairt Seairalt Caimbreinr ná fada ré féin i rúir ar bíe cruiritirde

do éirífeadó ré i gcomórtas le cruicirí na hÉireann. Dubhadó i dtuaisí Maolruanaidó MicCeardbail cruiciríe dail do marbuisgeadó i mbliadain a 1328 náir éualatár namh ip ná cloirríde go bráct a fánuigadó de timpiríe. Agus roríú ađair Šailileo marí reo i dtuaisí na cláirríge i bfloraint i mbliadain a 1581:

Tugadó an gléar áiríadó ro éugainne ó Éirínn ar dtúir do réir Dainte. Deintearí na céadta ceann aca 'ran éiríe rin, agus cúmtar go háluinn ann iad. Tá eólar agus tairíge as muinntir an oileain rin ar an scríuit leir na ciantaib ip na ciantaib eile. Fíú amáin cuirí a macraíail ar fuaiceantár a ríogadéta, ar a dtígeibí puiblíde, ar a scuio airtíio, ar sad níú; agus ip é an fáct go ndéiníio marí go ndéiníio surí ríolraoair ó Dáití fáiró.

Tugann Rirteáir Stanađuiríe áiríoladó do cruiciríe ó Éirínn a bí ar a luét airtíe féin i mbliadain a 1584. Agus Fíanncaé dā maib i nÉirínn dā fíctio bliadān ní ba dāidānaige reo marí tāsairíe ré do céol ip do céoltóirí na tíre reo:

Tā áiríolíon as muinntir na hÉireann ar an scríuit. Seinníio uile uirtíe ré marí íeineann na Sacraíais ar an bfeiríolín, na Fíanncaíais ar an lúit, na hlotálaíais ar an ngrúiteáir, na Spáinníais ar an gcairtíneit, na hálbanáíais ar an bpríob mórí, muinntearí Eilbéiríe ar an bfeiríolíis, na Šeairmānaíais ar an dtíumpā, na Dānaí ar an dtíompān, agus na Turcaíais ar an bfeiríolín.

Ip íomdā gléar ceoil do bí as ár rinreairí reoó ip an éiríio no an éláiríre. Bí an tinníe no an ríob aca éomí fáda ríarí ip marí téiríeann ár n-eólar. Šairríde cuiríeannadó ip ríobairíe de fíearí reanna na ríbe.

An tÁ gáthar déas do bí as Fionn
 An tan léigfeadh iad fá maí,
 Dinne iad 'nÁ cuirte éirí
 Ir a n-ádhaid ó'n tSiuir amad.

Saḡar píbe do b'eadh an buinne, leir. Buinníre
 éugtaíde ar fear feanma an gléir reo. Bíodh an
 buinníre aḡur an corraíre i n-a ruidhe as an mbóir
 céatna as fleir na Teampad. Uírlairíde eile ceoil
 do b'eadh an éiríde aḡur an feadhán. Ir beas deirí
 a bí ioir an éiríde ir an buinne. Feadhánad a ḡairíde
 de fear feanma an feadhán.

Gléar eile do b'eadh an doir Fíann:—

Do feinn Fíonn an doir Fíann
 Ir do fíeasair iad i n-a nḡair
 Saí fear má luaithe as tead
 Ioir flait ir tmaí ir táin.

Ní maí don éiríde ar a maí de éiríde as
 muinníre na hÉireann i n-allód. Tá ruar le deir
 tóiríre fíeas i tóir na Seó i mBaile Átha Cliat,
 aḡur ruaríde leat-éad éiríre tóiríre i bpoiríde
 na hÉireann éall ir i bpoir le céad go leir bliadhán.
 Bí ré éiríre tóiríre ann ar a laighe de: bí corra
 ann ir buadháil ir ádhaid, tóiríre ir ḡalltóiríre ir
 bairíre.

Fá'n am 'n-a máḡadair rínn
 Do feinn Dáire binn-éad ceoil;
 Do feinn Fíonn ar bairíre
 Ir do ḡairíre fá ruar a tóiríre.

Stocairpe gairtíúde de ghnáit de fear peanma trúmpa.
 1 gcómair éozair ip mó deintíúde úráio de'n gléar ro.
 Agus mar aoir an pann:

Tiompán do bí as na mnáib
 So n-a leitinnn aigisó bán,
 So n-a deilgnib ó'or buíde,
 So n-a téaduib pionnóruine.

Ba ghnátaí daoine as cóimheimm 'ran pean-íaozál
 i nÉirinn, leir. Tá a ré no a reacht de foclaib asainn
 i gcómair cóimheanma ar a laigeas de. Tá
 cóimheimm féin asainn agus cóimcheadál agus
 focanaó. Bain an focal cóimheimm le gléar
 ceoil, bain cóimcheadál le suí béal. Ip eól
 túinn cas ip aibíre ann ó'n míniúasó tá air
 i ndáma Cuilm Cille:—"Tángaóar iar rin na
 filíúe ipin aipeacht agus tuan molta leo óó, agus
 aibíre ainm an ceoil rin; agus ba ceól deapreaisíteac
 é, mar aoiríait Colmán mac Léineine. Agus i
 n-éimheacht do níoír an ceól poin." Ainm eile ar
 aibíre do b'eas an ceapós:—"Oéanraíó maigheana
 agus óga Ulaó ceapós do éanaó im' éimcheall gac
 tráctnóna, arpa fearboza 'ran récal i otaóib muice
 mic Dáto.

Bí trí nóra ceoil as na pean-ceóltóirib: bí an
 geantpaise aca ip an goltpaise ip an truantpaise.
 Cuireas an geantpaise as minnce ip as gáiríúe daoine
 ip o'fáasó ré so meiríreac meannmaac ias. Caointe
 agus ceól bíónaí do b'eas an goltpaise, agus ip
 minic do cuireas ré daoine as sol ip as ríleas deór.
 Cuireas an truantpaise cum ruain luét éirteadta bí
 de éneapteact ip de ruaimnear ann. Innirtear túinn

i gCač Ruir na Ríog sur canaó ceól i n-ašaró píos
 loclann i n'Óin Deašan; ašur sur “fanaóar rúo
 ann oá óearcaib so polartiač eirše ar na báiač.”
 Čuirióe leanóaióe cum ruain le ruantiaše 'ran
 rean-řaošal, leir. Ir léir ro ar na iannaió ro
 ceapaó le Muirinn ašur a mac Fionn aici oá čur a
 čotlaó.

Óioó cantan áiríte aš ár rínreap i gCómair gac
 rašar oibre oíreac mar atá ašainne. Ói a hamrán
 no a cantain féin aš “Cailín óear čuirióe na mbó,”
 ašur ní call a ráó ná bioó aóóar cantain oe oíč
 ar mnaoi carpa “an túinnín lín.” Óioó—

Óing óeang oíóearó, óing óeang oéaró,

Óing óeang oíóearó, buail rin, réro reo,

no a leičéio aš an nšaða. Ir óeimín ná fuil “ouan
 an báóóia,” i n-eapnaím opainn, ašur cá břášřar “an
 řpealaóóir,” ašur “píobairie an mála”? Óa šnáčac
 lučt rómair ir tpeaóča aš řeaóšail; ašur ir beaš
 šnó nář bam ceól no cantain éigin áiríte leir.

Ná řeaóilimír uainn na řeóóia ro.

XII. céitíde comairce.

“Do bíoð céite comairce naomh as sácl áirídeime de uairtíð
Saeóeal . . . aithil aoirí dongur Céite Dé ’ran leabair ós
ngairítear Saltair na Rann.”—Seachtúin Céitinn.

Uí Néill uile ar éul Cólaim,
Ní ar rcáit muine;
Ar éul Fínnéin Máige Uile
Ulaíó uile;

Clanna Connacht ar éul Ciaráin,
Sion naé comhoinn;
Dál nAruíde uaral imghrinn
Ar éul Comgoill;

Bíó Laigin ar éul Bhríge,
Clú go rairíde;
Muina uile go n-a toirte
Ar éul Ailbe

Áiríonaomh Éireann go n-a manóatb
Is é a n-uíde
Sácl maon ’n-a tóeigir a mbeir fó rcéit
Páorais uile.

XIII. SCÉALUIRDEACHT ÓGBÁN.

Bí cúis cailíníde as tuit ar rcoil coir fáilpise i gCiarrmaíge maidéan fósmaí. Siobán ir Máire, Eiblín ir Dhuigro ir Nóra a n-ainmneacha. Ó ba mór é go raib airtear maí le coirídeacht aca do éromadóir ar rceáluirdeacht dóib féin.

“An eól tob cad ir bun le mír mícil?” arsa Máire le linn a gcómpáir.

“Ní ró-maí ir eól,” arsa Nóra; “an eól tuit féin?”

“Ní fearóir,” arsa Máire; “acht o’innir péis ní Séasda rceál dúinn ariér, agus óar liom go bfuil mínuḡadó na míre rin ann:”

“An lá tús Anḡur bean Laoḡaire mic Néill biaó do páórais Naomta agus dá cóimtionól cléire ḡab a mac luḡaíó oigre Laoḡaire as ite an bíó leó go dtárla greim i n-a rcorraíḡ, agus taétaó é. Cuir an bairníóḡan a cóirp ar cómaíree páórais, agus bí páórais as suíóe i n-a aonair ar a rion ḡan biaó, ḡan coolaó go ceann trí lá. Annpoin táimis Miceál Árdainḡeal i bfuirm cuilm, tárraíḡ ré an greim ar bmaḡaíó an leinb le n-a ḡob, agus táimis anam ann láitreeá.

“Leir rin táimis an bairníóḡan ar a ḡlúnaib as bpreit buídeácair le páórais; acht ir eadoubairt páórais ḡur le Miceál Árdainḡeal do haítbeoáó a mac. Do ḡab rí mar cúing uirte féin annpoin caora ar ḡac tréio dá mbeaó aici ḡac bliáóain, agus mír ar ḡac ppoínn dá n-íoraó rí fearó a ré do tabairt

do b'íodas Dó i n-onóir Mhicil Árdainseal. Do
 óiríodas sí an rí na céadna mar nór ar rí na hÉireann
 as sácl' d'íodas dár sácl' bairtead' ír c'íodas ó
 Ídoras; agus b'ínn é ba bun leir an ngnár i r'íodas
 na Féile Mhicil ír na míre Mhicil i nÉirinn."

Scéal asam oir-ra, anoir, a Nóra!

Níl a bac oir, ar-ra Nóra, agus fáilte. Cuireann
 an rí na rí i s'íodas d'íodas eile dár c'íodas
 féin, agus go d'íodas ír r'íodas an rí na rí é:—

Lá dár rí d'íodas as íodas r'íodas d'íodas
 c'íodas ré dár oillíodas i n-ácl'ann i n-a c'íodas tamall
 uair. Ba s'íodas rí d'íodas go ríodas ceann aca ríodas
 d'íodas ceann eile. I s'íodas r'íodas d'íodas an ceann
 ba laise aca, agus do lean an ceann láirí i c'íodas
 go ríodas rí i s'íodas d'íodas. Leir ríodas do b'íodas rí do
 d'íodas, agus d'íodas: "Comairce Ídoras árd-
 árdas s'íodas íodas me ír tu!"

"Ní r'íodas ríodas tu," ar' an ceann eile do s'íodas
 d'íodas c'íodas me."

"Comairce Ídoras d'íodas r'íodas íodas me ír tu,
 mar ríodas," ar' an oillíodas la s'íodas."

"Ní r'íodas ríodas féin oir," ar' an ceann eile:
 "Deas beann asam-ra ar Ídoras."

"Comairce Ídoras naom'as íodas me ír tu, má'r
 ead," ar' an oillíodas c'íodas."

Leir ríodas d'íodas an ceann eile do s'íodas agus í as
 b'íodas, ír do r'íodas r'íodas an oillíodas a b'íodas
 b'íodas d'íodas."

Táinnis iongnad' c'íodas ar Ídoras, agus c'íodas
 l'íodas ír r'íodas ré talam' na hÉireann ead' ré fé d'íodas
 Ídoras ír d'íodas d'íodas mar t'íodas: "Ní r'íodas," ar'
 r'íodas, i n'íodas an r'íodas, "no go s'íodas r'íodas"

“Do fáogáil go cráibítear agus sup mór an mear atá
as Rís na Slóine oir dá bharr trát ir go bfuil oirgeo
ran easla ar oillpáirtaib nómat.”

“Go maib maib asat,” arsa Buisio, go cnearta;
“áct, dar liom sup cráibítear ’nā ran a áiteann
tura féin do fáogáil. An minic tura as maectnam
ar Óia, an mipe doam a fíarfuige?”

“Dá reáctmáto coirceim dá scuipum díom,” arsa
Bhéandoam, “deinim maectnam ar Óia, agus mar don
leir rin bím as maectnam ar Óia ar leictis go ceann
a bfuil uaireanta.”

“Díonn tú as maectnam uaireanta ar Óia agus
uaireanta ar imteáctair an traozáil, má tuigim i
sceart tu?” arsa Buisio. “Im’ dála féin ó’n
neómat do tréigear an fáogáil ar ron ár sCuatóra
táim as ríor-maectnam air. Dá scoitciantaact é
duine as maectnam ar Óia, rin mar ir mó beir easla
ar oillpáirtaib ir ar ainmíóitib allda poimip.”

Cuir ro as at-maectnam Bhéandoam; agus o’fás
an beirt plán as a céile.

“Da oirgeoanac an dá rceál iad ro,” arsa Eiblin,
“oir tá an fíarfuige reo i n-ár otimceall fá comairce
míicil árdaingeal, agus ir deimín sup minic Bhéandoam
as iompaib le hair Sceitge míicil amuis.”

“Ir mór ir fiú dúinn go mbaineann reanúr dá
leictéir reo le n-ár nóitáil féin,” arsa Nóra ir i as
záiríoe; “áct ní déanfaid an leictreál roin an snó
óit-re, a Eiblin. Dídó rceál asainn uait féin
anoir.”

“Ór as tagairt do mnáib é ir do naomáib ir do
míitib,” arsa Eiblin, “reo díb rceál dáir léigear
améir ’ran bfoirar feara:

“Timceall aimpire bheannóid, no mar roin, tearnuig
ó bhearat mac Diarmada níos éireann fleat do
ullmúgádo dá ádair as Ceanannar na Míre, agus níor
maire leir éinnid dá maib aise san feoil méit do
beit aise i gcómair na fleide rin. Tarla san marc
’ran tóitais áct ceann do bí as mnaoi maíalta i
scill ealámuide. Tairis bhearat readt mba ir tarb
do’n mnaoi maíalta ar an marc ro. Ní géillfead
pire, ám. Cao do dein bhearat annroin áct an marc
do tógaint dá haindeoin ir a maibad i gcómair na
fleide. Bí go maic. Agus an fleat ar ruidal, ám,
táinis an bean maíalta as caraoid ar bhearat leir
an níg. Sad dáract feirge an ní. Badair ré bár
ar a mac bhearat tré fámuagádo na caillige. Agus
amail ir mar bdaair do beir an ní leir a mac go
bhuac abann loicaiige, agus báitead bhearat boct
’ran abainn.”

Bíodar as déanamh ar geata na rcoile fá’n am ro,
agus connactar dóib go maib ré moé agus ná maib
an rcoil ar orcailt. “Innir-re rceal anoir dúinn,
a Máire,” arfa Eiblin. “Beid uain go leór asat.”

“Sin ruo ná fuil asam,” arfa Máire; “áct
deanfad airtir ar Eiblin Duib Ní Conaill agus í as
caoinead airt Uí Laoisair, má’r breaig lib ran.”

Leir rin éruinniú a maib de cáilínib timceall na
rcoile i ládair, agus do cuir Máire ói mar reo:—

Mo grádo go daingean tú!
Lá dá bfacea tú;
As ceann tige an maibaid:
Tug mo fúil aipe dúit,
Tug mo éiríde taitneam dúit.

Is cuimhin lem' aighe
 An lá breasg earraíis úo
 Sur breasg tásad' ata dúit
 Is banta óir carra air;
 Claióeam cinn airgid,—
 Láim óear cálda,—
 Fíor-éire eagla
 Ar namaird éalgaíis—
 Tu i gcóir cum falariaíis
 Is ead' caol ceannfionn fút.

Mo cara tu go dainsean!
 Níor éiredear muam do marbhad
 Go dtáinig cuíam do capall
 'S a rianata léi go talamh,
 Is fuil do éiríde ar a leacain
 Siar go diallaio sheanta
 'N-a mbídeá ió' fuirde 'r ió' fearam
 Tugad léim go tapaid,
 An céad léim ar an gchairte,
 An dara léim ar an dtairis
 An tríomad léim ar do capall.
 Do buailear go luad mo bara
 Is do baineas ar na ríadaib
 Com' maíe is bí ré agam
 Go bfuairas íomam tu maib
 Coir tuíin íril aicinn

Do cuir pola leat 'n-a ríadaib
 Is níor fánas le n-a glanaí,—

“Go maíe,” arsa Máire. “Ní fearas an mbead
 de éad' ag Dúigí a cion féin do óéanam' anoir.”

“Τά βυαυό ας Όμυξιο, ιρ τοόα,” αμρα Ειθλίη.

“Τά,” αμρα Όμυξιο, “αγυρ ιρ τηάταμαιλ μαμ α
 βφυλ. Νί όέανφας αν ταα ρο όίβ άέτ α έαβαιρε μαμ
 έόμαιρε όίβ ζέλλεας το έεαγρε ιρ το βεαταυό
 Όμυξοε.”

Όί τομρ να ροιλε αμ ορκαίτ ρά’η αν ρο, αγυρ ρεο
 λεό υιλε ιρτεαέ.

XIV. SCÉALAIŌEACT ÓZÁN.

Bí ceathrar garrún ag teacht a baile ó rcoil lá. Ceallach ír Ciarán ír Cathoir ír Colmán a n-ainmneacha. Do cromadar ar beit ag innrin rceal dá céile ar an mbótar mar ír gnáit le buacailib.

“Sead,” arsa Colmán, “bíor ag léigean rceit ar leabhrán aréir i dtaoib trír naom do bí i nÉirinn i n-alló, agus dá mbuó dóig liom so bfeadfainn rlaet do cur air buó mait liom an rceal do innrin oib-re anoir.

“Tabair iarraet faoi,” arsa Ciarán.

“Tabairfad,” ar’ an buacail eile: “Tarla Suairre rí Connaet ír Cuimín fada mac fiacha ír Caimín Inre Ceallach i dtampoll móir na hInre ríat; agus do cuirfad trí cearta eadarfa.

“Créad an nio buó mait leat agat, a Suairre?” arsa Cuimín i dtorac.

“Ór ír ionnmair le bionnad,” arsa Suairre, ag tabairt freagra air.

“Agus tura féin, a Cuimín,” arsa Suairre, “créad an nio buó mian leat-ra?”

“Iomad leabar le rriotal na ríinne,” arsa Cuimín.

“Agus tura, a Caimín,” arsa Cuimín, “cad é do mian-ra?”

“Iomad galair ar mo éorp,” arsa Caimín.

“Agus,” arsa Colmán, ag cur críche le n-a rceitín, “fuarfadar a dtuúr a miana má tá an ríinne ’ran leabhrán.”

“Scéitín dear é rin,” arsa Ciarán. “Ní’l de loet ann aet so noubrair sur bain ré le tríúr naom, agus

ní dóig liom go maib Shuairne maib i n-a naom. Sean-focal é, áin, ná bíonn raoi san loct.”

“Ní loct é aet Cairín,” arsa Cuimín agus é as gairde. “D’féidir go ndéanfaí Ciarán féin réal do innirín dúinn anoir ó’r muo é go bfuil ré com gear-cúiread cnuinn ir mar atá.”

“Tá go maib,” arsa Ciarán. “Seo dúb mo réilín-re”—

“Do connaic Daoitín de ailing trí cataoiréad ar neam tráct. Bí cataoir óir orda ir cataoir aingio ir cataoir gloine. Do innir ré an réal do Colm Cille, agus minig Colm Cille dó gur i gcómair Ciaráin mic an tsaoir do bí an cataoir óir rin ann de bair a oinig do luét tairtil. ‘An cataoir aingio,’ arsa Colm Cille, ‘io’ cómair-re féin, a Daoitín, atá an cataoir rin de bair gile agus glaine do crádaí. Agus an cataoir gloine im’ cómair-re atá an cataoir rin, óir cé glan mo crádaí ní hannam meáite mé agus ruim ’ran raozal adam.’”

“Go maib ir go beaet, a Ciaráin,” arsa Ceallaí; “agus, ó’r as tagairt do cataoiréadaib é, deinead Cataoir annro réal do innirín dúinn anoir.”

“Ní maib an rár eaetra do innirín mire,” arsa Ceallaí; “aet an minugad ro tugad ar an ailing cuireann ré i gcuimhne dom beagán dár léigear féin cúpla lá ó roin i tsaib Cuim Cille. Do réir mar léigear deinead Colm Cille a corp do cíorbad go dian le tiorcad le uinuiréib ir le rleactanaib ionnur gur fearis com móir ran le cuar crádaí gur léir a earaíada tré n-a aibí an tan do luigead ’ran gairm i n-a dúir-boit le réidead na gairte ar a corp, mar aoir an áirra ’ran mann ro:—

“Slé do luigeadó ip an ngaimh
 1 n-a liše ba móir raot
 Sluocht a earpac tré n-a éirde
 Ba léir le réirdeat na nsaot.”

“Níor b’eól dom go sguirhead Cataoir oirhead ran
 rpeire ’ran bfilidheadt,” arsa Ciarrán.

“Ní cuirim leir,” arsa Cataoir, go humal; “aét
 ní fásann rain mé san rceilin eile agam má’r mian
 liú a éloirint.”

“Scaoil éugainn é,” ar’ an triúr eile de don gúth.

“Daineann ré le rí,” arsa Cataoir, “agus Niall
 Caille do b’ainm dó. Rí mórneamail do b’eat an
 Niall ro. Lá dá maib ré féin agus a marcfhuaš ag
 déanam ar an abainn darab ainm an Callann tugat
 fé ndeara go maib tuile móir ’ran abainn. Sluair
 giolla ós de muinntir an ríoš rómra ag tomair na
 habann, agus do bácat é, plán mar a n-innirtear é!
 D’iarr an rí ar gac duine de’n rluaš dul ag fóirctin
 ar an ngiolla, aét níor b’féirir leó é. Cuairt an rí
 féin ar a eac ag fóirctin air annroin; aét, má cuairt,
 com luač ip bain cora an eic le bhuac na habann do
 buir an port agus ruš an abá léi an rí, agus bácat
 é. Sin é an fáč go ngairtear Niall Caille de.
 Meatób ingean linnreáctais mic Muirheadais máctair
 an Néill reo ip níor náir di é.”

“Scéal agann ort-ra anoir, a Ceallais,” arsa
 Cataoir.

“Seobairt ríú ran ip fáilte,” arsa Ceallac. “Seo
 é; agus ríú féin do cuir i sguimne dom é”:—

“Luét comaimpire do b’eat Colm Cille agus
 Moctua naomta deapbráctair Sluire ríoš Connaét.
 Bíodar araon ruar ’ran ré céadna. Mar ip léir ó
 n-ár rcealtair beaga féin tá cáil Colum Cille i

mbéalaiḃ Ṣaeḃeal mian ḡ roin, muo naḃ ionghaḃ. Naom̃ fíor-ḃráibṑeac̃ do b'eaḃ Moḃua, leir, cé sup annam̃ daoine aṣ taṣairt do anoir. Aṣur Moḃua i noitṑeib̃ an fáraiṣ ní maiḃ de rppéir̃ raoṣalta aise aḃt coileac̃ ip luḃós ip cuil. Ip eaḃ ḃeineaḃ an coileac̃ do iarṑeiriṣe an m̃eaḃoin oir̃ce do coimead̃. An luḃós ní leigeaḃ do ṑar̃ c̃uig uaire c̃uig do c̃oṑailt ioir̃ ló ip oir̃ce. Aṣur an tan do b̃ioḃ an naom̃ ṣo tuirreac̃ corṑa ḡ iomaḃ pleac̃tan ip c̃poirṑiḃeal aṣur fonn air beaṣán coṑlata 'ran mb̃eip do beit̃ aise do ṣaḃaḃ an luḃós aṣ r̃liobaḃ ip aṣ cuimilt a c̃luar ṣo noúiriṣeaḃ r̃í air an ṣcuma roin é. Ip é peir̃om do ḃeineaḃ an cuil do beit̃ aṣ r̃iubal air ṣac̃ line oá léiṣeaḃ an naom̃ i n-a fáltair̃; aṣur an uair̃ do leigeaḃ ré a reit̃ do c̃óinnuiṣeaḃ an cuil air an line mar̃ a r̃caḃaḃ an naom̃ ṣo ḃrilleaḃ ré cum a fálm do ráḃ air̃. Air nór ṣac̃ níḃe ṑarṑa ṣo ḃruair̃ na tr̃í reḃḃa ro báir̃ i nṣeairṑac̃ tamail̃ oá c̃éile. B̃í Moḃua ṣo ḃrónac̃ oá n-éaṣmuir̃. Sc̃r̃ib̃ ré leit̃ip cum Coluim Cille ṣo h̃í i nAlbain aṣur do b̃í ré aṣ caṑaioir̃ air éaṣ na healtan. T̃uṣ Colm Cille r̃reagṑa air̃ láit̃reac̃, aṣur ip eaḃ aḃuḃair̃t: 'A ḃráṑair̃,' air reirean, 'ná cuireaḃ éaṣ na healtan do c̃uair̃ uait ionṣant̃ar oir̃t, oir̃ ní b̃ionn an tubair̃te aḃt mar̃ a mb̃ionn an rppéir̃.' Ip léir̃ air r̃úṣraḃ ro na naom̃ sup beaṣ ruim do b̃í aca i realbaib̃ raoṣalta, ní hionann ip móráṑ de luḃt na haim̃riṑe reo."

"Ip léir̃," air̃a Colm̃án, "cé naḃ iao éireannaig̃ an luḃt ip mó ruim i rppéir̃."

"Fíor̃ ḃuit ran," air̃a Ciarp̃án.

"Cor̃p na f̃íunne tá 'ran méir̃ r̃in," air̃a Caṑaioir̃, "ré oic̃ maiṑ ḃúinn é."

Aṣur b'fíor̃ oóir̃ uile. Deim̃ir̃-na maḃtnam̃ aṣur ait̃ir̃ air̃ ḃr̃ig̃ na r̃céal.

XV. AN SCOLÁIRE.

Doibhinn beata an rcoláire
 Díor as déanaí léiginn :
 Is follur tób, a óaoine,
 Suib' dó is doibhne i nÉirinn

San rmaét míog ná muipe air
 Ná tigearna dá tpeire,
 San cúro éora as caibroil
 San moiceirge san meirpe.

Moiceirge ná doúaireaét
 Ní tabair uair éoróce,
 Is ní mó do beir air a aire
 Fear na fairpe 'ran oiróce.

Is maíť biread a feirruge
 As teadét toirig an eairmaig :
 Is ead is cianngaíl dá feirruig
 Lán a glaise de peannaiť !

Do-beir pé grear air táiplir
 'S air élaipirig so mbinne,
 Grear eile air éuairtaiť
 'S air éumann éarad uime.

XVI. uisce.

Ná c' éadta c' an fuo é an t-uisce. An uairi féadann tuine ar lochán no ar tobair no ar áiteac éigin ir é lán de uisce ir annam a mteann air go bfuil don bhrísh 'ran uisce céadna. Dá mbeaó tuine amuis fá'n bfarac lá breas gréine, ámtac, asur é as tuitim ar a fearam le tarb buile ir annroin do mótócaó ré dá míub cao ir uisce ann. Asur dá mbuailead tobair no rroctán leir asur é 'ran cár poin ir air a beaó an t-ácar crioide san don amhar.

An tairtealairde boct a bíonn amuis fá'n bfarac i dtír iaracta asur é ar bhuac báir no beasnac ar a meabair o'earbair oíge rin é an fear a tuisceann cao é an bhrísh atá i bfiom-uisce. Sac rasar oíge ar domhan nac uisce a uimóir? Uisce beataó, uisce leisir, lionn, beoir, bainne, téa, mil cao tá ionnta uile acó uisce asur pé níóte beasa eile tá mearcá tpió?

Asur dá mbeaó san don maitear do beic i n-uisce le n-a ól dar noóis ní féadfaimír ár scuit bío o'ullmugaó dá mbeimír san uisce go leóir asainn. Ní féadfaimír téa an tráctnóna do déanam. Ní féadfaimír práctairde ná feoil ná iarc do beirbhuagaó. Ní féadfaimír iao do glanaó fiú amám. Ní féadfaimír ár lámá, péim, do glanaó ná ár scuit éadais do nige muna mbeaó an t-uisce do beic asainn. Seobaó na ba ir na capail bár amuis ir na páirceannair dá mbuó fuo é ná beaó uisce le n-a

ól aca. Agus annsin cao a déanfaimid-na san bainne san mairefeoil againn, san marcaigeacht, san treabhad?

Ní fárraó féar ná coirce ná sar ná bileós muna mbeaó an báirteac a tuiteann ó na néaltaib cúca anoir ir arís. Tearcuigeann braon tige ó na barrnaib féin. Agus an t-aoileac agus an learuigaó cuirtear leir an ríol ní déanfaó pé ploc tairbe dóib muna mbeaó go mbeireann an t-uirce no an flúice ó príemh go príemh é.

Ir úráiteac an ruo é an t-uirce ar fliḡtib eile, leir. Cuirtear muilte as gluaireacht agus coimeádtar ar ruibál iad le uirce. An uair bíonn rmúro an bótar as dailaó na ndaoine ir minic a tásann ciot báirtige ir go nḡreamann pé an rmúro leir an mbótar. An uair bíonn rmúro na rráite as múcaó an trlóig ní'l aét beagán uirce do dóirtaó air agus ní déanfaó pé a tuilleaó doótar o'éinne. Ir é an t-uirce a beireann ralaóar na cátraó fá'n ráile amaó agus ir é coimeádtann tigte na cátraó agus tigte na tuata go dear glan folláin. Ní hionḡnaó rcanntaó ar muinntir cátraó an uair bíonn ríor-uirce i n-earnaib oiréa.

Deineann an t-uirce beagán oíḡbála uaireanta san aon amhar. Loiteann an báirteac an foḡmar go minic, leatann rí an toub ar na rrátaib, agus lobann rí féar agus arḡar agus coirce. Daoine bíonn i n-a ḡcómnuirde coir abann no i n-irleán creacann an tuile iad uaireanta. Creactar baile móir le tuile no le móir-tuinn anoir ir arís. Báirtear daoine ir na haibnib agus rloḡtar longa agus a mbíonn ionta go hioctar puill. Fluéctar daoine eile agus tásann rlaotán oiréa dá dearcab, agus cuireann an rlaotán

ro fo-úine cum báir. Agus ip minic a leactar
aicio ar fuio tóitáige de dearcailb oimó-uirce. Aét
ip ar éigin ip fiú an oíogbáil do luaó i gcomórtar
leir an móir-máitear a baintear ar an uirce. Níl i
noiméit áluinn na noim ip na bfeileá aét uirce, dar
noois:—

“ Ba maoró maireac múinte í, ba éuin í, ba féin
a clóó,

Ba éom a omeac 'r a fúil ghuinn mar oiméit gluinn
as oéanam rpoirt;

A oéio mar éile 'n-a noiméit-éir gan rmuic bí go
néata i gcoir,

'S a haol-cóir fearcail rudaé rioctac nár
olúitáigeat le céile fóp.”

B'annam as tagairt do Vanbain na filioe gan an
oiméit gluinn agus ciuimair na haðann do luaó. An
uair bíonn ciuimair na haðann féin feoite glan tar
éir an gheimhio ip gearr an moill ar bpoitáil na
haðann maire agus malairt óata do cup ar an áit
arí. An uair bíonn tear na gpeine as cup ar
ainmóitib bocta i gcoir an traimair téigeann ríat
irteac 'ran aðainn no amac 'ran fáile agus baintear
an tear oíob mar roin. Deineann an cpioirtioe
amlaio. Má bíonn a éio pola ró-bpoitallac as an
gcpioirtioe pacail ré as rnam 'ran bfairrge, no 'ran
aðainn, má'r áireamla oó ran a oéanam. Téigeann
an eala ip an laea ip an gé as rnam ar an linn oíob
féin, agus níl aon iongnat aét na héanlaite bíonn
as rnam 'ran bfairrge. Agus nac doibinn an fuio é
gum feioir oíinn féin oul as báoimeacat ar an aðainn

no ar an loč no ar an bfairrige pé ceann aca ir áireamla dúinn ašur ir taitneamaisge linn.

Ní gábad a ráđ go dtógtar iarc ar an bfairrige. Tógtar iarc go léor ar na haiðnið, leir. Sin buntáirte eile bíonn ašainn de bair an uirce. Dainfirde raiððreap ar uirce na hÉireann dá mbead pé i dtír eile.

Ir féioir earraidde o'airtmiužad ó baile mór go baile mór i nÉirinn ar na haiðnið ašur ar na bealaigib uirce cé šur annam a deintear é. Ir féioir a leitéro céadna do déanam i nšad tír ar domhan nač mór, ašur deintear é de šnad.

Ačt ní'l don breib aige reo ar an maiteap ašur an áire baintear ar an bfairrige. Ir féioir an long ir truipe ar domhan do čur ar rñam 'ran ráile, ašur an long ran do líonad go beal le earraidb, ašur long ir earraidde do feólad pé áit šur mian le n-a lučt reóltá é. Seóltar earraidde na cnuinne čar fairrige anoir ar neamnið.

Liontar longa le daoinið, le raištoiuið, le deóraiðtið ašur le n-a leitéroib, ašur reóltar anonn ir anall iad šan duad. Cé ná fuil don čómiream ar loingear an domhan dá mbaileočaide an loingear roin i lár bóčna o'féadofad an ráile an loingear go léir, beas mór fá mar adá, o'iomčur ar a hučt čom bog péið neamrpleadad ir dá mbead šan beit ann ačt cúpla bád. Nač ionšantač an ruo é reo ašur nač mór ir fiú dúinn é. Bíod mór-čur dá buirdečar ašainn ar an uirce.

Ruo eile de: ní féioir long šaile do čomead aš gluaireadč šan uirce i n-a čómair. Šan uirce ní féioir an traen do čomead 'ran riuđal. Ní féioir

monarca mhoideil ná don gléar no imeall eile sur ríú
 a áireamh do choimeád ar riuibál san uirce. Agus i
 n-a d'iaid reo go léir féad' sur ruarac an dealliamh
 agus an crut atá air. Ní'l d'ac ná blar ar an
 b'fíor-uirce, agus ní'l bolad ar bit uaid. Is féidir
 fíor-uirce do d'éanamh ar an ráile agus deintear ro
 coitcianta i longaid mór.

Mar adubhad i dtorac is éadac an puo é an
 t-uirce. Cá hionghad é agus sur uirce trí ceatnamna
 de'n éirinne?

XVII. SALANN.

Iomóda ghnó bíonn aghainn de fálann. Iomóda uair
 gac lá go mbíonn gábháð aghainn leir. Toirc a beir
 beaghad fá n-áir lámhaib gac uair dá tteartuigeann
 ré uainn ip annam a cuirimís mar ceirt orainn féin:
 Cá bfuairtear an fálann ro, no cionnur a deintear é!
 Aét ní deacair fheadra do tadhairt ar an gceirt.
 Do-geibtear cuir de ar an ráile agus ar an bfuairte
 agus baintear an cuir eile de ar an talamh.

Ip fupairte an fálann do baint ar an ráile.
 Cuirtear an ráile irtead i n-oiġean mhór agus buailtear
 béiltead teine faoi. Deineann an tear an cuir eile
 de'n obair. A mbíonn de'n fíor-uirce 'ran ráile
 tiomáinte ar cum riubail é i bfuirm gaille agus fágstar
 an fálann i mbun an oiġin. Cairtear a tuillead
 ráile irtead 'ran oiġean ó am go ham, agus, fá
 úeiread, bíonn an t-oiġean lán de fálann tair.
 Bíonn áruir eile ullam i gcómair an tralainn tair
 agus puill beaga i n-a bun. Airtuiste ar an fálann
 irtead annro agus bíonn ré as rillead an uirce an
 fáro ip bíonn deór ann ó bun barr.

Tá dá fliġe cum fálann do tógaint ar an talamh.
 Ar an gcéad toul ríor ip éigin mianac fálainn do
 airtuigad. Tá mianac aca ro i n-aice Déil Feirroe,
 agus tá cúpla ceann aca i Sacraib. I n-aice Cracó
 ip ead tá an mianac fálainn ip mó ar domhan.
 Tácar as baint fálainn ar an mianac roim le ré céad
 bliadán agus ní'l don sean tráigte air fóp.

Clocc-falann atá mar ainm ar an falann a baintear ar an mianach. Baintear amach i gclocháib móra é pé mar baintíde sual agus tógtar aníos ar an uaim é le ineall. Ní mór é bpiread nó é meilt annpoin. An uair bíonn pé i n-a bpiread cuirtear i n-uirce é agus leagtar ar an gcuma ro é. Ní bíonn ann pé bpiread aót ráile, agus ir eól dúinn céana cionnup falann mín do baint ar ráile. Sin plige.

Tá plige eile, leir, cum an falann mín do baint ar an mianach agus ir é reo é. Deintear poll doimhin ó choiceann talman go corp an mianais. Sáirtear píop fada trí reo píop. Scaoiltear píop-uirce píop annpoin. Leagann an t-uirce an clocc-falann agus i gcionn tamail bíonn an píop-uirce go léir i n-a ráile. Tógtar an ráile ear n-air tré'n bpíop agus ní fada an móil an falann do baint ar.

Séirtear ráile ar an talam i n-úitcib áirte. Ir ionann ro no a ráó go mbíonn tobair ráile ir na ballaib ro. Tá cúpla tobair aca i Sacraib. Ir fupairte an falann do baint ar an ráile reo; agus deintear úráó de ar bóro an bíó. Baintear falann ar ráile na fairrige 'ran trlige céadna. Daoine bíonn as coirídeact ar bpiad na fairrige i gcórp an traimpaio ir minic a buaileann láirpeán beas falann leó ar bair na faille. Tagann an ráile boib garb aníos ar na cairraigeachaib le linn an gaimpió agus an eairraig agus fanann pé ann no go mbeirtear an traimpaio air. Annpoin imtígeann an t-uirce i n-áirte 'ran aer agus fástar an falann i n-a úiaio. Ir minic a bailígeann daoine bocta an falann ro mar ná bíonn i n-a gcumar an falann eile do céanna. Ar éigean ir gádaó a ráó ná bíonn pé com mín le falann an oigín.

Ír é ír mó 'óinteap le palann i nÉirinn feoil agus iarc agus im do learuḡaḡ leir. Ní beaḡ iarc ḡuirt ná maiḡfeoil ḡuirt ná baḡún aḡainn muna mbeaḡ an palann do beir ar faḡáil, agus níor maoidḡte orainn an rceál i n-a n-éaḡmuir rúto. Deirto luēt eólair naē mór do 'óine ceatḡama únpa no leat-únpa palainn do caitḡeam ḡaē lá oá faoḡal má'r mian leir a fláinte agus a ḡoile do beir ar feabap aise. Ír léir ar ro ná maēaḡ feoil úr no iarc úr ḡo maiḡ do 'óine oá mbeaḡ air iao do caitḡeam coitḡianta.

Oá oḡeapḡoēaḡ ó feirḡeoir a cuit ime do cup i oḡairce ḡo ceann tamail ír é 'óeapḡaḡ ré an t-im do cup ar palann. 'Óeapḡaḡ an ceannuidḡ amlaio oá mbeaḡ air poinnt ime do cup tap ráile. An uair bítear aḡ beirḡbiuḡaḡ pḡáḡarḡe ír maiḡ an iuro beaḡán palainn do cḡoēaḡ orḡa, agus ír ḡnáēaē ḡḡáinne palainn do meapcaḡ tḡé aḡḡar apáin, leir. Ír annam itḡear uḡ ḡan beaḡán palainn do cḡḡaint leir; agus, ḡo deimḡn, ír beaḡ biaḡ ullḡmuidḡḡear i n-aon cor ḡan a beaḡ no a mór de'n palann do cup ann. Ír minic oaoine boēta i nÉirinn ḡan o'annlán aca le n-a ḡeuid pḡáḡarḡe i ḡcómair oínnéir aēt palann ar leirliḡ. Oa meapa 'ná ro féin a bí an rceál aca 'ran oḡoē-faoḡal: ní bíoḡ aca an uair úto aēt palann ḡarḡ ír ḡlapparḡe.

Oá mbeaḡ an iomaḡ éirc úr i oḡiḡ agus ḡan fonn ar muiḡntir an tiḡe é ḡo léir do itḡe ar an oḡoirḡ ní beaḡ le 'óeanam aca aēt oḡrḡ palainn do cḡoēaḡ air, agus ní beaḡ baḡḡal annḡoin air ḡo oḡioēaḡ leó é caitḡeam no é oíol. Tuḡḡar a leirḡeio cēaḡna de learuḡaḡ ar feoil agus ar niḡḡiḡ eile.

Oá leónḡarḡe cor no lám no ḡeas 'óine cāḡapḡaḡ ráile por mór ó'n bpéin oó. Fluiētar rḡráice

pláinnín go maíť leir an ráile ašur captar go teann ar an mball leónta é. Deintear mar a céile le coir éapail an uair šorcuigtear í. Aćť ir éigin an ráile do beíť an-láirir i gcomair an éapail. Uítear aš cur palann leir an uirce le hašairó ceirín an éapail cum šur féirir práta do cur ar rñám 'ran ráile. Deimnišeann ro óúinn šur tréine an ráile 'ná an fíor-uirce, ašur šur féirir an ráile do neartušať ir do neartušať aćť palann go leór do cur leir. An té go mbíonn taitiše aise ar rñám 'ran ašainn ašur 'ran bšairiše ir léir do šur tréine go mór an ráile 'ná an fíor-uirce.

Nać breaš an puo do óuine beíť i n-a cómnuiróe i n-aice an tráile. Ní bíonn a bac air, má'r mian leir é, dul amać aš rñám do féin šać lá breaš le linn an tramšair ašur an fošmair. Ir maíť téišeann an ráile do'n trláinte. Coimeádoann ré buirbe ašur bročal na fola fá rmaćť, ašur cuirheann ré an éolann i neart ašur i lúť. Ólann ošmaiš an ráile ar maíťe le n-a pláinte. Iao ro go mbíonn a n-ionair cómnuiróte i gcorp-lár na tíre ní hionšnať iao aš dul fá óéin an tráile go ceann rcačairn šać ramšair. Ašur mar ašubšairó ceana tá šaol šairpito irir an ráile ašur an palann.

“Cuirfeao-ra palann ar an láir rin,” ašur' an ceannuiróe řaťó. Láir a bí le díol aš óuine éigin ašur bí an ceannuiróe ceapčta šan í rcaóileao le n-a cómšpřain šan a luac do čairšřinc uirte no beašán 'ran mbšeir, do mbuš šábao é. Tuigtear ar ro go mbíonn malairť břioš le řocal uairheanta.

XVIII. molad beinne éadair.

Doibinn beir i mbinn Éadair,
 Fír-binn beir ór a bán-muir,
 Cnoc lannmar longmar lionmar,
 Deann fionmar fonnmar fágmar.

Deann i n-a mbíod Fionn ir Fianna,
 Deann i n-a mbíod cuirn ir cuadā,
 Deann dá dtug ó Duibne dāna
 Leir Srainne do dhuim puasda.

Deann tonn-glár reácláclá tulaclá
 'S a mullaclá crann-glár corraclá,
 Cnoc lannaclá creacláclá crannaclá,
 Deann ballaclá beangaclá mongaclá.

Deann ir áilne ór iat Éireann,
 Slé-beann ór fairrige faoileann:
 A tréigean ir céim éruaid liom
 Deann áluinn Éadair doibinn.

XIX. ƿianna éireann.

B'é tuairim Seachtúin Céitinn suirab é bí 'ran
b'féinn buannuióche do bíodh as mistic Éireann cum an
éiríoch do coraint fá mar bíonn captaene asur
raistoiriúiríoch as gac níg ar domhan i gcóirí an gnótha
céadna. Bí easaí com maic ar arm Éireann 'ran
rean-íaochal ir mar bí ar don arm eile dá bfuil ar
eólar asainn. Asur bí meap oirí mar a céile: gac
ceann feadh na dá mbíodh ór cionn na laochraíoch do
bíodh i mbuannaíoch as coraint ir as coimeád críche na
hÉireann, do reiríobad an t-ollam a ainm i Rolla na
Teamhaíoch com maic asur dá mbuó flait no uapal é.

Bíodh an ƿiann ar coimheád ó Samain go Dealtaine,
asur ir é an cúram do bíodh oirí cóir do cornam asur
éasgóir do corc do mistic asur do tigeairnaib Éireann.
Bíodh oirí, leir, cuanta na críche do coraint ar
íoirneairt eadtrann.

Dá cionn ran, ir dóca, d'áirim Oirín ar mianab
íinn mic Cumail:

Túiríoch creat na mbáiríe re tuinn
Anuailí conairt do Druim Lir
Driatíra Druim i gCnoc an Áir
Ir gáir na rreab um Slab Mír.

Tugtaríoch tuairíoch cinníoch dóirí dá cionn roin
amail ir mar tugann gac ní 'ran eóirí iníu féin
dá gceannab feadh na. Ó Dealtaine go Samain bíodh
realtairíoch ir fiaíoch mar cúram oirí asur. Gac
reiríoch eile dá n-íaríoch an ní oirí, mar atá uíol

cána ir corp saoda ir sac uile uile dá mbíod 'ran éirí. Tosaó reilge agus fiaúais an tuairteal do bíod as dul dóib an leat ran de'n bliadain. Ní maib don teóira le n-a scuipioir de ppéir 'ran treilg; agus baineann móir-cuir dáir reiribnib le realgais na Féinne. Deir Oirín i laoi dá laoiuib:

Do bíod éirde orainn ir ain
 As dul do fealg linn mar poin,
 Ir ní maib tuine díob dom' dóig
 San léine rrióill ir dá coin.

Aveir ré fóp agus é as tagairt do Seilg Sléibe na mDan:

Do leigeamair trí míle cú
 Do b'feairi lút ir do bí saig
 Do maib sa cú díob dá fiaó
 Sul do cuiread iall 'n-a haris.

Ní itead an fiann aét don ppoinn amáin de ló ir d'oiríde, agus ran um éiríchnóna. Ir eadó deirioir tosaó reilge na maione do cur timceall meadóin lae le n-a ngiollaib go tulais áiríte mar a mbíoir i gcómgar coille, agus marca agus teinte móra do adónaó annró do agus cloca go leór do éiríam irteac ionta:

D'adaintiúe teinte linn san loct
 So cinnte ar sac choc de'n rliab
 I dtimceall Finn ba éaom corp
 D'fulaéad toir agus fiaó.

Annpoin cuipitíe cuir de'n feólmac leir an teime ar bearaib go mbíod bhuíte. Deiríde an cuir eile do éangal i nolaioib fearca le rúgánaió móra agus

cuirpíodé ná beirbhuígead é, agus coimeádaíodé na cloíca te leir go mbaintíodé fíuádo ar. Fulaíct Fíann a gairítear anoir de láitíreádaib na tteinead ro.

An uair éruinnígead an Fíann as an tulais gádaíoir as folcad a bfolc agus as nige a mball agus as baint an alluir díob féin. Annpoin bíoir as ruaad a lúad agus a scuipleann go scuipíoir an tuirpe díob, agus o'itíoir a bppoinn ná éir rin.

Tar éir díob a bppoinn do cáiteam do gádaíoir as tógáil a brian-boc agus as córuad a leabáde go scuipíoir meall ruain oíca féin ar an gcuma ro:

Mimic a éorlar amuis ar fíad

'San tóuict liat fó bairi ériann

Ir níor éleáct liom leaba san bia

An fáro bead fíad ar an gcnoc éall.

Bairígalad ériann agus caonad agus úrpuadair na trí neite go tteinead gac tuine díob a leaba féin arca. Bíod an bairígalad i n-íoctar le lár, an caonad ór a éionn poin, agus an úrpuadair i n-uadair agus ir díob ro gairmítear ir na rcpíobu trí coilcead na féinne.

Ir é an gnáírluas do bíod ar buannaíct fé Fíonn mac Cumáil trí caíca na gnáítféinne, agus trí míle 'ran éad an tan ba fíodad fíri Éireann le céile. Áct an tan do fárad earaontar ioir don luíct de uairlib Éireann agus an tÁirí, no an tan buí éigean rluas do éur i nÁlbain as neapugad le Dál Riada i n-ádaí na n-allmírad do bíod reáct gacá as Fíonn ionnur go mbíod forcaín aise éum dul as cabrugad le Dál Riada Alban agus éum Éire do éoraint ar fóirneart eáctriann 'ran am éadna.

Ír iomròd tairpead do bhoth fà fionn air an bhfeinn. Bhoth caite-míleatò ór cionn caite, ceann feartha céir, tairpead caogaid, tairpead trí naonbair agus tairpead naonbair. Óir an uair beintir deic scipe no deic rianga de'n céad do bhoth bairanta air gac riang oíob agus ír air do tustairde tairpead naonbair. Agus an uair luaidtear i rtair na hÉireann fear comlainn céir no caogaid no naonbair no a fámáil eile rin do beic de'n féinn ní heaó ír iontuigste arta ro suab dá láim féin do geobad air céad no air caogaid no air naonbair aet ír é an éall atá leir suir bairanta céir no caogaid no naonbair é agus go mbeaó pé féin agus a luét leanamha maic a noótain dá cómaoirde de tairpead ír dá buidín.

Seo cuir de na coinneallaió do cuir fionn mac Cumáil ír na grádaib gaircior buó éigean do gac don do gabáil pul a nglacfaide i bhfiannairdeact é. Ní gabtaide fear 'ran bhfeinn i mórbáil uirnis ná air donac tailtean ná i bfeir teamrac no go otugad a atair ír a mátair ír a éine ír a gailta plánaó uata san a bair do asraó air neac eile go bpaic i gcuma ír ná beaó rúil aise le tuine air bit dá oíogail aet é féin amáin. Ní cógfaide fear irteac 'ran bhfeinn san a beic i n-a file éirte agus dá leabair oéas na filirdeacta aise. Ní cógfaide fear 'ran bhfeinn san los móir do déanam agus é cuir irteac go glúnaib ann agus a rciaic aise agus fao láime laoió de éirann cuill aise mar don léi. Annroin tagaó naonbair laoió i ngearract naoi n-iomairde oó, agus naoi pleagha aca, agus éairtoir a naoi pleagha leir i n-aenfeact; agus dá ngointirde tar an rcéic agus tar an éirann cuill é ní gabtaide i bhfiannairdeact é.

Fóir, ní shabhtaire feap 'ran b'féinn go n'beintíde
 fige fuilc ari ir go scuipitíde tré coillicí tuíga é
 agus an fíann uile i n-a tóidí ar tí a gona. Ní beaó
 de aghaí eadairca aét don émann, agus dá mbeipitíde
 ari do gointíde é. Rud eile: ní tóghfaíde ionta é
 dá otugadó cmaob 'ran coillicí olaoi dá fólt ar a fige.
 Ní shabhtaire feap ionta dá scuipitíde a ari i n-a
 láimh no dá mionuigeadó cmann c'íon fá n-a córaib.
 Ní shabhtaire feap ionta muna lingeadó tar cmann com
 áro le n-a éadon agus muna scuipitíde fá émann com
 íreal le n-a glúin tré iomadó lúit do beit i n-a cóir.
 Ní shabhtaire feap ionta muna otiofadó leir deaí
 do baint ar a cóir le n-a láimh agus é as iú ar a
 tóiceall gan a míre de laigíuigadó. Agus ní shabhtaire
 neac 'ran b'féinn, mar ba cóir, muna otugadó móio
 do'n Rí f'íinne fá beit oíir uiríamac dó.

Do réir mar léagtar i gCat Maíge Rat bíod áro-
 tairíde ar an pluas uile, agus tairíde ar gac
 buirín, mar adubháó ceana, agus ruicéantair i
 mbriatáig gac tairíde aca. O'aitnígeadó na rean-
 cáitíde na buiríeanta tar a céile mar reo; agus bíod
 de fíacáib ar na rean cáitíde beit i látar na n-uair
 le linn cáta ionnup go mbeaó maóiric rúl aca ar
 g'íomáiríde na n-uair cum fairnéir f'íunneac do
 tóanam ar a n'áláib leat ar leir i t'íat.

Ní maí iongnaó aét an meap do bí ar an b'íunne
 maí as luét reanúir éireann.

XX. DRAOITE ÉIREANN.

Cao ba d'raoi ann? ar' an mac léiginn leir an reancharde.

Uí oimeao ran cúraim ar na draoiuib, ar' an reancharde, sur deacair roin a máo go cruinn. Dúoú tuine aca i n-a oíde, tuine aca i n-a fáir, tuine aca i n-a eadarǵadálairde, tuine aca i n-a liaig, tuine aca i n-a breiteam, tuine aca mar taca ir mar cómaireleoir as an nís, asur mar roin de.

D'fuarar do Šaeðealair id fén do coimeáo go hādām, arpa Seathún Céitinn, do bús ó ainrii Šaeóil i leir go mbíod draoite aca do coimeáoar a nglúna seimealair asur a noála i nǵac tuarar dá tairla dóib go roctain Éireann. Asur fór do bíod báir le ealaðain aca do bús surab i ngeall ar a fogluim fuair níul atair Šaeóil ǵac reallair dá bfuair.

Asur clanna Šaeóil as tual go Sliað Rife i n-allóo tairla muróuain ar an mur rómpa. Do éanaíoir ro do loingreacair go ǵcuiríoir coolaó oirca asur mairbuisíoir annroin id de ǵnát. Ir é leigear do deim Cairdear draoi ar rin céir do leaǵar i ǵcluairib a cuideactan fén i ǵcuma ir ná cloiríoir an ceól. Mar roin dóib sur ǵadair cuan as Sliað Rife tuair. Asur ir annroin do punne Cairdear fáirtine nár b'ionao cónnuirde dóib don áit go roctain Éireann dóib asur naé id fén do roiceáo i áct a plioct.

A b'fao ip a b'fao pul ar leas clanna Saeóil cor ar talaí na hÉireann, ámh, bí d'faoite go líonmáir ann. Innirtear dúinn go maib' t'fúir aca as Parcolán féin. Fíor agus Eólar agus Toómorc a n-aimmneada, agus ba oirfeamhnae na haimmneada iad.

Tiáit dár t'earthuig ó Concubair mac Neara labhair le n-a luét leanamhna ní maib' de ceao aise focal do máo no gur éirí Catbáó d'faoi ceirt air i t'otrac. Agus ip é Catbáó do t'us cómhairle óó agus é as t'ul éum cata le Meiró.

An goirta do bí i nÉirinn agus Conn Céadcaatae i b'faoitear na. chéce t'airngir d'faoi m'oga Nuadao go maib' rí as t'eaet; agus dá b'fúir rín éirí m'og Nuadao sae ar féao pé de arbair i t'aircior go maib' a iotla lán. An uair b'fúir an aimreair éirí ar an b'pobal móir ní ba d'iaónaige b'éigean d'óib' t'eaet as t'mall ar m'og ar l'ois b'ir iorí náimhóib' ip cáiróib'; agus t'éirí leir móirán aca do éirí fá éirí agus fá éirí agus fá r'maet ar an gcuma r'oin.

Bí Eocair rí Laisgean as b'fao ar b'eit i n-a áiroríge i n-ionao Néill Naor n'fiallae, agus cómhairle d'faoi óó san geara na Teamrae do éall. Óir ip dá gearaib', ar reirean, san rí do f'uirde inte éum f'aoitear Éireann do f'abáil go n'geobao n'arc maó fá n-a b'fao, no go n'geobao f'ao r'uirde f'aircior. T'fúir Eocair an Teamair annr'oin, agus t'áiríge f'iall go Teamraib' ip do f'ab f'aoitear Éireann. Agus Eocair as t'mall éirí n-áir go Laisgib' buail pé irteae i t'ois Laisceinn m'ic b'airceada d'faoi Néill. T'us mac an d'faoi marlae ar Eocair, agus, má éirí, do m'airí Eocair ar an lá éirí rín é. Éirí an d'faoi an t'airtealairde do gearán le f'iall san móill; agus

t'áitig ré air dul aghur laigín do éreacadó. D'éigín
 do Eocáiró géilleadó do Niall dá dearcadó ro; aghur
 t'óruig an t-uaoi do luét leanamha Néill annroin
 Eocáiró do ceangal le rladhmadó do éairte cloice ar
 bhuac Sláine coir Cille Dhuighe go marbódad naonbair
 laoc ann é. Ceangladó é; aét do rtoil Eocáiró an
 rladhmadó ó céile le corp gaircú, aghur do rcaoil é
 féin, ir do rceinn uata go hAlbain. Mairb ré Niall
 ar bhuac Laoire 'ran ffrainne i t-urát.

1 SCRUADAIN ir ead fuaib beirt ingean Laochair
 mic Néill oileamain aghur tabairt ruar fá cúram
 beirt t-ruad. Aghur an tan do bí pátraiis naomta
 as déanam ar Teampaiis beirt t-ruad do cómairlig
 do Laochair ead buó cóir do a déanam. Ó
 gabadar miste Éireann creideam Críost, ámtac,
 anamcára eaglaire do bíod i n-ionad an t-uaoi as
 foillruigad reat aghur olighe Dé do'n mís aghur dá
 teaglac. Ní hionann ro aghur a mád gur cuiread
 t-ruad leir na t-uaoiú ar teat an creiom, óir
 níor cuiread. T-uaoi an éad oide do bí as Colm
 Cille féin: fáir a gairtear de i leabair leara Móire.
 Bí t-uaoi as Muirinn bean Ragallais mios Connact
 i n-airirí Ciardain aghur Diarmuid i bflaitear Éireann;
 aghur bí t-uaoi as Maolocair m na nDéireac 'ran
 reatmadó air.

Ir iomda rceal spreannmar innirtear i reanúr
 Éireann i t-uaoiú na n-ruad. Seo ceann aca:
 Táinig Lobán T-uaoi ó Albain airtear Colum Cille,
 óir eualairó ré teirtear ar oineac Eocac Dontrúla
 rinreair ril Súilleabáin. D'iair an t-uaoi reo tabairtar
 ar Eocáiró, aghur, má iair, ní fáiróad don bfontanar
 é aét leat-rúil an Éireannais. Bí de uamain ir de
 eagla ar Eocáiró joim cáinead an t-uaoi iaraéta gur

éus ré an leat-fúil do cé sup fás rain é féin i n-a
óall. Tápla Ruadán loctra láitreada agus bí de
óeirctin air sup éirí pé mar atcuinge ar Óia rúla no
maðarc loðáin do éirí i sceann Eoáca; agus innirtear
óúinn sup géilleat do'n atcuinge.

Tá an mann ro leanar le léigean i nEactra na Mná
Móire Tar Lear:—

Do féinn rí ceólta binne ríde
le'm éall gac laoc agus a neart,
Do ceanglaó rinn le ingin an ríog
Cé'm móir ár ngníomairt i nEact caé.

Dameann ré le gearaib ómaoióeacta dár leasat
ar flactaib na Féinne leir an mnaoi iacta úo.

Leir an ainrii nioi tuigead cat ba ómaoi agus
ómaoióeact ann óm cnuinn ir mar tuigead ir na
ómaoié fá réim. Do réir mar leat an creideam
faoil daoine sup éuma ómaoióeact no geintlióeact,
agus sup ó'aon nio amáin geintlióeact agus ciorán-
taet. Tá Seactúin Céitinn mar ugtar agus sup
géilleat do'n ómorántaet ro a ófat anuar i nÉirinn.

Abair ir ná leantair do'n ómorántaet mar ealatáin
i nÉirinn anoir ní fásann ran luét na tuata san
pireóga so flúirreada aca fóir. Tá noéanraíde na
pireóga ro do ríóuagat, san géilleat dá mbriú,
níl baogal ná so míneócaíoir móirán i reancur na
nÉiréann naé féitir le coisóríócaib ná leó ro so
ófuil a n-áitreada i mbailtib móra no i scaitracáib a
éuigrint inoiu. Déal-oiréar na nEactéal eócair an
reancura óúctair agus ir óual so gac Éiréannaé ós
ruim do éirí 'rán mbéal-oiréar roin.

XXI. **ṪÁ mí ṪÉΔΣ na bliaṪṪna.**

(Amáil Ṫo fhuot a leabhar leara móire iad.)

Ceithe máite deapṪṪar ion
 'San ḡnáit-bliaṪṪain éóir éoitṪíonn;
 Trí mí ḡac máite ṪíobṪ rin
 Mar aṪmuid cáe 'n-a reṪíṪinn.

Ainm ḡac míora ḡo beaṪṪ
 ḡo líon a laete láin-éapṪ
 Ṫo-béapṪao ṪíṪ-re san ceilḡ
 Mar táir rin 'ran trean-ḡaeóilḡ.

Ṫo'n mÁRTA mór-ḡaoṪmar meap
 Lá ir trí Ṫeic mar deirṪear;
 Ṫo'n ÁBRÁṪ Ṫos ṪraonaṪ bleaṪṪ
 ṪmoṪao laete ḡo nṪeigṪ-reaṪṪ.

Ṫo'n ṪEALTAINÉ Ṫeil-fluic Ṫláit
 ḡlar ḡac muine ir mór-máḡ
 Trí Ṫeic ir lá, ir máṪ fíor
 Uimhir a laete san ainṪíor.

Ṫo'n meiteam mīnreotac Ṫán
 ṪmoṪao laete ḡo hiomṪlán;
 Ṫo'n mīr TROḡAṪṪ Ṫá aite rin
 Lá ir trí Ṫeic le hinnrin.

'San TRÁṪṪÁṪ mór-ṪorṪac maic
 'N-a mbíṪ oílreaṪṪ ir deaḡ-mait
 Lá ir trí Ṫeic ṪíobṪ leó ann
 AinṪear ṪuaṪa Ṫé Ṫanann.

Do'n TRODÁN troim-earnaðe tme
 Tmoðao lá so-lám-šlic
 De laetið mar deið an peann
 A cõimlìon poin so coitðeann.

SEALSDÁN roðarnaðe rianpaðe
 'n-a mbíto uairle, as fiaðaðe,
 Lá ip tmoðao a líon poin
 De laetið le 'n-a n-áipeam.

Do'n TSAMÁIN fuaðe şaoctmar lom
 'n-a mbíto pioðba so fioð-lom
 Tmoðao de laetið şan şó
 A huimie rin 'p ní hiomarişó.

An deaðmað mí de'n bliaðain báin
 Dá ngairctiðe i n-allóto MOŞRÁN
 A cõimlìon de laetið, ní toct,
 Tmí deið ip lá şan don loct.

ŞEANAIRE şlap şáibcteaðe şapð
 ðeipeaðo bliaðna so bioct-şapð,
 Fice lá aşur don lá deaş
 A uimie rin şan don bpeaş.

PEADURA fioctmar fmarpaðe fuaðe
 Céto-mí o'earmaðe lom lánfuaðe,
 Fice lá aşur oct lá*
 A uimie rin le iompaðo.

*An ceatmaðaðo bliaðain ipciş bíto rin aş bpeic bpiş.

XXII. IASCAIREACHT.

Iarcaiieacht an t-aóðar raothair ip tairibíge asainn i nÉirunn inoiu. Acht amáin an iarcaiieacht ní'l aóðar raothair sur fiú é áipeam as luét na Šaeóilge ó Þort Láirge go Dún na nŠall. Ní flúirrighe an Šaeóealgs féin ná rcaothán peampra as na Ceallaib beaga. Ceapann iarcaiiríoe Čiarraige sur beas aicme éirc oáir íháim íuam ná tugann cúpra go Sceiltz ííicíl, asur o'áiteočaó mangaiiríoe éirc Úaile Áča Cliač ar an raošal ná fuil le fašáil 'ran aigéin mar šaóann rcaothán čom roblarta leir an gceann a čógtair fá rcač Úinne Éaoair.

Oá oteaptočaó ó óuine iarcač fairrige asur gléar iarcaiš na hÉiréann oó čaóairt fá noeapa níor b'feairi iuto a óéanfaó ré ná oul go calaóþort éigin ó Árainn na Naom go Úaoi Úéarpra. Ir beas calaóþort aca ro ná beiró báiró beaga na háite asur báiró móra ná baineann leir an áit i n-aon čor le feicrint ann. Longa reoil ip eaó na báiró móra ro, asur tagann riao oé šnáč ó Úéal Feirroe, ó Úaile Áča Cliač, ó Čill ííantáin asur ó Čionn tŠáile. Baineann fo-čéann aca le Oaingean Uí Čúire asur le bailtib iarcaiš oá leicéiró. Acht ip iao na báiró ip šnáčaiše i n-iarčair asur i noeirceairt Éiréann báiró rairóne, báiró čeirre íam, naomóga, curprača asur púčáin; asur ip éigin an t-iarč oó čóšaint leó ro no oul i n-a éagmair ar fao.

Ir triaš šan báiró móra as iarcaiirib uile na oúčaiše ó'n Inbeair Móir go Dún an Óir asur ó Dún an Óir go Čóirunir. Fíor-Šaeóil na oaoine úo go léir; asur buó

maire an rceál ag Éirinn é dá mbeaó pé i gcumar na
 b'fíor-Šaeóeal a rcaí féin de'n raióóreap atá beaóhaó
 ar na dóirib' aca do folaóairt. Leat an éire a
 marbuisítear i nÉirinn le fada ní deimeann pé ploc
 tairbe do'n tír ná do muinntir na tíre. Cionnur a
 óeapao agur gur mó báio ó Manainn agur ó Albain
 agur ó'n b'fíainne a bíonn ag iarcaó ar fairrigeib' na
 hÉireann 'ná mar bíonn de báioib' móra na fóola
 féin?

Ir dútmaótaó an oream iao iarcairibe na sceanntar
 nŠaeóealaó, agur ir cpaíbteat. Féat rluaó aca i
 n-a gcurraóaib' beaó ag gluaireat ó Inir Dó Finne
 amaó. Féat fuireann ullam ar gluaireat ó Inir
 Meaóoin, leanaimir linn ar uet na fairrige mar a
 raib' lomram' Óreantain trát agur ní cian go otioóram
 ar oream eile agur a mbáio ar rnam' aca coir Óoire
 fíonáin trátóna diaónaó. Éirt leo ro! Féat an
 doóar atá aca ar fíonán agur Miceál Naomta an
 beirt naom' go b'fíul fáile na háite fá n-a gcomairce.
 Naó diaóaramail cpaíbteat iao agur a bpaioireatá
 do beit ar riubal mar roin ag óat fuirinn aca i
 gcomair na hoitóe. Surra fada amlaio dóib'! Ir
 doibinn an iao beit ag fairre oíra, go deimín; ir
 oireamnaó an gno a otpeíte do mólaó; buó buntáir-
 teat an gníom' cuioiugaó leo. Cuir i gcomóirtar iao
 le luét na mbáio móir. Šaeóil agur Šall-Šaeóil cuio
 aca ro; at ir ionann iao no máirnéalais iaratá.
 Na tréite céatna, an intinn céatna; an cpaíbteat,
 an flaitreamlaó intigíte, a oteanga dútcair intigíte
 com' maire.

Óir, bíoó a fíor ag cáe go raib' iarcairibe na
 hÉireann flaitreamail trát. Cuireann Seatrún Céitinn
 i n-iúl dúinn gur b'iongnaó leir an otuataó allta ó

iaiptar Muman na Saepanaig do beit as baint
 oíogluíodéacta ar aúðar bíó fáóó. Shár é rin nár
 óual agus nár b'aicnro do Šaeóealaib. Aét reo
 shár a bí coitcianta go leórí aca aniar go deiréad
 na haoire reo caitte asainn. An uair éasao na
 hiarcaimíde ar oírí gac maídean bíóó daoine deaibá
 na paróirte as feiteam leó ar bhuac tráša, agus
 b'é an céao fear de'n iarc a roinntíde amaé fear
 na mboct. Ar an gcuma ro bíóó oiréad éirc as dul
 aúale gac maídean oiréamháé as luét šábtairi ir
 oá mbeoír ar an muir i ríe na hoiróce. Seo toirad
 na flaitéamlaécta do páiníg i nÉirinn fá reáctair an
 tSeanéuir Míóir. Aét tá malairt réeil asainn anoir.
 1 n-ionao na mboct bíonn ceannairóce iapaécta as
 feiteam go minic ar bhuac tráša, no bíonn áptac
 maol ar rúam 'ran éuan aca agus i lán o'innealaib
 agus de lic oiréce. Agus taob léi bíonn long šaile
 agus reioibann an long šaile reo uimóir an éirc ear
 lear gan é leigin ar oírí i n-aon éor. An uair
 bíóó an iomaó éirc as daoinib fáóó, ruo a éuitead
 amaé go fíor-annam, éuiríde cuir de as learušad
 talman. Úaintíde íle ar, leir; agus ir minic ná bíóó
 o'aúðar polair oiróce as móirán daoine aét an íle
 reo agus seataimíde.

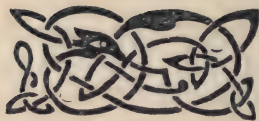
Ir anamamail an ruo beit as féacaint ar báó
 rairóne as taðairt cora. Bíonn oá báó i bfeiróil gac
 rairóne, agus iao ceangailte oá éile le cábla tréan.
 Bíonn ruar le ríce fear 'ran oá báó, agus a gnó
 áiríte féin le déanam as gac fear aca. Ní bíonn de
 éuram ar an néalaóóir i roirac an báio aét beit
 as fairte féacaint an bfeicfead ré aon éómaríaróe
 éirc i bfuir no éall. Com luat ir eirgeann an t-iarc
 i n-aice na mbáo reólann an néalaóóir an báó rairóne

mór-*o*timceall air. Bíonn beirt fear i n*o*isead an báir a*g* tabairt rair*o*ne a*g*ur bíonn an néaladóir féin a*g* caiteam*h* clo*o*c a*g*ur a*g* loca*o*d an éir*e* ir*o*ead*h* 'ran líon. Bíonn fúireann an báir 'bis ar a n*o*iceall, eir, go *o*tasann an báir rair*o*ne timceall an r*o*la. Fá'n am roin bíonn an líon go léir cur*o*ta i bhfuirim póca fá bun na mbáir a*g*ur san aon t*u*l ar a*g* an iar*e*. A leicéir*o* de gl*e*o ir mar bíonn ar riubal a*g* an bhfuirim! Ir minic a t*o*g*o*tar an oir*e*ad éir*e* i n-aon c*o*ir amáin ir t*o* líonfa*o*d ceir*e* báir. Oir*o*ceanta t*o*ir*e*a an uain ir oir*e*am*h*naig*e* i gcóirair iarcais de'n r*o*gar r*o*. Ní feicfir*o*de bairigaoir ná cóirair*o*de éir*e* t*o*a mbea*o*d an g*e*alac a*g* taitneam*h*.

Bíonn iarcair*e*ad*h* eile ar riubal i n*o*irimn, leir, ir é rin iarca*o*d na mb*e*ac ir na mb*o*adán. Bíonn ruar le trí céad míle púnt t*o*a bair r*o* gac bliadain, a*g*ur trí míle t*o*éas éigin t*o*aoine a*g* g*o*adail t*o*e. Ir r*o*da t*o*a an b*o*adán mar a*o*bair bí*o* a*g* Sa*o*dealaib*h*, a*g*ur ir taitneam*h*ac an bia*o*d é go t*o*imín. Léagtar ir na r*o*iribnib*h* gur mairib*h* Diarmuid Ua Duibne b*o*adán ar b*o*uac na Léamna, a*g*ur gur éir ar b*o*ir t*o*a b*o*uit é. A*g*ur mar roin t*o*e go ceann na g*o*ian. T*o*a céad go leir bliadán ó roin éir Riagaltar Sacran an oir*e*ad rain r*o*éir*e* i n-iarcair*e*ad*h* na h*o*ir*e*ann gur beairtadair náir c*o*ir leigin t*o*'éinne beir i n-a t*o*alta feir*e* ná i n-a g*o*uir*o*tir ann*o* ad*h* t*o*uine t*o*o éir*e*ad*h* ruim 'ran iarca*o*d. T*o*a t*o*earcaib*h* rin ir t*o*ian an g*o*eim atá a*g* t*o*aoimib*h* iarac*o*ta ar áir n-iarcair*e*ad*h* m*o*iu.

Ir féirir g*o*reann a*g*ur aoi*o*bneair t*o*o baint ar an iarca*o*d r*o* leir. Du*o* t*o*eoair r*u*o ba*o*d t*o*eir*e* t*o*o céarad*h* 'ná t*o*ir*o*n*o*na rairir*o*d t*o*o tabairt a*g* bá*o*oir*e*ad*h* ó á*o*t go há*o*t ar loir*g* éir*e*. T*o*aoine go mbíonn uain ir airg*e*ad aca ní t*o*eir*e* t*o*óib*h* caiteam*h* airmir*e*

Dá bfuil 'nÁ Lá do tábhairt ar bhuac ábann o'iarraio
 breac do meallaó le cleit asur cuileois b'éige. Ní
 do Saeóeal an lae inoiu, ámtac, acé do luét
 raióbhur do ceapao doibneap dá leitéio reo. 1
 otuairim an trluais ir eao éialluigeann iarcac
 balcairióe fluca, conntabhairt anma asur oitóceanta
 san éotlaó san ruaimneap. Ní beao an rcéal com
 aindoir pin as na hiarcairib i noúicéib na Saeóilge
 dá mbeao báio móra aca asur fánán oircaimnac ar
 sac tráig. Náma fada so mbeio ran aca so líonmar!

XXIII. an capall.

Ainmíró ceannra tréan fuinneamail áireamail ir ead an capall. Ca bfuil don ainmíró eile com úráíroead leir againn? Ártuigeann ré leir ar an donac rinn no fá óéin na heaglaise san éinimreáil san shuaim. Tugann ré aóðar bíó éugainn ó'n riopa, tugann ré an móin éugainn ó'n bporíac, tugann ré an gainim éugainn ó bhuac tráda: sac nio óa oteartuigeann uainn tugann ré éugainn é. Ní'l don áiream ar a noimeann ré do'n feimeoir. Sciobann ré múr agus doileac agus learuíad eile amac ar na sarrióaióib, treabann ré an bán, tugann ré fuirreac ar an íoir le bráca, cuirteann ré an ríol i otalam, baineann ré príatáíró agus féar agus coirce le ineall bainte, agus bailigeann ré na bairíró go léir irteac i n-íotlain i otíac.

Óa mbeac tuine againn san a beir ar fógnaim buó gearr an móill ar an scapall teactaire do bheir go otí an doctúir, agus an doctúir o'iomcúir éar n-air go otí an tuine breirote. Óa mbeac teabac ar tuine ag oul go otí an traen ir é an capall do fásfac ag ríac na traenac é go mear tráctamail. An uair shorcuigtear tuine 'ran éactair, agus ir minic a shorcuigtear, féac gur taparó ártuigeann capall agus carbac go otí an ochara é. Agus an uair bpireann beilteac teine amac i láir na caírac, ir san éoinne leir, ir éarcaró tugann na capall fuirteann múcta na teine i láctair an doigteáin.

Ir íomóa íeéal innirtear dúinn i otaróib dúctíacra an éapall agus, nio nac iongnac, ir ceanamail a

b'fionn daoine ar capallaið maite de gnát. Do b'amlaið do'n rcéal ó túir i nÉirinn. Níl don iongnadó áct tréite na n-eac do bí fá capao Con Culainn as áct f'iríad, asur an cion do bí as luét reanúir oíta. Innirtear dúinn, so deimín, sur tuit deóra fola ó fúlaið eic aca asur Cú Culainn as tuit i nGuair anman.

Samhuigtear dúinn, áh, sur luša meap do bí as f'ionn mac Cumail ar eac 'ná ar coin. An tan o'innir Ablac an Óir mac ríog Sreag do f'ionn sur teartuig ó Péirt Loča Deirs

Caosao eac no mō bur mó
Do cur cúice sac don ló,

Dubairt f'ionn—

Innir oi so b'raðaró rí rin,
A Ablais an cíoča gíl:
Ir fearr ran 'ná don laoc lonn
Do tuitim léi i gcómlann.

Áct tamall dá éir reo aríur innirtear dúinn so otáinis capall Colum Cille cúige i ní an lá pul ar éas an naom ír sur fás an capall dútráctac rlan aise so capannaac.

An tan do caillead capall an átar Moclár Ua Doimnail i luimnis tá cúpla céao éigin bliadan ó roin ann buò dóig le tuine so maib fíliðe uile na Mumán as a daoinead:—

“ 1 pár na n-eac ba meap a lút 'r a léim
San rcát san rtao as teact 'n-a reuirre tréan;
So ceactbriac cpeatac cpeat-šlan cúmta caom
1 n-ápo 'r i las ba maic 'ran gcumangriac é.”

“ É beir níabó ip earnam do’n tóitais an cáir,
 An rteio-eac rcaitmac nac rtaofaó i scúrra an máir:
 Le tréin-neart acmúin’ a meagtaó ip lúe a énáin
 Do méiréaó an bealaó do’n ragaert i bponne an
 báir.”

Sin mar éagair Seán Ua Tuama an Šinn doó.

Ašur cá hionghaó aitéaóar ar luét ruaircír an
 uair éailltear deaš-éapall. Duine go mbíonn tóil i
 briaóac aige téigean pé aš marcaigeaó i muin
 éapall do féin ar tóir an trionnaiš no ar loirš an
 šeirríaió. Iao ro fóir go mbíonn fonn orca toul aš
 aeríóeaó tar éir oibre na reaótmáine polátruišean
 riao capall ip carbaó go minic ašur tiomáintear go
 pñompaó ar fuio na tóitaisge iao. Ip é an capall a
 beiréaó an port ar fuio na tíre no šur táinš an
 traen, ip é an capall a beiréaó an ceannuioe ar an
 aonaó mar a éile. Tá capall tarraingte ann ašur
 capall tiomána, capall riaoais ašur capall
 máir, capall éogaio ašur capall éleapíóeaóta,
 capallíníóe fuinneamla Connaó ašur capall móra
 meamra na šcaómaó.

Nac mí-áómaíac an puo šur éigean capall éogaio
 do beir ar an raošal i n-aon éor. Ní rcaal nuao na
 capall reo do feicrint i n-éirinn. Innirtear tóinn
 ’ran reanóur go maib comraó aen-šir ioir Orcair ip
 Cairbre ašur iao aš marcaigeaó ar eaóib i šcaó
 šaóra. Ip minic minic ó šoin i leir do connacar
 capall éogaio i n-éirinn. Seóltar na capall reo
 irteaó i bpáir an buailte ašur tiomáintear tré
 éreapíó na otreón iao ar lán a noicill ašur taoirš
 airm aš marcaigeaó orca. Ip minic a šaóann na
 capall de éríabíó ip na raišoiuiríó a bíonn aš

coirpdeáct; agus ní gábadh a m'ádh go leóntar na capall réin ar gac cuma gur féidir é. Nac triaig-méileac an muo é capall bocta do beit leónta mar roin, agus gan don dul aca ar a gcár do noctad, agus gan don rpéir as éinne dá cur i n-a gcréadtaib. Go deimhin ip minic a bíonn capall tiomána agus capall treabhta agus capall dá leitéir agus iad leónta go maic, leir. Ip minic capall boct as obair go dian agus clois no créadct éigin eile ar a b'rádait agus cruó i n-earnaím air agus oclar as cur go gear air, b'féidir, agus gan ann coirpúige ac't go scoimeádotar ar riubal le rooc-úráir agus le léradh é. Ip móir an náire éasóir do déanaím ar capall mar reo. Dá tadbairt duine rooc-úráir ar capall 'ran rean-íaozal i n'éirinn do díogaladh ré ar go daor do réir mar innirtear dúinn 'ran Seancur Mór. Eac an ainm ip gnaídaige ar capall i n-ár reiribh áir agus ip minic tagairt do'n eac ó'n nÓilinn ariar ionta. Da gnár an oiread ro no an oiread úo eac do tadbairt mar tuarairtal do rígh an uair bí m'gste dúitáir agaimn i n'éirinn. Tugtarúe cuir aca ro ó dúitcib i gcein uaireanta.

Ip dear an muo capall do feicrint as fiaódac agus as m' le céile. Ar éigin a bíonn baint le fiaódac de'n raígar ro as éinne ac't as luét airgí, ámtac. Ip beas baile móir i n'éirinn a bíonn gan máireanna capall ar riubal ann uair 'ran mbliadain, ar a laigeat de. Díot máireanna 'ran tír reo na mílte bliadán ó roin, móir-móir i gCuirac life agus i mballuib dá leitéir. Cuireann móirán daoine rpéir i máireannaib gur inoiu. Níl de loct ar máireannaib na haimpíre reo ac't go mbíonn daoine as cur gearl le céile i b'aitce an páir. Dear conntadairtac é reo. Ip

glótaic ar a chúbaib, deintear cora reian dá cnámhaib, deintear fuirteiríde dá cuio pionnairí, agus ittear a cuio feola i dtíorthaib ear leat. Ach ní iorfaíde feoil capall i nÉirinn muna mbeaí earbaí bíó do beic ar na daoineib fá mar bí orda le linn an gáibtear i mbliathain a hoct scéat déas a reacht ir dá fíctio agus timcheall na haimríre rin.

Do hiteaí feoil na scapall uair eile leir i nÉirinn. I mbliathain a ré céad déas ir a trí agus Domnall Ua Súilleabháin Déarma ir a luict leanamha as dul ó n-a nótaiis féin go tótaiis Uí Ruairc i mBreifne b'éigean dóib don ceann déas dá scuio capall do marbaí ar bhuac na Sionna. Dúodar i mbéal báir le fuaict ir ochar, le tuirre ir imríom, agus ba maic dóib feoil na scapall, féin, do beic aca le caiteam. Dein reicíde na scapall ro áire leir dóib. Deineadar báio beasa de géasuib crann agus de na reicib ro amail ir mar deintear naomóga, agus o'éirig leó dul trearna na habann ir na bádaib úo agus a náimíde do reachaint. Deir móir-cúir ar gaevealaib go deó na nteoir ar airtear éadtaic Uí Súilleabháin Déarma. Deimníg ré cródaict ir tótiaict ir oílre ar rínirí tóinn ar fad; léirig ré leir tóinn, pé oic maic é an comórtar, gur iomda úráio le baint ar an scapall.

XXIV. ΔΙΓΝΕΑΣ ΔΗ ΠΕΔCΑΙΞ ΛΕΙS ΔΗ ΜΒΔS.

(ἢ'λ ἀντρο ἀέτ βεαζάν θε'ν ἀγαλλαν.)

ΔΗ ΒΔS:

Ἰρ ἐυζατ α ἐάνζα, α πεαcαιξ ἐρίοννα,
 Ἐ ὀρουζαὸ λάρωι τὺ ὕρεϊτ θε'ν παοίγεατ πο
 Ὡο ταῖατὰ cύνταρ το' ὅμοιc-ζήσιοναίταϊβ
 Ὅο'ν Ρίξ φυαίρ βάρ ἀρ ἀν ζCποιρ τοια ἡδοινε.

ΔΗ ΠΕΔCΑC:

Ἰρ cια ἡέ τυρα τὰ ἀζ λαῖαίτ cοίη τοάνα
 Ἐ πεανόιρ λιατ τὰ φά cιαc cηάιote?
 Οc, μο cαννέλα! Ἰρ φανν ἀτάμ-ρε
 Ἰρ μο ἐμοιote ὅα ὕμπεαὸ Ἐ υίμπεαίτο ρλάιντε.

ΔΗ ΒΔS:

Μίρε ἀν βάρ ἀτά λάν θε ἐρέιν-νεαίτ
 Ὅο λεαζ ἀρ λάρ cλανν ἄτοαίη ζο λέιρ-cεαίτ.
 Ἐαζφαο τυρα ἀνοίρ μαίρ ἀον λεό,
 Ἰρ βέαίρφαο ὅο' μάοιν ζαν ὕρίξ φά ἐρέ tu.

ΔΗ ΠΕΔCΑC:

Είρτ, α ὕαίρ! ταῖαίρ cάίρθε ζο πόιλ τοαμ,
 Ἠά τοείν μο ἐπεαcαὸ Ἰρ νά μαίρβ cαρ πόιρ με
 Ὡο πῶεαίρφαο αίτμυζε ἰμ' πεαcαίβ μόρια,
 Ἰρ ζο πῶιοζαίρφαο μ'φιαcα Ἐ Ρίξ να ζλόιρε.

an bÁS:

Ir fada an cáirde fuairir go dtí ro,
 Ir an fáir eile dá bfaictá air é,
 Mar mairir maí do mairfeá coirde,
 Dá fáir é an cluice go deiread na ríbe.

an peacaC:

Ní hamlaíó mairfínn geallaim óm' éiríde óuit,
 Aét im' aicéideac óian fá éiac as caoi-íol,
 As tabairt ráraim do Óia ir do óaoiub
 Im' óroic-éleactaó ir im' beairtaib baoire.

.

an bÁS:

Ná tuis, a rradair, go mairfíó mac Dé óuit.
 Tar éir ar deirir de cuirpéact élaonta
 Ir ar bairir dá ólíg, ir san ruim 'n-a éréactaib
 Aét tú dá céaraó ir san ríct le héisceart.

Ir fada é as foirne leat, a élaóair méirig,
 Ir tu lán de éiríbre ir de élaómann éirig;
 Do fáoir é meallaó leo' élaóir ir leo' érégaib
 Aét anoir éirir sac gníom deo' éréitib.

an peacaC:

Fóil, a fáir! tabair cáirde an lae reo
 Go noéanfad m' uóact mar ir dual a óéanam,
 Cum ná beir buairírt i mearc mo gaoil
 I ótaoir mo maímar 'nuair leasfar me tráocta.

.

an bās:

—

Cheir mo rcéal-ra ir ghéill go ríor dom
 Sur sairio go mbeirir i n-irreann tíor uaim
 Mar ná iunnair aithiuge ro' peacaibh líonmar'
 Aét dá éir ar éairde gac lá go dtí ro.

an peacaic:

Aithir dom, má'r ead, ir ná dein bréag liom
 Cao é an róir daoine do bíonn dá ndaoirí
 Ir dá gcairí ríor go hifreann péineac
 Ar ron a bpeacairde ir a mailir clonrac?

.

an bās:

Níl duine 'ran domhan mar namair as an don-
 mac,

Má fadann báir i bpeacairí marb, nac daorfar
 Ir ná cuirfeair go hifreann ir an teine dá gcairí
 I mearc na ndeamhan go lom fá géar-glár.

an peacaic:

Oc, a báir! ir cmairde an rcéal liom
 Laigeo na ndaoine beirí raor 'ran raozal ro
 Mar go bfuilid uile san tuigrint san éirim
 San rcéim a leara cum aithiuge déanamh.

.

Aithir fíor dom, san gó, an rcéal ro,
 Cao é an éill 'n-a mbeirí Dia as glaoíac orainn
 Lá na mbreac 'r na gcreac 'r na n-éigean
 Ó gac áit cum clann ádaim o'éirteac?

.

an bās:

Sul a dtiocfaid an lā ro beirō ar 'ran raoḡal,
 loircefar an domhan ip ḡac nio ar a éadan;
 Deirō an ḡrian ḡo toubac fō rmuit as éiclipr,
 ip an ḡealač, mo mairḡ! cōm dearg le haon-fuil.

Deirō an rpéar ar buile ip tuitirō na réalta;
 Deirō tíorēa ar bogad ip as orcailt ó céile;
 Deirō an fairrige ar lapač as imēačt 'n-a caoraid
 asur cloča ip crainn le n-a linn tōa méabač.

Deirō cnuic ip ḡleannta le rcannrač as léimriḡ,
 Deirōiḡ an domhan ḡo hačbal as ḡéimriḡ;
 Na peacaḡ tōna tōa lorcač 'r tōa tpmoačō,
 Sceimle ip eagla orēa roim fearḡ an den-mic.

.

Deirō riḡte ip tiḡearraiōe ip iarlaiōe raoḡalta
 ḡaircōiḡ uaidpeača cōm mōr le Caerar
 Annrūt i n-a rearam le eagla as rcéačaiḡ
 ḡan teirēal ḡan mear 'n-a mearc ḡo léir orēa.

an peacač:

Ocōn, a ūair —! ná ráčiḡ tō ḡéar-ḡač;
 Taḡair dom-ra cáirēe ḡo mbáirēač, féimrō,
 ḡo n-iarrrač ríotčáin ar an áirōiḡ naomēa
 ar méirō mo peacaiōe ip ḡan m'airrige tēanta.

an bās:

Ní bpaḡaid tū cáirēe, a cneamairē an éitiḡ;
 Tō tuillir ó Čríort ḡo fíor tū tōarad,
 Mar ḡur tréisir miam a maḡail ip a naomēačt
 ip béarrač-ra iō' bpaḡiḡ tu i láčair an den-mic.

NOTES.

[These notes, in addition to being placed under their respective subjects and pages, have been divided as far as possible into paragraphs corresponding to the paragraphs in the text. As a rule each stanza of poetry has a corresponding paragraph of notes. Words and names explained by the context are omitted from the notes.]

I. éire :—IRELAND.

Page 7. *Ṭalam vúttair*, native land; *árraíó*, ancient, venerable; *muzaó ríri com críóda*, men as valiant were born; *mánta*, dignified, exemplary; *ir mar muzaó*, as were born; *ar uóman*, in the world; *bí vúttaíct i n-úctaió fear*, earnestness filled men's breasts; *ceirveam geintlióe*, paganism, *literally*, the creed of the Gentiles; *ruinneam i n-a ngéagab*, energy in their arms; *binneap i n-a bhríotab*, sweetness in their speech; *cupaióe i n-a meapc*, heroes amongst them; *maíre*, elegance, grace; *bí a n-ainm i n-áiríoe dá bairi ro*, they were famed (their names were praised) on this account.

a gcleapa aar a gceáiríoe féin, their own (native) games and arts; *a bhréneácar*, their native system of government; *ní tiocparíó leó a rpari uo óéanam*, they will not be able to do their share (duty); *a ngriáo vúttaíge*, their love of country; *a gcráibíteáct ag uol i n-óine*, their piety (devotion) becoming more intense; *a noeig-créite ag uol i líonmaíre*, their good traits (virtues) increasing.

Page 8. *míle go leit-bliadóan*, fifteen hundred years, *literally*, a thousand and a half; *le rán an tpaógaíl*, adrift on the world; *i n-aenféáct*, with, together with; *ag uol i n-aic-lióeáct*, becoming more accomplished; *mar bairi arí reo*, as the fruit of this; *ar bealaá a leapa*, on the way of salvation (the high road to success).

vúttaíge fáilte aar féile, a land of welcome and plenty; *ba móí an t-éileam uo bíóó ag gallaíb uirte*, it was much sought after (frequented) by foreigners; *óruiríoeáct i n-aicrío*, free maintenance; *luét poíglumta*, students, learners; *ir ámlaíó uí fóir*, it is so yet with her; *le ídeáó*, to be quaffed;

i mbairi na uéire, on the point of each ear of corn.

Page 9. *méara arí téavaió ceoil*, fingers touching the strings of musical instruments; *taírneam na gneíne oréta*, may sunshine attend them; *tuzaó banba aar fóula uirte*, she (Ireland) was named Banba and Fodla; *cuirtear i gcomórtap le véanup, 7c.*, she is compared to Venus and

to Phœbus latterly ; *ir é ir bun leir reo*, the cause of this is ; *as out i nóirc feadh tamailt*, decaying for some time ; *atruisad réit*, a change, "a different story."

na béara ba dútcár dóib, the manners they inherited ; *ritceall*, chess ; *an trealg doibinn ar éadan rléibe*, the delightful chase on the mountain slope ; *nac macair i n-éas go bniat*, that will last for ever, *literally*, that will never die.

'n-a cógasó éiríodas (pronounced *craomas*), like a crimson battle ; *móinte ar cirt*, moorlands trembling.

II. an baile dútcáis :—HOME.

Page 10. *Do scaileadh ar a cuimne*, to release from his mind, forget ; *an máthair do tug bainne cíce dó*, the mother who fed him from her breast ; *do chóuig é*, that reared him ; *se fíor*, constantly, eternally ; *tairtealuithe*, a traveller, wayfarer ; *ir minic a tuiteann amach suir beas uime*, it often happens that few persons ; *as maethnaí ar an gcúic mar ar hoileadh iad*, thinking of the land where they were brought up.

ní feodar an bfuil don out, I wonder if there is any chance ; *ar bpuac báir*, on the point of death ; *feair ailtá*, a savage ; *an áit mar ar tógadh é*, the place where he was bred ; *tuicé*, country, district ; *ir úr ílim véara*, how copiously I shed tears.

Page 11. [The poetry quoted at pages 10-11 is taken from the excellent translation by Seán Ua Coileáin of "The Exile of Erin." The verses given are those commencing "Erin, my country" and "Where is my cabin-door?"]

Cineamain, fate ; *cuairt*, a visit ; *mo céad lomaó tuain* ! alas ! [an ejaculation of despair] ; *lám leir an gcoill ghuir*, beside the green wood ; *nac bit lió é ar lám* ? do you not regard its fall as a loss ? *do táit laet a cíce oim*, who nursed me, *literally*, who freely yielded me the milk of her breast ; *mo úrólan* ! alas ! *as trágcan*, ebbing away ; *óile veóma*, a flood of tears ; *ló, dat. for nom.* of lá, a day ; *gan vócar le rógar*, without hope of rapture.

paróirteach, parochialism, a parochial spirit ; *cúigeach*, provincialism ; *i n-ionfán*, entire, all ; *ní tiocfaid leó an oipeas gráda*, they could not have as much love ; *ruat*, hatred ; *cómuirpanaet*, neighbourhood.

Page 12. *As áiteam ro rúo ar a céile*, arguing one thing or another against each other.

pneab, a start, a shock ; *geit*, a sudden shock ; *do tuit amach*, that happened ; *do bain le n-a muinntir*, that concerned his people ; *ir amlaio do'n réat*, the case has been so ; *veónuadh Dé*, fate, God's decree ;

Do péir a cirt, according to her deserts ; *pé beas móir é*, however little or much it be ; *ní págfaró a muinntear ílán aici*, her people will not bid her adieu.

Page 13. Δ ῥεαη ῥέιν, his own share; cion éiréannaig, an Irishman's share—cion also means love.

μαη Δ céile, so also; ιονμόλτα, commendable, agreeable, pleasant; έαυ, envy, jealousy.

III. seanouine Δγ τεαγασc Δ ῡιc :—FATHER TEACHING SON.

Page 14. macaom, a youth, Δ ῡαcαοιῡ όις, young student; τεαγασc, act of teaching, catechising (ιαη, after, causes eclipsis). ιονναί γο cάιρ, bathe gently; γαν ῥαί, without a stain.

ῥεάc γαc λίνε γο γλινν γλιc, study every line critically and wisely; μεαβῡαζαó, memorising; ceipc beaγ ιῡ μεαβαιῡ ḡεαη ḡίαν, *literally*, a small question and a keen clear sense of it (the suggestion being that subjects are to be mastered by slow degrees or in fragments); Δ leanaib, *alternative vocative form*, my child.

Beit Δγ ῥεάcαιη cάιc ná cleaóct, do not make a habit of looking at others; ταῡῡαί ί, lay it up in reserve; bí léi óá éῡαῡ é an cómλainn, persevere, however severe the struggle.

Óá óéine í ná γέιλλ οί, however difficult, yield not . . . comῡocal óá aῡῡῡéíre, until you have gathered all its good fruit, placed all the words on a par, *i.e.*, mastered them, however irregular or complicated.

Δη μῡηη ῡόηη, γc., on the great ocean of liberal learning; loingῡeoιη, a mariner; Δ ῡαcáιη, my youth (or student), *dim.* of mac; má'ῡ áιλ leac, γc., if you wish to be skilled in debate, *literally*, if you wish to be a wise prophet on the battle-ground of debate (far-seeing in council).

Page 15. Óe'n eaγna lán, γc., of full wisdom and of the knowledge that goes with it when you have got your portion, every prince (noble) will be under tribute to you (under obligation for your counsel), they will be talking of you on all sides.

ιβιό γαc lá, γc., quaff every day a full drink from the spring of noble wisdom: even if bitter in your mouth the taste, it will be an asset, a drink and a delight.

IV. an scoil :—THE SCHOOL.

Page 16. Δγ cῡη ῡíor Δη, describing; ταῡῡe, weariness; ῡαíῡ ῥεάcῡῡαíne 'ῡαν cέαó leió lée, a week's duration in the first half day.

Δη ῡαῡη ῡcαοιῡteaη líon na ῡcοiῡe Δμαc, when all the schoolboys are released; caῡteaῡ aῡῡῡῡe, recreation; ní ῡóíre ῡcéal óe 'ná, nothing is more likely than; Δγ cῡomaó, commencing, setting about; inneall Δμα, a watch; ní ῡóíre γο οῡiocaó leiῡ, he might not be able to.

πύρινιός τε χάρτε, coloured little balls; ἡ ἑστὶν ἐν ἑνὶ πύλιν, in a frame apart; κυρτεὶν ἂν πάλιν οὐκ ἔστιν, the child covets them; κόμην, counting; οὐκ ἔστιν ὅς, to the infants.

ἡ ἑστὶν ἂν πάλιν, in the course of the afternoon; πύλιν-πάλιν, a glance; οὐκ ἔστιν ἂν πάλιν, a globe; ἂν μόνη, almost; ἐστὶν μόνη, a football.

Page 17. ἂν ἂν ἂν ἂν, that it is not so; ἑστὶν μύνη teaching apparatus; ἡ ἑστὶν, in his grasp; ἂν ἑστὶν ἂν ἂν, instantly, *literally*, "on the turning of a hand"; οὐκ ἔστιν, a mistake.

ὁ οὐκ ἔστιν ἂν πάλιν, to a class of infants; ἑστὶν ἂν ἂν, they all open their eyes in wonder; κύμα, shape; ἡ οὐκ ἔστιν ἂν ἂν, some of them hesitate to credit him. πάλιν, Virgilius, who first taught the sphericity of the earth. ἡ ἑστὶν ἂν πάλιν, resident; ἂν ἂν ἂν ἂν, at the Antipodes; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, who would blame (wonder at) children; ἡ οὐκ ἔστιν, a casual or occasional person (here, "an odd boy"); οὐκ ἔστιν, a subject of discussion.

ἂν ἂν ἂν ἂν, next day; ἑστὶν ἂν, a map; ἑστὶν ἂν, outlined, imprinted; ἑστὶν ἂν, birds; ἑστὶν ἂν, wild animals; ἑστὶν, heed, regard.

Page 18. ἑστὶν, attentive; ἂν ἂν ἂν ἂν, desiring to be a teacher; ἑστὶν ἂν, sometimes; οὐκ ἔστιν, condemned, punished; ἡ οὐκ ἔστιν ἂν ἂν, with the other boys; ἑστὶν, particular, certain; ἡ ἑστὶν ἂν, to chastise; ἑστὶν, a fault; ἂν ἂν, very trying, very severe; ἂν ἂν ἂν, troubling them, giving them concern; πάλιν, a proverb; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, if they could masticate them.

ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, in the power of the child; ἂν ἂν ἂν ἂν, improving; ἑστὶν ἂν ἂν, the picture of every one of them; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, far away; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, under the sun, on this earth; ἡ ἑστὶν ἂν, at length.

ὁ οὐκ ἔστιν ἂν, who is required to; ἂν ἂν ἂν ἂν, when he grows up (to man's estate); ἂν ἂν ἂν ἂν, before his gaze; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, with his own eyes (*dat. plural* also πάλιν); ἂν ἂν ἂν ἂν, a special enclosure, namely, the Zoo.

Page 19. οὐκ ἔστιν ἂν, monsters, serpents; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, in their native haunts. [Note—ἡ ἑστὶν ἂν, in the, is variously written ἡ ἑστὶν ἂν, ἡ ἑστὶν ἂν, ἡ ἑστὶν ἂν, ἡ ἑστὶν ἂν, ἡ ἑστὶν ἂν.]

ἡ ἑστὶν ἂν ἂν ἂν, where he spent his early days; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν ἂν, if he did not turn the time to good account; ἂν ἂν ἂν ἂν, blaming himself; ἂν ἂν ἂν ἂν, late and early; ἂν ἂν ἂν ἂν, regret.

ἡ ἑστὶν ἂν ἂν ἂν, if that be in his power; ἂν ἂν ἂν ἂν, exemplary; ἡ ἑστὶν ἂν ἂν, to neglect, miss; ἂν ἂν ἂν ἂν

ζαθάιλ τὰ λεσθιαῖς, studying his books; uain, time, opportunity; ἰ γκόμαιν ποḡlumta, for the purpose of study; ἰ n-iaτaῖς na hÉipeann, in the rural parts of Ireland; meathair cinn, intellect.

ἰ bperoit a leathair, among his books; le linn a óige, during his youth; an uair beipeann an aoir air, when age overtakes him; gnátaç, customary, usual; irtiḡ leir féin, pleased with himself; cao a bí rómpa, what they sought, proposed.

V. cré :—CLAY.

Page 20. flúirpeac, plentiful; baot-polt, a soft coil of hair rcáil, hue, shade of colour; eala, a swan; taire, remains.

Seatún Céitinn, Geoffrey Keating, the distinguished Irish historian and writer, who flourished in the early part of the seventeenth century.

Tanairé, thin; air fhuat-ḡnaoi an róir, of the pleasing colour of the rose; baet-teanga, fickle tongue; óir luaimniḡe an ḡlór, for the speech is volatile; caem-leaca, graceful cheek; air ḡné raça an ḡuail ḡrír-beó, of the peculiar colour of live coal embers; véao caice, chalk-white teeth; mar fhuailpíoe ἰ ḡclóó, as if placed in order.

to' éeib capta an uailín óir, your folded hair of the golden ringlet; péat-ḡlan, smoothly clear; fhuat an aoil, the colour of lime; ἰ bpéarta oo élaon-muir, &c., in the pearl of your sparkling, rolling, cold deceitful eye; caol-mata, narrow brow; muinnín, a fine hair, *also* a morsel; rón, *gen.* of rón, hair, horsehair, sackcloth; *also* a seal.

Page 21. riú amáin, even (used colloquially); ἰ látair an báir, in the presence of death; ἰ roán, destined.

Truaḡ-naoiroe, weakling, frail child; cléirḡ, clergy; tuataḡ, laity; oo múiríníoe veoit, the darling of your bosom; oar mo éubar, by my conscience; ní ḡó, it is no falsehood, "*and no mistake.*"

Conablaç, a carcass; air ómuim talman, over the surface of the ground; coimtiḡeac, hostile; muinntearíoe, friendly; ἰ n-a nḡaoir, near them; ruil oo leaḡao air faice caça, to lay an eye on a battle plain; ran úir, in the clay; clúoaç, a covering; voçair, injury.

Page 22. pá'n bpoó, interred; ó bun barr, from top to bottom; oo éur, to bury.

Soçair, advantage; ἰ otiḡ an tórruam, at the house in which the wake is held; pá élar, laid out (in reference to a corpse); o'aon aóðmar, of the same material; topaç veipeao, the beginning and end.

Cuirn, goblets; cupáin, cups; miara, dishes; plát-airé, plates; ἰ ḡcómaiν bíó aḡur oḡe, to hold food and drink; ámuiríoe, vessels, vases; cpé loirçte, baked or burned clay; bpiçe, brick, tiles.

leacacla, flags (including tiles); oíon tige, house-roof; i mbinn tige, on the ridge of the house-roof; teinteáin, hearths.

Page 23. Do moza daia, your choice colour; ceapnóga, squares; gléigeal, bright, glittering; taitneamác, pleasing.

San don beann aige ar tear, impervious to heat; rá óéine iao, however intense they may be; an-úrárioeac i zcómaim fuinnéire, very useful for the purpose of making furnaces; concaín, pots (for boiling purposes); coimíoe, very large pots, boilers.

maipaoi, mortar; tuige, straw, thatch; compórhoac, comfortable; i nOpuim Connaic, in Drumcondra (near Dublin).

i me an earraic, in the course of the Spring; i zcaiteam an foimair, in the course of the Autumn; a óeic n-oimio, ten times as much; an cineao óaonao, the human race; as nómaí, tilling (with the spade); as treabao, ploughing; as fuinneao, harrowing; as paotpuzaó talman, cultivating the ground; i n-itei úi, in the fresh earth; as zmafao, grubbing, removing the surface of the lea; as teitgean, moulding, "earthing" crops; as pluairteail, shovelling; baipaoie, crops; ro-blaipa, palatable.

VII. bogac:—PEAT.

Page 26. bogac, bog; móin, turf; zual a noótain, sufficient coal; copóin, a crown, five shillings.

Zual an puo ir mó oóigtear, coal is what is most burned; ir beas ná leatтар leir an bpuact iao, *literally*, they are almost famished with the cold.

Taitige, state of being accustomed to; omoó-blaao, bad odour; luao, ashes; pmaipao, sticky, dirty, in the nature of a daub.

Page 27. as leapuzaó talman eile, manuring other soil; cáipaoie puip, post-cards; veintear leabair oó éumaoac, books are covered; eapair, litter; fuigleac, excess, surplus; i pciobólaib an Aipm, in the Army stables; éazcóip, injustice, wrong; San puinn paómuip, without much success or progress.

boótaine, poverty; vealbap, destitution; an pceal oó teigear, to set the matter right; zábtapac, needy, in want; éum epíoe, to advantage.

Riaótanac, necessary, essential; pógantaac, merit, virtue, good, a commendable element; coitcianta, constantly.

Page 28. as baip móna, cutting turf; eólar pá leir, exceptional information; paioie léigeanao, learned folk; as tnuít leo, envying them; peóo, a relic, gem, treasure; luaómaip, valuable, precious; meiteal móna, a band or body of turf-cutters; claióeam zaipeioig, a giant's sword; i n-íoótar

πορταις, in the bottom of a trench (bog); go ceann na gciann, for ages; i bpao ann, a long time there; leact, a flag; noectta, exposed; gearrta, cut, carved, chiselled; ogham-chaob, the ogham alphabet; leact cuimne, a memorial flag.

Διμριστεαρι cpaínn, tree trunks are located; ppeoútaíoe gíumaíre, remnants of pine-trees, bog-deal; pcoiltεap i n-a pcolbaib beaça é, it is split into small splinters; i n-am zábtap, in a period of distress.

Sppeoúta vaípac, an oak trunk; péimínoe, presents; gpeítne veapa, nice toys; luét tapit, tourists; go héactac, wonderful, very skilled; buailtoir, they used to go.

Page 29. Δοιρθε, height, depth; óp a cionn, over it; láitneac, instantly; mínuζaó, explanation; gliocap, skill; vealb, form, outline; látap, position.

VIII. Δς bainε móna:—TURF-CUTTING.

Page 30. ποπαρ पेपा, Keating's History of Ireland is known as the ποπαρ पेपा, *literally*, a general account. Paçallac mac uaoac, King of Connacht for twenty-five years in the time of Diarmuid son of Aodh Slaine.

le meitit vá moζaib, by a band of his serfs.

Δι na pliztib ip znátaiζε, among the more usual ways; má bíonn opca, if they require; pínio amac an ποπαc le πομυζa, they mark off the bog with a marking-line; gearpaio an talam le n-a paínnaiib, they cut the ground with their spades; an τ-uactap, the surface;

pá oó, twice; tugann pé boζaó Δι an bpóo, he loosens the sod; clair, a furrow; Δι an bpoit, on the bank; péipe, a perch; glanta, stripped; pleazán, a turf-cutting spade.

Page 31. baíneann pé lá, it takes a day; ποίgneap, toughness; an ac-uair, a second time; an vaípa ppaç, a second layer.

Cuipmír i gcap, let us assume; píctoe, forks; cúigeap, five men; baíppóo, the top sod; पेap píce, a pikesman, or man using a turf-fork; tuζ, quick, fast; go leactap i bpao amac é, until it is spread far out; an-ποίgin, very tough; ip veocapí é tíommuζaó, it is difficult to dry it; vá veapcaib pin, for that reason; ppaíit, soft white turf of poor quality.

Δι ppaç móna (the edge of) the turf being spread; Δς πομυοim le, drawing towards; beal an tppait, the inner edge of the turf being spread; veínteap laízoíuζaó Δι luét ppeaptai, the followers (of the cutter) are reduced; aítmíapaó, re-division; Δς véanam Δι an mbunpóo, approaching the bottom-sod.

Page 32. Ceannaíoe, a merchant; baíneann pé le veallípaím, it stands to reason; ip tuζa 'ná pan, less than that; paíobíu nó vaíobíu, rich or poor; veimio amlaíó, they do likewise; out i n-éaz, fall into disuse.

Ar dóimneap, in depth ; ar foḡnam, of good quality ; trioiḡ ar fáil, a foot long ; téigeanann ré i bplúce asur i mbuige ríop, it becomes wetter and softer as they go deeper ; clíteán, the side ; ar leiteas, in width.

Page 33. ní mairte i énocháirt, it may be piled up ; ar an gcuid ir ría óe, at the very farthest ; púcóga, piles, heaps ; cruacha, reeks ; coir baile, at home, beside the home.

ir minic a bíonn o'fhaicib, it is often necessary ; éadan énuic, a mountain slope ; le pánair, down the slope ; ní beas don teacrt ruar le n-a otmuan, there would be no chance of catching one-third of them.

lad ro go mbíonn oirta, those who have to ; ní maoríte oirta é, they are not to be envied ; oo iomcuir ar a noisim, to carry on their back ; i gcipeánais móma, in big baskets ; gan pian oe'n bplús féin oirta, without having even an apology for boots ; corlomoctta, bare-foot ; ar beagán éasais, depending on the minimum of clothing.

as blaompas, blazing ; oirce zeimrú, a winter's night ; garrao, a company, host ; as reancúroacrt, story-telling ; i n-a leropin báiríte, a drenched or half-drowned wretch ; fear riubail, a beggar ; béilteac teine, a rousing fire.

IX. ROILIS NA RÍOḢ I SCRUAČAIN :—THE CEMETERY OF THE KINGS AT RATHCROGHAN.

Page 34. Cruacha, called after Crochain Croidhearg, mother of Meadhbh. Rí ríonn fáil, the fair King of Ireland ; Oáití mac ríacmac, Daithi, who was killed by a flash of lightning at the foot of the Alps. His remains were brought home and interred at Cruachan. fear zráir, a leader ; oo ceilir rin ar ḡallais, you concealed that from foreigners.

Oúngalac oian, the earnest Dunghalach ; euz na géill tar muir 'n-a pian, who brought captives from over sea on his way ; roillris a noac, expose their colour, appearance.

Trí mic eoac perólis rínn, the three sons of Eochaidh Feidhleach, Breas, Nar and Lothar ; páo' múp, under your wall ; mar maoróim, as I declare, boast ; eoacáir áipeam, the "cave digger," said to be the first who had graves dug in Ireland (130-115 B.C.). He was buried at Freamhain (Westmeath). Ar n-a marbas oo mór-maol, who was slain by the great Maol or Mor-Mhaol, King of the Fera Cul of Taffia. He secretly slew eoacáir áipeam at the Festival of Samhain ; but the Fera Cul attributed the murder to the influence of the Tuatha De Danann through Sioghmall of Sidh Neannta in Roscommon.

EOCHAIÖ PEÖÖLEAC (142-130 B.C.) of the constant sighing for having slain his three sons at the Battle of Druim Criadh, first divided Ireland into five provinces and instituted provincials; DEIRBHÍ DEAGHMAIT, truly good Deirbhri; CLOCHIA, a sister of MEAOÖ; ní céim AIRC, not a creditable matter; MEAOÖ, daughter of EOCHAIÖ PEÖÖLEAC, was first married to Tuine. Later she wedded Oileall Mor, to whom she bore the seven Maines. Oileall Mor was the son of Mada Muraise, a Connachtwoman.

EIRE, PÓOLA AGUR BANHA, the three Tuath De Danann queens after whom Ireland is variously named; 1 ZCPYACAIH NA ZCLANN, in Cruachan of the clans; TPYAPI BAN, three women.

Page 35. TPÍ MIC CEARMNA A SÍZ TPYIM, the three sons of Cearmna (Cearmada) Milbheoil, or the Sweet Mouthed, namely, Ethur, Bethur, Fethur, mythologically known as Mac Cuill, Mac Céacht, Mac Greine. They were the husbands of Eire, Fodla and Banbha, and were Kings of Ireland at the coming of the Milesians. SÍZ TPYIM was an early name of Tara. LUZHAIÖ A LIATOPYIM, Lughaidh of Tara, of which LIATOPYIM was an ancient name. CLANN AOÖA MIC AN OAZÖA, children of Aodh, son of the Daghdha, the celebrated Tuath De Danann King who fought the Battle of Northern Magh Tuireadh. Aodh himself was buried in Aileach. MÖÖPI MÖM-CALMA, the all-powerful Midhir, the famous Tuath De Danann chief of Bri Leith in the county Longford, contemporary of Eochaidh Feidhleach.

COÖTAC CAOL, son of Ughaine Mor. His mother was Ceasair Chrothach, daughter of the King of the Franks. He wasted away through envy of his brother Laoghaire Lore. UZHANE, son of Eochaidh Buadhach. He was monarch of Ireland thirty years, and held sway over the islands of Western Europe. He divided Ireland into twenty-five parts between his twenty-five children. BAÖÖCA, another son of Eochaidh Buadhach. He slew his brother Ughaine Mor, and thus held the sovereignty of Ireland for a day and a half, when he in turn was slain by Laoghaire Lore to avenge his father's death. CÖPNA ÉIGEAP, a famous Kerry poet and teacher of the fourth century. He had monarchs and kings among his pupils at O'Dorney.

X. AN ZCEÁRTYUIÖEACÖT ÖÖTÖAIS :—OUR NATIVE ARTS.

Page 36. ZAIÖNEACÖT (Metalwork).

OÁ MÉRO EOLAIÖ AM EALAOÖAIS, however much knowledge of the sciences; ní luza 'ná ran, not less than that; ceápo oá luaoöpaiöe, any art that might be named; cómapöaiöe, traces, evidences; ZOÖBNEANN the smith, CPÖONE the artist, and LUÖTANE the artificer of the Tuatha De Danann; NYAOA their king had his arm cut off at the

Battle of Magh Tuireadh fought against the Fir Bolg; *βαρτεῖο νυῖα Διγχεῖο-λᾶμ Διη*, he was named Nuadha of the Silver-hand.

Τιγχερνήμαρ, monarch of Ireland (1620-1543 B.C.) He is believed to have worshipped the Pagan god, *Ἐρὸμ Ἐρῡαδ*. *μῖανᾶδ ὄρη*, a gold mine; *υῖαυᾶν*, the artificer who refined the gold for Tighearnmhas; *ι ἔρῡατᾶδ οἰρῑη λῑρε*, in the barony of Forth, east of the Liffey; *Δγ ᾶ θεαμῖαδ*, smelting it.

Ἐάμμα Διγχεῖαδ (1409-1382 B.C.), monarch of Ireland for twenty-seven years; he was sixth in descent from Milesius or *μῖλεῖο Ἐαρράινη*; *ρῑεῖτ Διγχεῖο*, silver shields.

Διλλθεαμῑόρο (sometimes *ρᾶελθεαμῑόρο*, 1327-1317 B.C.), monarch of Ireland, eleventh in descent from *μῖλεῖο*; he was slain by *Ολλᾶμh Fodla*; *ρᾶινηρῑε ὄρη ᾶρ ḡλακαῖδ na n-uapal*, gold rings on the fingers of the nobles; *Ἐαῖρεαλ muḡan*, Cashel; *ḡο τεᾶτ na loclannaδ*, to the coming of the Northmen; *ᾶδβαρ ἑρῑνημῑḡτε*, object of meeting; *ρῑερ Ἐᾶμna*, the Feis of Emania: *ρῑερ Ἐρῡαδᾶn*, the Croghan Feis; *ḑum pḡmaδ ὡο ὕἑᾶnaḡ ᾶρ ᾶn ḡḡrῑḡḡ ὡο ḡῑὡδ le ḡaḡbneᾶτ*, to put to the test those persons who were engaged in metal-work; *ḑeᾶρḡaτ*, art; *ρᾶερḡeᾶτ*, building, architecture; *ᾶ leiḑῑeo eile ὡe ρᾶερḑeᾶρḡaḡḡ*, similar trades to them.

Page 37. *Ὠο ḡḡḡḡḡe leiρ na huᾶḡḡḡḡ*, the nobles used to select; *τῑ ρῑῑῑο ρᾶοι μῑρ ḡᾶδ ḑeῑῑῑο*, sixty masters of each trade; *ὡο ρῑὡḡḡḡḡe ρὶ ἔḡḡḡḡ ἡᾶο*, they used to be distributed throughout Ireland; *ḡῑ leὡḡḡḡḡe ρῑερ ḑὡmḑeῑῑῑe*, a man of the same trade would not be permitted; *ρῑeḡḡ na ḑeῑῑῑe ρῑn ὡο ὕἑᾶnaḡ*, to practise that trade; *ḡᾶn ḑeᾶο ὡὑn ρᾶοι leiρ ᾶn ḡḑeῑῑῑo ρῑn*, without the permission of the resident master of the craft; *maḡ ᾶὡn le ὡeḡḡḡḡḡḡḡḡ*, together with an assurance; *ἡὡḡᾶḡᾶḡḡ*, tradesmasters; *ὡο ḡᾶḡḡḡḡe ὡe*, were called.

ḡῑḑḑḡḡḡe, highly accomplished; *ḑὡḡᾶὡδ ḑῑḡḡe Ὠᾶḡᾶ*, St. Conlaech of Kildare; *Δγ ὕἑᾶnaḡ ḑaḡḡḡ ḡḡ ḑḡḡ*, making chalices and bells; *ḡḡḡḡḡḡ*, St. Brigid; *ḑeᾶḡḡḡḡe ḡᾶḡḡᾶ*, a skilled artist; *ρὡḡḡḑeᾶḡḡ*, St. Foirtchearn, grandson of King Laoghaire and first teacher of St. Finian of Clonard.

ᾶὡḡᾶḡᾶδ, fortunate; *ḡḡḑeᾶḡḡ ḑῑḡḡe ḡᾶḡḡᾶḡ*, around Wicklow; *ᾶρ ρῑḡḡ ḡᾶḡḡᾶn*, throughout Leinster; *ḡὡḡḡḡe* (used indiscriminately with *ḡᾶḡḡḡe*), used to be called, named (*habitual* form of *ḡὡḡḡḡ*, I call; *usually* followed by *ὡe*); *ḡᾶḡḡḡḡ ᾶn ὄḡḡ*, the Leinstermen of the gold; *ḑὡḡ ḑῑḡḡe Ὠᾶḡᾶ*, beside Killaloe; *Ὠὡḡḡ ḑὡḡḡḡ ḑῑḡḡe*, Derry; *ḡ ḡᾶὡḡḡḡḡḡ*, in Antrim; *ḡ ὡḑῑḡ Ἐὡḡᾶḡ*, in Tyrone; *ḑaḡḡḡ ᾶḡḡᾶḑᾶḡḡ*, the Ardagh Chalice; "*Ὠeᾶḡḡ ḑeᾶḡḡᾶδ*," the Tara Brooch; *ḑḡḡḡ ḑḡḡḡᾶ*, the Cross of Cong; *ḡᾶḡ ḑeῑρ ᾶρ ἔḡḡḡḡ*, that Ireland did not fail to have, was not wanting in.

Τοιρθεαλθαε ua Concuðair, Turlough O'Connor, King of Connacht; i gcómair áirveasglairc Tuama, for the Cathedral of Tuam; i na ceallaib i na mó bíoð na reóða ro ar coimeáo, it is in the churches that these precious relics were, for the most part, preserved; oo arðain, to plunder, sack.

Page 38. iolraðuðao, illumination; i na beas bliáoain, there is scarcely a year; tagairt, reference; i n-annálaib na tíre, in the country's annals; ríadnaire ðeapairc áaimbreinr, the evidence of Giraldus Cambrensis; ramla oo na soir-céalaib, copies of the Gospels; i gCloðar ðuðoe, in St. Brigid's Convent in Kildare; coramlaeðt, appearance; míor-bailteað, marvellous; rcíðinn, a manuscript; rá comairce aingit, under the inspiration (patronage) of an angel.

leabair Ceanarra, the Book of Kells, now preserved in Trinity College, Dublin; reanra, ancient; Capolur móir, Charlemagne, King of the Franks from 768, and Roman Emperor, 800-814; máirðeáo Steócr, the late learned Margaret Stokes; oe ðair ollmaiteara ðé, through the omnipotence of God; óá ðéire i na mar iníúðraíoe, however closely might be examined; an gloine i na reíomeamla amuð, the most powerful glass in existence; loeðt, fault; cáim, defect; rcíðneoirceaeðt, penmanship; maíreðeáo é, it was improved, touched up; oeíðeáo, an art; i Cuil m Cille, Iona; luèðt taírtit, missionaries, pilgrims; leabairla, a library; macramail, a copy; tomram ðreánainn, the "Voyage of Saint Brendan."

Page 39. tollairceaeðt, sculpture; tollairóte, sculptors; ar leaeðtaib, on the slabs; ar óoiríð, on the doors; a haon céao véas go leit, 1150, A.D.; ramla. . . . Céarta an Aenmíc, representations of the Passion of our Lord; croðair and croðair, used indiscriminately (*dative plural*), crosses; b'iao na cealla ro leabair na n-aineólaeð, these churches were the books of the illiterate; ba reíomeamla, most effective.

móir-éuro, much, a great deal; roðmaeð, a ruin; ruim oo éur 'ran iarpmá, to take an interest in the relic; oíreáo eólaí, as much information.

XI. an ceól is oual ouinn:—OUR NATIVE MUISC.

Page 40. oo réir píre áðamnáin, according to the Vision of Adhamhnan; as rírpéinnm ceoil, eternally playing music; Saltaí na Rann, a manuscript of the eighth century written by Aonghus Ceile De; toirc a mbeíð, because of their being; gan tíðear, without a household; reanóiríoe reíre tíðe Conáin, the narrator of the Ossianic tale Feis Tighe Conain.

uðgaréár, authority; ar iomóur, being borne; a n-ainm i n-áiríoe, much spoken of, famous; níoí ráruiðeáo le na linn, were not surpassed in their time; monðall and

τσατάλ, two Irish missionaries of St. Gall, famous for their skill in music and for other accomplishments; 'ran eilbéir, in Switzerland; míle go leit bliádan, fifteen hundred years.

Cruitíre, a performer on the harp; as cantain ir as reinn, chanting and playing at the same time; peirélimió mac Cnuiméáinn, King of Munster in the ninth century.

Page 41. Δ ῥάρμζαδ' οε ἔμπριε, a musician to excel him; αἰαίρ ῥαίλileo, the father of Galileo, who, among other discoveries and inventions, perfected the refracting telescope; ι ἔρτοραιντ, in Florence.

Ὁο πέρη Ὀαντε, according to Dante, the illustrious Italian poet; 'ran ἐρίε ριν, in that country; ρυαίεανταρ, coat-of-arms, shield; ζυρ ῥίολμασαρ ὁ Ὀάιτι ράιό, that they have descended from the prophet David.

ῤίρτεάρστανιhurst, Richard Stanihurst born in Dublin 1618. He was uncle of Primate Ussher and a writer of repute; αρ α λυέτ αίτνε, among his acquaintances; ἔαζαίρ ῤέ, he referred.

Διρτόιον, great regard; ρειννιό υίτε, they all play; αρ αν ἔρῖοειζ, on the flute; ζυτεάρ, the guitar; αρ αν ζαίρτνειτ, on the castanet; μυνντεαρ ειλβέιρε, the Swiss; τιομπάν, the timpano or timpan; ρεαόάν, a reed or flute, a whistle.

Seoé ir an cruit, besides the harp; τιννε, a musical instrument; κυρλεαννάε, a piper.

Page 42. Buinníre, one who played the buinne, a piper; κορναίρε, one who played on the corn, a horn-blower; ρεαόάναε, one who played on the ρεαόάν.

Ὁορσο ῤιανν, a trumpet used by Fionn Mac Cumhaill; ι ττιζ na Seoó, in the Museum in Dublin; βυαόβαλλ, a trumpet; αόαρς, a horn; ουααζ, a kind of trumpet; βαρρ-βυαό, another kind of trumpet.

Page 43. Ζο n-a leiríunn aírzió báin, with its rim of bright silver; ζο n-a veitzióv óór buíoe, with its pins of yellow gold; ζο n-a téaóaió ριοννσρμινε, with its strings of silver or bright metal.

Comífeinnim, playing in harmony, singing in harmony; αióbre, music of joy and praise; ceapóζ, another name for αióbre; οεαρρκαίζτεαé, refined, excellent; Colmán mac Léinéme, Saint Colman, who was converted to the faith by Saint Brendan.

Ζεαντραιζε, a style of early Irish music which incited to merriment and laughter; ζοτραιζε, a style of music which expressed sorrow; ρυαντραιζε, a third style of Irish music: it produced sleep; μερόρεαé, merry; μεανμ-ναé, lively, spirited; λυέτ είρτεαéτα, listeners.

Page 44. Καé Ruir na Ríoζ, the Battle of Ross-na-Ree; Ὀύν Ὀεαζαν, Dundalk; ρολαρτράé ειρζε αρ na báμαé, day-break next morning; αρ na μανναίó, from the verses; μυννinn, mother of Fionn mac Cumhaill.

ní call a ráð, it is not necessary to say; ar mnaoi carpa "an túinnín lín," on the woman who turned the spinning-wheel; luēt mómaidh ir treabtha, persons who tilled and ploughed; fearaí, whistling.

Page 45. Céile comairce naomh, a patron saint; ar cúl Coluim, under the patronage of Colm Cille; rcát mune, the shelter of a bramble bush; Finnén mhaige bile, St. Finnian of Moville; ulairó uile, all the Ultonians.

Clanna, clans; ar cúl Ciarráin, under the patronage of St. Ciaran; gion nac comhoinn, though not an equal distribution; Dál nairiúe uarat imghinn, the noble, joyous Dalaradian race; ar cúl Comghoil, under the patronage of St. Comghall of Bangor.

Lairín, Leinstermen; ar cúl Bhríge, under the patronage of St. Brigid; clú go rarbhe, fame and riches; Mumá, Munster; go n-a coirte, and her (its) fruits; ar cúl Ailbe, under the patronage of St. Ailbhe.

Áronaomh, chief saints; go n-a mancaib, with her (or their) monks; uróe, fate; a journey; raon, a journey, direction; ró rcéit páorais uile, all to be shielded by St. Patrick.

XIII. scéaluirdeact ógban:—STORYTELLING FOR GIRLS.

Page 46. Airtear maic le coirdeact, a good journey to travel; cromasair, they proceeded.

Cao ir bun le mír mícil, what is the origin of "Michael's portion?"

míuagá na míre rin, the explanation of that "portion."

Laogaire mac néill, monarch of Ireland at the coming of Patrick; cóimtionól cléire, retinue of clergy; gá a mac Luagáir, her son Lughaidh began; oighe, heir; greim, a mouthful; ar comairce páorais, under the protection of Patrick; i n-a donair, alone; i bhuim cúlm, in the shape of a dove; brágaí, the breast, throat; gob, bill, beak.

as breic bhréacair, returning thanks; míceál ársaingéal, Blessed Michael the Archangel; so haibheoá a mac, her son was restored; so gá rí mar éing uirte féin, she placed it as an obligation on herself; ar gac tréio, from each flock; ppoinn, a meal; ar fear a ré, during her span.

Page 47. So boctair Dé, to God's poor; nóir, a custom; as gac oirng dáir gá bairteá, every tribe that received baptism.

níl a bac oir, there is no hindrance, you are welcome; ríom-air, really strange.

as iomramh, voyaging; dá oillpéir, (dual) two monsters; ró-maíe o'n ceann eile, an over-match for the other; i gcionn rcaíam, after a while; so teic an ceann

ba laige, the weaker fled; i gcruaó-áir, in jeopardy; oo béic rí oe glóir daonna, it screamed in a human voice. ní fáopparó ran tú, that will not deliver you. ní fóirfiró ran féin oir, even that will not release you.

Oe gair, very suddenly; ag búitirig, growling.

Page 48. ar leitlig, alone, particularly; go ceann a bpar, for a long time; uairéanta, sometimes.

im' dála féin, as regards myself; óá scoitciantaó é, the more generally.

O'ás an beirt plán ag a céile, the pair took leave of each other.

le hair Sceitge micil, beside the Sceilg rocks off the coast of Kerry.

go mbaineann peanóir óá leitéro reo, that history of this kind relates to; leitrcéal, an excuse.

O' ag tagairt oo mnáib é, as we are referring to women, *lit.*, since women are our subject.

Page 49. ceannannar na mroé, Kells, Co. Meath; níor máire leir énniró, he was not pleased with anything; méit, fat; i gcómai na pleróe rin, for that feast; mar, a beef; ag mnaoi maóalta, by a nun; i gcill ealcnuíre, *somet.* ealgnai, this was within the Sanctuary of Kells; óair, offered; ag óaraoir, complaining; óab óáraóir feirge an rí, the king was seized with raging anger; tne pánuó na caillige, for inflicting injury on the nun; go bpuac ábann loircaige, to the brink of the river Lorceaigh.

ag óeanaí ar óeata na rcoile, approaching the school-gate; óonnacóir óóib, they observed; uain go leóir, plenty of time; caoineó air uí laógnai, the well-known lament of Arthur O'Leary by his widow, dark Eibhlin Ní Chonaill; má' bpeáó lib ran, if ye approve of that.

oo óuir máire ói, Maire proceeded; ceann tige, the gable or end of a house; air, care, notice; tairneam, approval.

Page 50. gur bpeáó tagaó ata óuit, how well a hat became you; bannó óir, band of gold; rir-óir eagla, fear and trembling, terror; ar namair óealgnai, on the treacherous enemy; palairóóir, riding; eac caol ceannóionn, a graceful, bald-faced steed.

oo maróó, your murder; rinna, reins; ar a leacain, on its cheek; óallair óneanta, an ornamented or fancy saddle; go tapair, promptly; ar an gnairte, on (at) the outer edge of the body; ar an óairir, on the threshold; bainear ar na peáóib, I sped; óóir luat ir ói ré agam, as fleetly as I could; coir tuirín írit áitinn, beside a little furze bush; 'n-a rinnaib, in layers.

Page 51. buairó, privilege.

tráóamair, timely, seasonable.

XIV. scéaluiréadacht ógán:—STORYTELLING FOR BOYS

Page 52. Go bréasófaínn plaét do éirí agh, that I could “adorn” it, tell it well.

Taobair iarthaéat faoi, undertake it, attempt it.

Cuimín faoa, St. Cummin the Tall; Caimín inre Cealltra, St. Caimin of Iniscaltra.

Ionnmair, means, riches, wealth.

iomao leabair le fíriotal na fírinne, many books to promote the truth.

iomao galair, many diseases.

miana, desires, wishes.

Page 53. Caimín (*dím.* of caim), a little defect.

Géar-cúiread, shrewd, subtle.

Baoitín, St. Baoithin was St. Columba's first cousin.

1 gcómair éirínn míc an tsaoir, for St. Ciaran; oe bair a oimé, as the reward of his generosity; gile agur glaine do éiríad, the brightness and purity of your devotion; meate, weak, vanquished.

Ní maí an rár eadma do inniúnt mife, I am not a good warrant to relate an adventure; do éiríad, to mortify, torture; le rleáctanair, by genuflections; reas, wasted, emaciated; cuair éiríad, austerity of devotion; 1 n-a úir-bóir, in his cheerless tent; earaéa, ribs, sinews; aibí, a habit, robe; réiréa na gaoite, the blowing or swaying of the wind. Amra, an elegy, poem.

Page 54. Glé, brightly, clearly, visibly; ir (inr), in; lize, bed, resting place; raot, sorrow, tribulation; 1 n-a lize ba móir raot, in his resting-place of much suffering; rlióct a earaé, the outline of his ribs; éroe, robe, covering; léir, clear.

De don gúe, together, in one voice; marcéluas, a cavalcade, mounted guard; an Callann, the Callan river; ag tomar na habann, fording the river; rlan mar a n-inniútear é, “God bless the hearers!”; ag fóiréir, rescuing; poir, river-bank; níor náir oi é, she had no need to be ashamed of him.

Luét comairíre, contemporaries; moéua, St. Mochua brother to Guaire, King of Connacht.

Page 55. 1 mbéalaib gaeéal, on the lips of the Gaelic people (race); coilead, a cock; lucós, a mouse; cuil, a fly; iarmerige an meadoin oirce do coimeáo, to remind him of the time for nocturns or matins; ó iomao rleáctan ir choirríreol, from excessive genuflecting and lying in an attitude of prayer; rliobad, licking; réom, function; go hí, to Iona; ag capaoir agh éas na healtan, complaining of the death of the flock; rppéir, herd, flock, stock; rúgmaó, pleasantry; 1 reabair raogalca, in worldly possessions.

An luét ir mó ruim 1 rppéir, the people most interested in means.

Copp na fírinne, the essence of truth.

XV. an scoláire.—THE SCHOLAR.

Page 56. Ruire, a knight; dá t'reire, however powerful; caibríol, a chapter or religious body; moiceirge, early rising; meirre, trading, selling.

doúaireac̃t, herding; ní tabair na uair̃ coir̃ce, he never gives; (tabair, *alt. habit. of tugaim*).

ní mó do-beir ar aire fear na raire 'ran oir̃ce, no more need he heed the watchmen of the night; b'reac̃ a feir̃rige, the increase in his plough-team; as teac̃t coir̃ig an earraig̃, at the first coming of spring; cianñgail here means plough-trees; lán a gl̃aice, a (his) handful.

Do-beir ré g'rear ar táir̃ir, he takes a turn at draughts (backgammon); ar élar̃rig̃ go mbinne, on the harp with sweetness; ar éuar̃taib̃, at (on) visits; ar éumann éar̃ao uime, in the society of friends likewise.

XVI. uisce :—WATER.

Page 57. ir annam̃ a m̃teann ar̃, he seldom imagines; amuig̃ rá'n b'ar̃ac̃, out in the desert; cár, state, condition.

ar a meabair, mad; o'earbar̃o ñige, for want of a drink; uir̃ce leig̃ir, medicine; lionn, drink, a general name for stout, beer and the like; mearc̃ta, mixed.

ar̃ gcuir̃o bíó, our food; p̃rátar̃oe, potatoes (sometimes patar̃oe); do beir̃ib̃uig̃ao, to cook (boil); do ñige, to wash.

Page 58. t'reac̃ao, ploughing.

gar̃, a stalk; bileó̃s, a leaf; ó na bar̃raib̃, from (by) the crops; doir̃eac̃, farmyard manure; learuig̃ao, manure; r̃lice, moisture.

m̃uile, mills; r̃múro, dust; as m̃úac̃ao, smothering; do uor̃tao, to spill or sprinkle; r̃alac̃ar̃, dirt.

loir̃teann, spoils; an rub̃, the blight; lobann, rots; ar̃bar̃, corn; i n-ir̃leán, in a hollow; le móir̃-tuinn, by an enormous wave; go hioctar̃ puill, to the depths of ocean; r̃laosán, a cold, a chill.

Page 59. fo-úime. on odd or occasional person; o'e ear̃caib̃ o'mõc-uir̃ce, as a result of impure water; o'múct̃ ál̃uinn na noám̃ ir̃ na b'ir̃eac̃ao, the beautiful dew of the poets and bards.

a déir̃o mar̃ éar̃ic̃ 'n-a noúir̃t-éir̃, her teeth like (white as) chalk in (the form of) a close (or fine) comb; go néata i gcóir̃, neatly ordered; nár̃ olútuig̃eac̃ le céile r̃óp, not yet wedded to a spouse.

O'múct̃ gl̃inn, glistening dew; ciũmair̃ na habann, the verge of the river bank; r̃eoir̃te, withered; b'múct̃gail, overflowing; malair̃t óata, a different colour; as cur̃ ar̃

αιννήσις, oppressing animals; ι ζορρ αν τραήμας, in the height of summer; μό-θροτάλλας, too hot; άρεαμία, more convenient; εαλα, a swan; βάσούμεας, boating.

Ταίτνεαμάιζε, most pleasing.

Βυντάριτε, an advantage; άη να βελαίσις υίρce, on the waterways, canals; νί'λ δον θρείτ αιζε ρεο, this bears no comparison with; άρε, convenience; νεαμνύο, a trifle.

ι λάη βόχνα, in mid-ocean; ο'ιомέυη άη α ηυέτ, to bear on its bosom; μοναίσα ήιοταίλ, a foundry.

XVII. salann:—SALT.

Page 62. ρυμάρτε, easy; ράιτε, sea-water, pickle; οίγεαν, an oven; βέλτεας τεινε, a blazing fire; τεαρ, heat; ι θρυίμ ζάιτε, in the shape of steam; ταίρ, damp, liquid; πυίλλ βεαζα, little holes; ό βυν βαίρη, from top to bottom.

Άη αν ζεάσ ουλ ρίορ, in the first instance; ιρ έίγιη μίανας ραλαηη ο'άμρηζαό, it is necessary to locate a salt mine; ι η-αιε βέλ ρείρητε, beside Belfast; ι sacraít, in England; ι η-αιε έρααcó, near Cracow; νί'λ δον ηυαν τράιζτε άη ρόρ, it shows no sign of exhaustion yet.

Page 63. Cloc-ρalann, rock-salt; υαήη, a cavity; ηεαίλ, a machine, elevator; ηί μόη έ θρηρεαό ηο έ ηείλτ αηηροη, it is necessary to break or crush it then; ι η-α θρηύρcaη, in fragments; ρηοίcaηη ταίήαή, the surface of the ground; κορη αν ήίαναιζ, the heart of the mine; ρίορ, a pipe.

Σέροτεαρ, is blown, emitted; βόρη αν βίό, the breakfast table; λάίρηεάη, a remnant, accumulation; βαίρη να ράιτε, the edge of the cliff; ήίη, fine.

Page 64. Οο τεαρζαό, to cure, preserve, salt; ιαρc ζυίρη, salt fish; μαίρηρρεοίλ, beef; βαζύη, bacon; ηίοη ήαοίροτε οηαηηη, we need not be envied; ι η-α η-έαζμυίρ ρύο, without them; οειρηο λυέτ εόλαίρ, experienced people say; ceat-μαήα ύηρα, a quarter ounce; οο έαίτεαή, to use, take, consume; ζοίτε, appetite; άη ρεαόβαρ, at (their) best; ηά ηαέαό ρεοίλ ύη ζο μαίτ οο όυηη, that fresh meat would not agree with a person; οά ηβεαό άηη, if he had to; κοίτcaητα, constantly.

Α έυρο ήμε, his butter; ι οταίρce, in reserve; οο έυη άη ραλαηη, to salt, cure; οο έυη έαη ράιτε, to export; αόδαη άηάηη, dough; οο όόζαηη, to take, use; α βεαζ ηο α ήόηη, more or less; αηηλαηη, sauce; άη λείτλήζ, solely; 'ραν οηοό-ήσοζαί, during the famine; ζλαρρηαόε, vegetables.

Ροηηηη, inclination; άη αν οτοίρη, immediately; ζο οτοίορ-ραό τεό έ έαίτεαή, until they were able to use it.

Οά λεόηρηαόε κορ, if a foot were sprained; ρορ, relief; ρηράίce, a streak.

Page 65. ρλαηηηήηη, flannel; cappaη, is wrapped (as a bandage); αν βαίλ τεόητα, the sprained limb or spot; αν υαίρη ζορητυίζ-

teap í, when it is injured; ceipín, a poultice, bandage; ppiáta, a potato; tréine, stronger; 'o cup leir, to add to it; taitíge, practice.

1 n-a cómnairíde, resident; ní bíonn a bac air, he is free to (is not hindered from); ir maíť tétgeann an páile 'o'n trláinte, sea-water promotes health; buirbe asur brotall na pola, the exuberance and heat of the blood; pá rmaóc, under subjection; an colann, the body; oťmaiť, patients; air maíte le n-a pláinte, for the good of their health; a n-ionaro cómnairíde, their habitations; i gcorp-lár na tíre, in the heart of the country (midlands); go ceann rcaatáim, for a period; gaol gairíro, a close relation.

lár, a mare; ceapta, determined; gan í rcaoiléat le n-a cómuiríain, not to let his neighbour outbid him; gan a luac 'o tairgrint, without offering her value; beagán 'ran mbreir, a little extra (beyond it); malairt bríođa, variety of meaning.

XVIII. molaó beinne éadair:—IN PRAISE OF BEANN EADAIR.

Page 63. doibinn beit i mbinn éadair, delightful to be in Howth; ríu-binn, exquisite; ór a bán-muir, over its foaming sea; cnoc lannmar, longmar, líonmar, hill of lances, ships, hosts; beann fionmar, fonnmar fáđmar, wineful, eager, anxious peak.

fíonn, leader of the Fianna; cuirín ir cuaca, goblets and cups; beann rá rruz ó Duibhne rána leir Gráinne, the peak to which daring O'Duibhne brought Grainne; 'o rruim ruagta, in spite of being routed.

Tonn-đlar, green-waved; rcaó gac tulac, beyond every hill; mullaó, summit; ciann-đlar, green-treed; corrac, wavy; cnoc lannaó, cpeataó, ciannaó, hill of lances, hulls, masts; beann ballac, beangaó, mongaó, peak of varied colours, of bough, of rich covering (from mong, a mane, a long growth).

Ór íat éireann, over the land of Erin; gte-beann, bright peak; ór rairrige raoileann, over the sea of many gulls; a tréigean ir céim éruatíom, its abandonment (parting with it) I deem a hard (lamentable) step.

XIX. ríanna éireann:—THE FIANNA OF IRELAND.

Page 67. buannairíde, soldiers, military men; captaene, captains; rairíruiríro, soldiers; eadair, order, discipline; mar a céite, similarly; ceann rcaóna, leader, commander; ór cionn na laócmairíde, in command of the heroes (soldiers); i mbuannaó, in military service; as comeatí crite na héireann, protecting the soil of Ireland; i Rolla na Teamrac, in the Records of Tara; air cóinnmeatí, on their

keeping, "coigny"; Samain, November; Bealtaine, May; cóir do cóirnam, to maintain justice; éagsóir do córc, to prevent injustice; fóinneart eactmann, oppression by foreigners.

Dá éionn ran, for that reason; ar mianais fínn, among the wishes of Fíonn; túnam cneat na mbáir me tuinn, the rocking of the hulls of ships by the waves; anuail conairt do Druim lip, the cry of hounds at Drumlish; bmaetma brian i gcnoc an áir, the warning by Bran at Cnoc an Air (in Kerry); gáir na rneab, the noise of the streams; Sliab mór, a well-known mountain range in Kerry.

Tuairtaral cinnte, special remuneration; dá ceannais feadna, to his leaders; fealgairneacht, hunting; fiaðas, coursing; feíom, function.

Page 68. Díol cána, the payment of fines; córc gada, the prevention of robbery; tomaó feiltge agus fiaðais, the produce of hunting and the chase; as out dóib, payable to them (their reward); an leat rann, that half; ní raib don teóma le n-a gcuirtoir de rpeír 'ran treilt, they took no end of interest in the chase; i laoi dá laoiuib, in one of his lays.

Éroe, clothing; arm, arms, armour; no fealtz (properly do feiltz) to the chase; mar roin, so, thus; dom' dóig, in my opinion; léine rpióill, a satin tunic; dá éoin, two hounds.

Do feiltz Stéibe na mban, to the Chase on Sliabh na mBan; leigeamair, we released; do b'feairr lúit, which were fleetest; garz, fierce; rui do cuineas iall 'n-a harz, before it (she) was bound (before the leash was placed in its collar).

pnoinn, a meal; um érátnóna, in the evening; ir eat éimtoir, what they used to do was; le n-a ngiollaib, by their attendants; go tulais áirite, to a certain height; mar a mbioir, where they used to be; marca, sods; o'adaintioe teinte linn, we used to kindle fires; o'ful-actaó toirc agus fiaó, to cook swine and deer.

Ar beairis, on shears; bpiuite, cooked; i nolaoiub pearca, in dry rolls; le rúgánaib móra, by means of big grass ropes.

Page 69. beirbiuzaó, boiling; pucaó, bubbling, simmering, boiling; rulaeta fiann, sites of the Fianna cooking fires; láitneacais (dat. pl. of látar), relics, sites.

as folcaó a bpoit, bathing their hair; as nige a mball, washing their limbs; as baint an alluir doib féin, wiping off their perspiration; as ruataó a lútaó agus a gcuirleann, exercising their joints and sinews.

as tógbail a brian-bot, erecting their tents; as córuzaó a leabtaó, making their beds; ineall ruain, a resting-place, a bed; nion éleact liom leaba gan biaó, I did not go to bed supperless.

ὑψηλάς, tender branches ; καονάς, moss ; ὑψηλάς, fresh rushes, sedges ; νεῖτε, things ; ἡ ν-ιοῦταμ le láim, underneath in the centre ; τῇ coilceas na féinne, the "three tickings of the Fianna."

Σνάτφιας, average host ; buannact, military service ; τῇ κατὰ na Σνάτφείνne, the three battalions of the Fianna ; κατ, a battalion ; τῇ míle 'pan cat, three thousand in each battalion ; φίος, peaceful ; εἰραοντα, conflict ; ἀς νεαρ-υῖας le δάλ ριας, strengthening the Dalriada, an Ulster tribe with possessions in Scotland ; φοίμεναι εἰς τῆν, oppression by foreigners.

Page 70. Κατ-μίλεας, a military commander ; ceann ceas, leader of one hundred ; τασπεας καογας, leader of fifty ; τασπεας τῇ ναονθαι, leader of three nines (technically of thirty) ; οἱς γεπε no οἱς παντα, ten divisions or ten parts ; céas, a hundred ; βαράντα, a leader ; τασπεας ναονθαι, a leader of nine ; λυαῖτες, is mentioned ; περ comlainn céas, a man in charge of one hundred ; ἀ παρὶς εἰς, the like ; ιοντιγτε, to be understood ; οἱ láim féin vo γεοβας ἀμ céas, by his own might (hand) he would defeat a hundred ; ματ ἀ νοόταν οἱ κόμαοιρε, equal to (competent to meet) one of similar rank ; ἡ οἱ τωρὶν, and his band or following.

Οἱ na coinzeallais, of the conditions ; ἡ na γράσας, in the degrees of valour ; ρυ, before ; ní γαβταῖοε περ 'pan bfeinn, no man was admitted into the Fianna ; μόρσας uirnis, the Convention at Uisneach ; δονας ταιτεαν, the Fair of Tailte ; περ τεαμιας, the Tara Feis ; cine, tribe ; γαοτα, relatives ; πλάσας, assurance ; γαν ἀ βάρ vo αῖμας ἀμ νεας, not to avenge his death on anyone ; οἱ οἱοςας, avenging it ; λογ, a hollow trench ; πασ λάιμε λαοῖς ve εἰμνν cōill, a hazel branch the length of a hero's arm ; ἡ γεαμιας ναοι ν-ιομαρ οἱ, within nine ridges of him ; εἰς τοῖς ἀ ναοι πλεαζα τεῖς ἡ ν-αεν-φεας, they used to throw their nine spears at him simultaneously ; εἰς ἀν ρεῖς, through (in spite of) the shield ; εἰς ἀν εἰμνν cuill, in spite of the hazel branch ; ní γαβ-ταῖοε ἡ βριανναῖοεας εἰς, he would not be received into the Fianna.

Page 71. ρίγε ρυτ, weaving of hair ; τῇ cōillais τρυς, through dense woods ; ἀμ τί ἀ γονα, with a view to wounding him ; ní βεας ve αῖμας εἰσαςταας, the space between them would be only ; ιοντα, into them ; οἱσας, a fold, lock of hair ; ἀρ ἀ ρίγε, out of its woven state ; οἱς γεπεας ἀ ἀμ ἡ ν-α láim, if his arms trembled in his grasp ; οἱς μιονιγεας εἰμνν εἰμνν pá ν-α cōpas, if he broke a withered branch under his feet (in running) ; muna lingeas εἰς εἰμνν, unless he jumped (glided) over a bar ; εἰσας, forehead ; muna γεπομας pá εἰμνν, unless he stooped under a bar ; τῇ ιομας λυτ, through superior agility ; οἱσας, a thorn ; γαν ἀ μπε vo λαιγιογας, without lessening his speed ; μόις, a vow, oath ; υπαμας, respectful.

1 ζατ μαγε ρατ, in the Battle of Moyrath; ρυαίεαν-
ταρ 1 μβηματαίς ζατ ταοιριζ, a coat-of-arms on the banner
of each leader; ρεανδαιότε, historians; βυρθεαντα, regi-
ments, troops; βίοο δε φιαδαιβ, it was necessary; 1 λάταιη
να η-υαπαλ, with the chiefs; μαθαρε ρύλ, a clear view
(witnessing—with their own eyes); ραιρνέιρ φίρμνεαδ वो
ύέσναμ, to bear truthful witness; αρ 1 νοάλαιβ λεατ αρ
λετ, of their mutual deeds.

XX. ΤΡΑΔΟΙΤΕ ΕΙΡΕΑΝΝ:—THE DRUIDS OF IRELAND.

Page 72. Σο κυινν, accurately; οιοε, a teacher; ράιο, a
prophet; εαοαρζαβάλαιρε, delegate, go-between, inter-
preter; λιαιζ, physician; ταα, lieutenant, confidant, prop;
κόμαιπλεοιη, counsellor; αζυρ μαρ ροιη δε, and so on.

1αο φέιν वो κοιμεάο ζο ηάοαμ, to trace themselves back
to Adam; वो θριζ, for the reason that, because; ζλύνα
ζεινεαλαις, genealogies; 1 νοάλα, their conventions, laws;
τυμαρ, journey, adventure; ζο ροοταμ είρεαnn, until (their)
arrival in Ireland; βάιο τε εαλαοαη, sympathy with science,
leaning towards learning; ρεαλθαρ, possession, emolument.

Σλιαδ ριπε, the Ural Mountains; μυρδουαη, mermaids;
во εαναιοίρ ρο वो λοιηζεαδαιβ, these used to sing for
mariners; ζο ζευιμιοίρ κουλαό ορεα, until they sent them
to sleep; Καίσεαρ υμαοι, Caicher the druid; céη, wax;
μαρ ροιη वोίβ, thus; ζυρ ζαθαοαμ κυαν, until they reached
a harbour; ράιρτιη, a prophecy; νάμ θ'ιοηαο κόμνυιότε
όόίβ αον άιτ, that they would reside nowhere; ρλιοετ,
progeny, descendants.

Page 73. παρτολάν, regarded as the first King of Ireland;
κατθαο, Conchubhar Mac Neasa's druid; cum κατα, to
battle; μεαοβ (*dat.* μεροβ), the celebrated pre-Christian
Queen of Connacht who is said to have instigated the cattle
raid which resulted in the famous Fight of the Ford between
Cuchulainn and Feardiadh.

Αη ζορτα, the famine; Conn céαυαταδ, Conn of the
Hundred Battles; 1 θπλαίτεαρ να κριε, in the sovereignty
of the country; ταηηηζιη, predicted; μοζ ηυαόαο, who
divided Ireland with Conn and from whom λεατ μοζα
derives its name; ζαδ αρ φέαο πέ, all he could; 1 υταιριο,
in reserve; ιοελα, a haggard; αν ποβαλ μόη, the multitude;
αρ λοηζ βιό, seeking food; υ'ειμυζ τειρ, he succeeded in.

ηιαλλ ηαοι ηζιαλλαδ, Niall of the Nine Hostages; ζαν
ζεαπα να τεαμπαδ वो εαλλ, not to neglect the obligations
imposed by Tara; ηαρε ηιαό, a hero's collar or ring; ρά η-1
θριάζαο, round his breast; ζηάο ηυοιηε ζαιρριο, the degree
of a knight of valour; αν τεαμπαη (*dat.* τεαμπαις), Tara;
во ζαδ πλαίτεαρ είρεαnn, he assumed the sovereignty of
Ireland; λαυεαnn mac βαηηηαεαόα, the druid of Niall; υειη
αν υμαοι αν ταηρεαλυρε वो ζεαμάν, the druid complained
of the traveller.

Page 74. Ὁ δ' αὖτις πέπεισεν, he persuaded him; Λαῖσιν, Leinster; ῥαβμάς, a chain; καί τε στήθε, a pillar-stone; ἐν ἑνὶ πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Σλέινε, on the bank of the Slaney beside
 • Kilbride; ἐκ κορυφῆς, by dint of valour; ὅς περ ἐν ἡμετέροις, he fled from them; ἐν ἑνὶ πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Λοίρε, on the bank of the Loire in France.

Orleamain agus tabairt ruar, education and upbringing; pá cúnam beirte omuad, under the care of two druids; anamcara eaglaire, an ecclesiastical advisor; as foillirigad peact, explaining acts (laws); teaglac, household; páro a foircear óe, &c., he is called a faidh (prophet) in the Book of Lismore.

Speannmair, strange; teirtear, testimony; oinead, hospitality, generosity; rinneair íl Súilleabáin, progenitor of the clan of O'Sullivan; tabairtar, gift; bionntanar, a present; leat-íúil, an eye; uaimin, terror; iapaicta, foreign.

Page 75. ὄλλ, a blind person; ῥαδῶν λοῦρα, St. Ruadhan of Lothra; οἰρίτιν, disgust; ἀτῆνγε, an earnest request.

Eachna na mná móiré ear lea, the title of a well-known Ossianic poem ; le'í cáill, through which (we) lost ; ceang-taò rinn le inġin an ríóġ, we were bound by the king's daughter.

Ir na omairte pá méim, when the druids had influence;
leat, spread; gentliúeact, magic; cporántact, sorcery;
a brav anuar, down to a late date.

πίρεόζα, superstitious practices, witchcraft; πλούμπρεά, plentiful; μινεοχαιρίρ, they would explain; κοιςγριόχαιρ (dat. pl.), strangers; ι μβαίτιρ μόρια, in towns; ι ζατμαχαιρίρ, in cities; βέλ-οιοεαρ, tradition; εοχαιρ αν τρεανχουρα ούτχαιρ, the key to native history.

XXI. Ὁά μὶ θεάς na βλιαῖνα:—THE TWELVE MONTHS OF THE YEAR.

Page 76. *ῥάιτε*, quarters, seasons; *οὐαρῖταρ ιονν*, are declared to be in; *κοιτῖσιονν*, general; *μαρ ἀομῡιτὸ κάτ*, as all admit.

Ann̄m ʒač miopa, the name of each month; ʒo lion a
laete, with the number of its days; ʒan ceitʒ, without
deceit, accurately.

μάρτα, March ; μεαρι, smart ; τὰ ἡ τρι ὀείς, thirty-one days ; ἀβρίόν, April ; βλεάστ, milky ; τριόσαο λαετέ, thirty days ; ρειγ-ρεάστ, good law, computation ; ζο νρειγ-ρεάστ, truly.

beatime, May; béit-phiuc, soft-lipped; bláit, bloom-
ing; glar gac muine ip mói-máś, green every thicket and
great plain; trí ðeic ip lá, thirty-one days; ráo ríor, a
true saying; umiir, number; gan ainríor, without doubt.

meiteam, June; mínrcotac, bearing gentle flowers; go hiomflán, in full, fully; oo'n mír Trogain, for the month of July; óa sítle rin, following that, after that; le hinnrin, to relate.

Tráctán, August; mói-éorac, very fruitful, heavily laden with fruit; oítreac, reward, return; oedg-mait, success, prosperity; lá ir tpi óeic bioó ann, thirty-one days they reckoned it.

Page 77. Trován, September; troim-earnac, showing heavy branches; tpic, quick; go lán-glac, very accurately; map oeir an peann, as is written (recorded); a cóimlín poim, its complement.

Sealgán, October; rocamac, profitable, bountiful; pianrac, pleasant, harmonious; uaple, gentry; ag fiaóac, hunting, coursing; le n-a n-áimeam, to reckon them, reckoning them.

Samain, November; lom, bare; fioóba, woods; fioim-lom, stripped, naked; gan go, without doubt; ní hiomarso, it is not a matter for dispute.

Oeacmaó, tenth; oe'n bliadóin bái, of the fair year; óa ngairtíoe, which was called; mojmán, December; ooct, strict, hard, close.

Seanaime, January; glar, bitter, cold; gáibteac, fierce, querulous; bioé-garó, truly rugged, stormy; pice lá agur don lá oedg, thirty-one days.

Feabha, February, fioémar, furious; fmarac, showery; céo-mí o'earmac, first month of Spring; lánfuar, exceedingly cold; le iomráó, to be announced.

An oedarmáó bliadóin irtió, the fourth year spent; bio rin ag bneit biris, they (the twenty-eight days of February) increase.

XXII. IASCAIREAC:—FISHING.

Page 78. dóbari raoóairi, source of industry; iarcaireac, fishing; ní flúirrigi, not more plentiful; rcaóáin peamha, fat herrings; ag na Ceallaib beaga, at Killybegs; aicme éirc, species of fish; o'áiteoó manganíoe éirc . . . an an raoóal, fish-vendors . . . would argue against the world that; 'ran aigéin map gabann, in the entire ocean; pá rcát beinne éavair, under the shadow of Howth.

Iarcac fairrige, deep-sea fishing; gléar iarcais, fishing appliances; calaóporic, harbour, port; ó árainn na naoim go baol véarha, from Aran to Bearra; tonga peoil, sailing vessels; ó Cill miantáin agur ó Cionn tsáile, from Wicklow and Kinsale; Daingean uí Cúipe, Dingle; i noeirceairt éimeann, in the south of Ireland; báio paróne, seine boats; báio céitíre nám, four-oared boats; naoimóga, canoes; curra-da, coracles; púcaín, fishing-smacks.

Ó'n inbeair mói go Dún an Óir, from Arklow to Smerwick; Toirunir, Tory Island.

Page 79. βεαζναὶ ἀρὶ να ὀόηρηβ ἀα, almost at their very doors ;
 πῖος ταῖρη, a particle of benefit ; μό, more numerous ; ὁ
 ἡανανν, from the Isle of Man.

Χράϊβτεαὶ, virtuous, pious ; ρυηεανν, a crew ; ἡηρ βό
 ρηνη, Inishbofin ; ἡηρ μεαῖοη, Inishmaan, Aran ; ρηαν, a
 long period (space of time) ; ὀοηηε ρῖονάη, Derrynane ;
 ρῖονάη αἷυρ ἡῖεαὶ ἡαοῖηα, St. Finan Cam and St.
 Michael ; κομῖηηε, patronage ; οἰαῖοαρηαῖη, devout ;
 α ὀηρῖητε ὀο ἡοῖαὶ, to praise their traits ; ἡαῖ-ἡαεῖη,
 Anglo-Irish ; ἡάηηεαῖηη ἡαρηαῖηα, foreign sailors.

Page 80. ἀη ηαηαὶ ἀῖηα ὁ ἡαρηαῖ ἡῖηαν, the rustic peasant
 of West Munster ; αἷ βῖηη οἰοῖηηεαῖηα ἀρ αῖβαῖ
 βῖῖ, exacting payment for food ; οἰοηηε οεαῖηα, destitute
 people ; ραῖη, share, portion ; ῖηητ ἡάβηαῖη, people in dis-
 tress ; ρά ἡεαῖηαῖ ἀη ηῖεανῖηη ἡῖῖη, under the Brehon
 Laws ; εαανηῖῖηη ἡαρηαῖηα, strange buyers ; ἀρηαὶ ἡαοῖ, a
 hulk ; ῖη οῖῖηε, ice ; ῖοη ἡαῖηε, a steamer ; ρῖῖη-ανηαῖ,
 very rarely ; ἡηε, oil ; ἡεαηηηῖηε, rushes.

ἀηαηαῖηαῖη, exhilarating, exciting ; αἅ ηαβῖηηη κοῖηα,
 making a haul ; ἡ βρηῖῖη ἡαὶ ραῖῖηε, attending each seine ;
 αῖβηα, a cable, 'hold-on' ; ἡεαῖηαῖῖη, the spy, look-out ;
 κοῖηαῖηηηῖηε ἡῖη, signs or evidences of fish.

Page 81. αἅ ηαβῖηηη ραῖῖηε, rapidly passing the net overboard,
 "paying out" the seine ; αἅ ῖοαῖ ἀη ἡῖη, surrounding the
 fish ; ῖῖη, net ; ῖηηεαῖη ἀη ροῖηα, around the shoal ; ἡ
 βρηηηηηη ρῖῖα, in the form of a pocket ; ἡαν ἀοη ὀηη ἀρ αἅ
 ἀη ἡαρη, and no escaping for the fish ; κοῖη, a haul ; βαῖη-
 ἡαοῖη, the phosphorescent light visible in the water on dark
 nights.

ἡαρηαὶ ἡα ἡβρηεαὶ ἡ ἡα ἡβρηαῖῖη, trout and salmon
 fishing ; ῖηῖ ῖεαῖ ἡῖηε ῖῖηη, £300,000 ; ἀρ βρηαὶ ἡα ῖεαῖηηα,
 on the bank of the Laune ; ἀρ βρηῖη ὀά βρηῖη, on a spear to
 cook ; ἡαῖ ροη ηε ἡο εααν ἡα ἡεῖη, thus it went on for
 centuries ; ὀά ῖεαῖ ἡο ῖεῖη βῖηαῖῖη, two hundred and fifty
 years ; ῖῖηἡαῖηαῖ ἡαρηαν, the British Government ; βεαρη-
 αῖηαῖ, they decided, concluded ; οαῖηα ρεῖηε, a member of
 parliament ; ἡῖηηηῖη, justice of the peace, magistrate ;
 ὀηαν, fast, firm ; ἡρηη, a hold ; ἀῖ, a ford, creek ; ῖηηη,
 time, leisure ; ἡῖ ὀεῖηε ὀῖῖη, not more pleasing to them.

Page 82. ῖά ὀο ῖαβῖηηη ἀρ βρηαὶ ἀβανν, to spend a day on a
 river bank ; ῖε εῖηῖ αἅυρ εῖηηεοῖη βρηῖηε, with a rod and
 bogus fly ; ἡ ὀηαῖηηηη ἀη ῖηηαῖηη, in the opinion of the
 multitude ; βαῖηαῖηηε ρῖηηα, drenched clothes ; κοηηαῖ-
 αῖηηη ἀηηα, risk of life ; οῖῖηεανηα, nights ; ἀῖηηεῖη, awk-
 ward, disagreeable, unpleasant ; ράηηη, a slip, pier ; ῖῖη-
 ἡαῖ, plentiful.

XXIII. an capall:—THE HORSE.

Page 83. Ceannra, gentle, tame; úráíveac, useful; árruigeann, bears, carries; ar an donac, to the fair; cnáimpeál, complaining, grumbling; gruam, surliness, ill-humour; gainim, sand; ní'l don áiréam ar a nveineann ré, there is no reckoning what it does; múr, sea-weed; doileac, farm-yard manure; learuḡad eile, other manure; ar na ḡairr-ḡaiteib, on the fields; treabann ré an bán, it ploughs the lea; fuirreac, harrowing; itir, soil; bráca, a harrow; ineall bainte, a digging, reaping or mowing machine; i n-íoclainn, in the haggard.

ḡan a beir ar róḡnam, unwell; teacraíre, a messenger; v'iomcuir, to bring, drive; veabac, haste, hurry; traen, the train; rtao na traeneac, the railway station; an uair ḡortuigtear uine, when a person is injured; tapair, promptly; carbac, a coach, carriage; ocharla, an hospital; beirteac teine, a raging fire; i lár na catraic, in the heart of the city; ḡan coinne leir, unexpectedly; éarcar, promptly; fuiréann múcta na teine, the fire brigade; i látar an vóigteaín, to the scene of the burning; ceanamail, attached to, fond of.

Page 84. Treite na n-eac, the qualities of the steeds; carbac don Culainn, Cuchulainn's chariot; áit fírríac, Ardee, the scene of the great Fight at the Ford between Cuchulainn and Fearadhiadh; cion, love; luēt reancuir, historians; ó fúlair eic aca, from the eyes of one of the steeds; as vut i nguair anman, risking his life.

Samtuigtear uíinn, it appears to us; ḡur luḡa mear vo bí as fionn, that Fionn had less regard; ablaic an óir, son of the King of Greece, much referred to in the Ossianic poetry; teartuig ó péirt loca Deirg, the Monster of Loch Derg required; caogao, fifty; nro bur mó, more; ló (poetic form of lá), a day; ablaic an érota ḡil, Ablach of the fair form; lonn, bold, impetuous, powerful.

lút, action, speed; 'n-a rciuirre éréan, like a great scourge (sweeping all before it); ceatbraic, bounding, capering; creataic, prancing, trembling; creat-ḡlan, clean-limbed, well-shaped; cúmta, nicely formed; i n-áir v' i las, on hill and dale; 'ran ḡcumangraic, in the throng, in a tight corner.

Page 85. earram, a want, a loss; an cár, the matter; an rtéveac rcaímaic, the spirited steed; i ḡcúrra an ráir, in the race-course; le tréin-neair acmuinn' a meagtaic, by the great strength of the force of his limbs; vo méirveac an beataic, he used to clear (cover) the road; i bponnc an báir, at the point of death (sick-call); Seán ua Tuama an ḡuinn, John O'Tuomey the Gay, the celebrated Maige poet who flourished abo it the middle of the eighteenth century.

Αἰτρεᾶς, regret ; λυτὸν ῥυαίσι, merry-makers ; ἰ μὴν ἑπαιλλ, on horseback ; ἀνὶ ὅρῳ ἀνὰ τριονναίῳ, in pursuit of the fox ; ἀνὶ λοῖγῳ ἀνὰ ζειρρίσι, in search of the hare ; ῥονν, desire ; ἀγ ἀειροᾶς, airing themselves ; ῥολάτῃσι, zeann, procures ; τιománteas go πριomπᾶς ἰαο, they are gaily driven ; ἀνὰ πορτ, the mail ; ἀνὶ ῥυοῖ na τῖπε, throughout the country ; capáill ταρμαίngε, draught-horses ; capáill τιomána, coach-horses ; capáill ριαδáiς, hunters ; capáill ὀγοái, war-horses ; capáill ἑλερμυοᾶς, circus-horses ; capáillíníoe Connac̃t, Connemara ponies.

μί-ἀόμαρᾶς, unfortunate ; ρᾶλ νῡαδ, news ; com̃pac aen-ḡm, single conflict ; Opcum, son of Oisín, was one of the principal heroes of the Fianna ; Cairbre, Cairbre Lifeachair, son of Cormac mac Airt (Cairbre and Oisín fell mutually by each other at the fatal Battle of Gabhra, 283 A.D.) ; ἰ bráim̃c ἀνὰ βῡαίτε, into the field of battle ; τρέ ἑπερσίβ na ὡτρεόν, through the ranks of the brave ; ἀνὶ λán a νοίείλλ, at their level best (top speed) ; ταοίρῖς αἰμ, military leaders ; μαρκαίngε, riding mounted ; γαβann na capáill ὡ ἑρῡβαί, the horses trample recklessly.

Page 86. τῃρῡαίng̃méteac̃, pitiable ; λεόντα, wounded ; γαν ἀον ὡτ ἁα, having no possibility ; ἀ γᾶρ ὡο νοῖταδ, to explain their case ; ρπέιρ, concern, interest ; capáill τρεαδᾶ, plough-horses ; cloz, a blister ; κρέατ, a wound ; κυοῖ ἰ n-earnam̃ αἰρ, wanting a shoe ; γαν ἀνν com̃puiḡe, without having the strength to move ; ὡποῖ-ῡρái, abuse ; λέραδ, whipping ; ὡο ὡιογᾶρᾶδ ῥέ ἀρ go ὡαορ, he would pay dearly for it ; ἰ n-áim̃ ρεḡíbñí ἁρρα, in our ancient writings ; ὀ'n n'óilinñ anai, from the Flood onward ; ἀν ὡμεαδ ὡο eac̃, so many (a certain number of) horses ; τυαμαρτα, reward ; μῖngε ὡῡτᾶίρ, native kings ; ἰ γᾶείν, abroad.

λυτὸν αἰρῖο, monied people ; ἰ γᾶμῃρᾶς λίρε, at the Curragh of Kildare ; γῡρ, until ; ἀγ κυῖ γεαλλ, laying wagers ; ἰ bráit̃ce ἀνὰ ρáiρ, in the green or race-course.

Page 87. λίον τῖγε, family ; τεῖντεán, hearth ; ἀγ βαῖντ τεῖρ, attaching to it ; λυτὸν ρεοίρ, showmen ; ní μαοίρῡτε ἀνὰ νῡῡτáiς ἰαο, the district is not to be envied their presence ; ῥά ὡό, twice over.

ἰρ μῖπε ρῡβαί, most fleet ; ταιρβεántas, a show ; ἀοναδ, a fair ; ὅρ, from ; ἑίλεam̃ móρ, great demand.

ἀνάλ, wind, breathing ; ἑάτᾶς, wonderful ; ὡποῖς-μῖανᾶς, a "bad drop," a bad quality ; ρταί, sulk ; ἰρ ὡεοαῖρ ἀον ἑαῖρ ὡο βαῖντ ὡε, it is hard to manage it ; ἀνὰ γᾶτ-ἑπαίλλ, the average horse ; ἀ ῥέ, its period ; λεάταρ, leather ; ἀν-ḡíng̃in, very tough ; ἀν-ḡuan, very durable ; ρεῖce, a hide ; ὡεῖντεas ρεῡαβα ὡά μῡνḡ, brushes are made from its hair.

Page 88. γᾶότᾶς, glue ; κῡḡḡ, a hoof ; κοῖρα ρεῡαν, knife-handles ; ρῡοίρῡτῡε, seats, chairs ; ὡά ἑῡο ριονναί, from its hair ; ἰτᾶει ἀ ἑῡο ρεόλα, its flesh is eaten ; εαρᾶδ βῖό, want of food ; τε λίnñ ἀνὰ γᾶβταί, during the famine.

Domhnall ua Súilleabháin béairta, Domhnall O'Sullivan Beare who directed the historic retreat from Dunboy; luét leanamna, followers; go tútaigh uí Ruairic, to the territory of O'Rourke, Prince of Breffney, who sheltered them; i mbéal báir, at death's door; imhíniom, anxiety; ba maíe dóib, it was well for them; le caíteam, to eat; áipe, a convenience; ve gásgaib chann, from branches of trees; a náimhe do feacaínt, to avoid their enemies; mórcúir, pride; go deó na n-éoir, to the end of time; airtear, a march, journey; ciódáct, valour; deimniú, established, proved; léiriú, made clear, explained.

XXIV. Aigheas an péacais leis an mbás:—DIALOGUE BETWEEN DEATH AND THE SINNER.

Page 89. A péacais éirionna, seasoned sinner; raiúgeat, life, world; cúnar, an account; ar an gcroir, on the Cross; Dia háoine, Friday (Good Friday).

Dána, boldly; pá éac, hoarse; cniáirte, tormented; mo éannta, alas, my sorrow! fann, weak; uimearbaó rláinte, want of health.

Do leas ar lár, who overthrew; clann Ádaim, the children (race) of Adam; go léir-cheairt, very properly; maríon leó, with them, in addition to them; óo' maoín, from your treasure.

Éir, listen, silence! cáirve, space, respite; tar fóir, beyond relief; aitéirge, contrition, regret; go n-óigalrao m'fíaca, until I have paid my debts (made restitution).

Page 90. An fáir eile, as much more, as long again; dá fáir é an cluice, however long the contest; go deirneao na rceibe, until the end of the game.

ní hamlaíó mairfínn, not so would I live; im' aitéirgeac, as a penitent; as caoi-íol, lamenting, regretting; as tabairt fáraim, making restitution, satisfying; im' ómhoicléactaó, in my bad practices; im' beairtaib bairre, in my imprudent deeds.

Spadaime, a clod, a worthless fellow; maítríó, will forgive; ve éirpéacéat élaonta, of perverse vice; san ruim 'n-a éiréactaib, without heeding his wounds; ir san rcié le héirceairt, and with no interruption to (your) impropriety.

as foróne leat, tolerating you; a élaóime méirliú, you villainous rogue; taróbre, show, pretence; blaómann éiríú, false boasting; meallao, to deceive; blaóar, flattery, insincerity; éiríu, you will see; veó' éiréiríó, of your deeds.

Cáirve an lae roo, respite for this day; uóac, a will; maríu ir uat a téanam, as has been inherited; buairíu, trouble; i mearc mo gáolta, among my relatives; i staóib mo macmair, regarding my means; 'nuair leasfar mé tríocta, when I am laid exhausted.

Page 91. *Ḡéill go ríor dom, yield to me, admit my point ; ió' péacaib líonmar', in your numerous sins ; dá ḡcuir ar cáirve, postponing (contrition for) them.*

Aiḡur dom, tell me ; ná vein bréas liom, tell me no lie ; do bíonn dá ndaoiḡaó, that are condemned ; dá ḡcarḡaó ríor, huddled down ; péineac, painful ; maḡlir, malice.

Mar namair, as an enemy ; má faḡann bár i bpeacaó marb, if he die in a deadly sin ; nac daorpari, who will not be condemned ; an teine dá ḡcéaraó, the fire torturing them ; i mearc na ndeamán, among the demons ; go lom, unfriended, alone ; fá ḡéar-ḡlar, irredeemably locked up.

Ir cpáirḡte an rcéal liom, I regret exceedingly ; laḡseao na ndaoine, the fewness of the people ; raor, forgiven, just ; éim, dignity, righteousness, self-respect ; rcéim, elegance, bloom, evidence of virtue, ḡan rcéim a leapa cum aiḡuḡe véanam, without the reserve of virtue to seek contrition.

Aiḡur, repeat, answer ; an rcéal ro, this question ; cao é an éiall, for what reason ; lá na mbreac, the Judgment Day.

Page 92. *Loircrear an domán, the world will be consumed by fire ; ar a éadan, on its surface ; ró rmúit aḡ éictir, under a shadow by an eclipse ; mo maḡs, alas !*

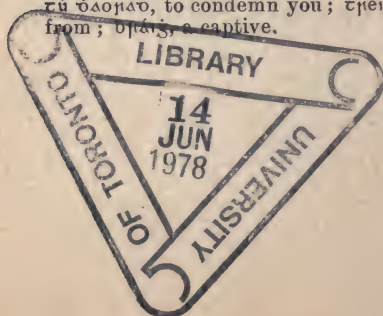
Veró tíorḡa ar bogao, countries will leave their places ; aḡ orcairt ó céile, moving apart ; ar lapaó, ablaze ; 'n-a éaoraiḡ, in flames ; cpainn, trees ; dá réabaó, bursting.

Beitiríḡ an domán, the beasts of the earth ; go haóball, vastly, simultaneously ; aḡ ḡéimḡs, lowing, shouting ; rceimle, terror, fright ; fearḡ (nom. for dat.), anger.

Iarlaríe raoḡalta, human (worldly) earls ; ḡaircíríḡ uairpeaca, pompous giants ; le eagla an rcpéacaiḡ, through terror at the groaning ; ḡan teiréal ḡan mear 'n-a mearc go léir orḡa, without title (privilege), without (special) regard for anyone among them.

Ná rátuḡs do ḡéar-ḡat, do not press your sharp spear ; go mbáipeac péinró (pén), even till to-morrow ; go n-iarḡrao ríotcáin, until I have asked peace ; ḡan m'aiḡuḡe, and my restitution not yet made.

A éneamair an éitḡs, you lying knave ; go ríor, truly ; rú daorao, to condemn you ; tréirir, you avoided, deviated from ; upáis, a captive.

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

